

БОНДАРЕНКО Н.О.

СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА
Підручник

Київ-2021

УДК 364-78

*Рекомендовано Вченою радою
Національного університету біоресурсів і
природокористування України
протокол № 4 від 24/11/2021 року*

Рецензенти:

Кравченко О.О., док. пед. наук, професор, декан факультету соціально-психологічної педагогіки, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи ДПУ в Умані. Ім. П. Тичини

Сопівник І.В., док. пед. наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та реабілітації НУБіП України

Левицька Л.А., кан. пед. наук, доцент кафедри педагогіки Київського національного університету ім. Тарас Шевченка

Бондаренко Н.О. Соціальна діагностика: підручник для студентів напрямку «Соціальна робота». – К.: , 2021. – 240 с.

Підручник «Соціальна діагностика» призначений для студентів спеціальності «Соціальна робота». Курс містить теоретичну та практичну частину. Запропоновані методи соціально-педагогічної діагностики допоможуть студентам як при виконанні практичних робіт, так і в проходженні ними виробничої практики.

Підручник складається з вступу, п'яти розділів та підрозділів до них, додатків, глосарію та використаної літератури.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	
1.1. Історія виникнення соціально-педагогічної діагностики.....	8
1.2. Категорійний апарат соціально-діагностичної діяльності.....	21
РОЗДІЛ II. ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДІАГНОСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА	
2.1. Принципи соціальної діагностики.....	29
2.2. Методи соціальної діагностики.....	34
2.3. Рівні та етапи соціальної діагностики.....	38
2.4. Етапи здійснення соціального дослідження.....	41
РОЗДІЛ III. ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ	
3.1. Визначення поняття планування. Схема планування.....	51
3.2. Стратегічне планування.....	54
3.3. Соціальне планування.....	60
3.4. Технології впровадження соціального планування.....	76
3.4.1. Соціальні технології та структура соціального прогнозування.....	80
3.5. Зміст і особливості практичного використання основних наукових методів планування.....	90
РОЗДІЛ IV. МОНІТОРИНГ ТА КОНТРОЛЬ: СКАДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ	
4.1. Характеристика методів оцінки соціального планування.....	97
4.2. Моніторинг та оцінка: відмінності понять.....	103
4.3. Рівні моніторингу та оцінки.....	105
4.4. Засади організації контролю в Україні.....	116

РОЗДІЛ V. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1. Соціальне середовище як необхідна умова соціалізації особистості.....	135
5.2. Паспорт соціальної інфраструктури мікрорайону.....	143
5.3. Діагностичні методи вивчення дитячих та молодіжних об'єднань.....	176
ДОДАТКИ.....	210
ГЛОСАРІЙ.....	225
ЛІТЕРАТУРА.....	236

ВСТУП

Результати досліджень у галузі соціальної педагогіки, великий досвід соціальної трансформації в Україні, постійно розвиваються інноваційні процеси потребують системи аналіз і узагальнення.

Діяльність соціального педагога орієнтована на людину, всі сфери її життя з пріоритетними завданнями, пов'язані з формуванням і розвитком особистості. Фахівцю перш за все, необхідно добре знати особистість клієнта, вивчити її психологічні та вікові особливості, розуміють складну систему стосунків, зануритися в коло своїх інтересів, у коло спілкування, умови його життя, возз'єднання завжди етичні допустимий рівень втручання в його життя.

Одним із важливих напрямів роботи соціального педагога є планування соціально-педагогічної діяльності на основі соціально педагогічної діагностики.

Основним об'єктом роботи соціального педагога є особистість клієнта як носія соціально-ціннісних відношень, як суб'єкту відношень і діяльності, як індивідуальність з неповторними рисами та якостями, яка вільно й гідно проявляє особистісне «Я»

Цінність соціального педагога визначається потребами особистості. Спеціаліст, як сполучна ланка між соціальними інститутами та факторами, що впливають на індивідів, покликаний створити систему соціальної допомоги, створити умови для максимально можливого сприяння подоланню кризових ситуацій та душевного комфорту. Вся його діяльність спрямована на те, щоб надихнути та мотивувати клієнта на пошук правильного рішення у вирішенні складних життєвих ситуацій, на соціалізацію особистості.

У сучасних умовах розвитку суспільства, формування особистості – складний процес, який передбачає формування у соціального педагога відповідних знань, умінь та навичок у галузях педагогічної, соціальної, психологічної, соціально-педагогічної наук. У сучасних умовах, які склалися

на сьогодні в Україні, фахівець соціальної сфери повинен бути готовим до науково-обґрунтованого аналізу педагогічного процесу, з метою об'єктивного оцінювання дійсності, а не орієнтування на власну інтуїцію, змінити свою позицію з «мені так здається» на позицію «об'єктивно встановлено, що...». Лише у такому підході до вирішення складних питань буде ефективно формуватися професійна самостійність та креативна складова індивідуальності соціального педагога, діяльність якого спиратиметься саме на аналіз результатів соціально-педагогічної діагностики

Предмет «Соціальна діагностика» входить до структури предметних напрямів навчання і є обов'язковим для студентів напрямку «Соціальна педагогіка». За освітнім рівнем держави він включає широкий спектр проблем, пов'язаних із технологіями та методами професійної діяльності експерта з оцінки. Курс містить теоретичну та практичну частину. Запропоновані методи соціально-педагогічної діагностики допоможуть студентам як при виконанні практичних робіт, так і в проходженні ними виробничої практики.

Основною метою підручника є загальнотеоретична підготовка фахівця в галузі методики та технології роботи соціального педагога загалом і особливо вміння вибирати та використовувати різні види діагностичних методик.

Завданнями посібника є:

- формування системи знань учнів про властивості структури та використання соціально-педагогічних методів і технологій;
- вивчення вимог Держстандарту щодо створення та рівня підготовки фахівців у сфері соціально-педагогічної діяльності;
- формування професійної позиції майбутніх спеціалістів шляхом інтеграції теоретичних, практичних та технологічних знань;
- виявлення особливостей та специфіки використання різних соціально-педагогічних технологій залежно від соціальних,

гендерних, релігійних та інших відмінностей між групами людей та індивідами, які потребують соціальної допомоги та захисту;

- оволодіння студентами основами соціально-педагогічної діагностики, навичками надання соціальної допомоги

Посібник містить п'ять розділів, у межах яких підібрано набір відповідних методів соціально-педагогічної діагностики. Результатом використання цього підручника є формування у студентів таких умінь: визначити проблему;

- визначати цілі для роботи з проблемою;
- розробляти стратегії соціально-педагогічної діяльності;
- підтримка соціалізації клієнта;
- - використовувати різноманітні методи та технології у професійній соціально-педагогічній діяльності.

Критерієм успішного виконання практичної роботи є вміння застосовувати набуті знання на практиці.

Перший розділ посібника розкриває історію виникнення соціально-педагогічної діагностики, категорійний апарат дослідження.

Другий розділ включає інструментарій діагностичного дослідження соціально-педагогічної діяльності.

Третій розділ визначає технології соціального планування в умовах проведення соціального дослідження.

Четвертий розділ окреслює значення, характеристику та рівні моніторингу у соціально-педагогічному дослідженні.

У п'ятому розділі подаються методи дослідження соціального середовища у соціально-педагогічній діяльності фахівця соціальної сфери.

РОЗДІЛ І.

СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1.1. Історія виникнення соціально-педагогічної діагностики

Історія розвитку педагогічної діагностики налічує стільки років, скільки і вся педагогічна діяльність. Кожен учитель, який системно і цілеспрямовано будував свою професійну діяльність, завжди намагався сформулювати мотив своїх зусиль та їх результати. Це було зроблено протягом кількох тисячоліть навчання за допомогою методів, які, за сучасним визначенням, є науковими.

Якщо говорити, що педагогічна діагностика — це процес і остаточний висновок дослідження ефективності навчально-виховного процесу на основі зміни рівня вихованості й підготовки вихованців та зростання педагогічної майстерності, то її передісторія сягає століть. Діагностичний процес насамперед пов'язаний з перевіркою різних здібностей, знань і навичок учнів.

У науковій літературі йдеться, що в середині III тисячоліття до н.е. у Стародавньому Вавилоні в школах, де навчали писарів, проводилися іспити для випускників. Завдяки своїм глибоким знанням, професійно підготовлений писар був важливою фігурою в месопотамській цивілізації того часу. Від нього вимагали знати всі чотири арифметичні дії, вміти вимірювати поля, розподіляти блага, ділити майно, володіти мистецтвом співу та гри на музичних інструментах. Крім того, перевірялася здатність орієнтуватися в речовинах, металах, рослинах тощо.

У Стародавньому Єгипті священик, який зміг пройти ряд відповідних випробувань, міг вивчати мистецтво жрецтва. Заявника спочатку допитав священик, під час якого з'ясували його біографічні дані та рівень освіти; крім того, оцінювався зовнішній вигляд та вміння проводити співбесіду. Далі були випробування вміння працювати, слухати і мовчати, випробування вогнем, водою, страхом – подолання похмурих підземель у повній самоті – та багато

іншого. Усі ці суворі випробування супроводжувалися загрозою смерті для тих, хто не був упевнений у своїй здатності вчитися і в тому, що зможе витримати всі труднощі тривалого періоду навчання. Тому їх усіх попросили переосмислити, і після ретельного роздуму вони вирішили, з якого боку закрити двері храму — зсередини чи зовні. Цю сувору систему тестування успішно освоїв відомий античний учений Піфагор. Повернувшись до Греції, він заснував школу, до якої приймав лише тих, хто зміг скласти ряд різних іспитів, подібних до тих, які він відчував. За словами Піфагора, він підкреслював важливу роль інтелектуальних здібностей, стверджуючи, що «не кожне дерево може вирізати Меркурій», і тому, ймовірно, надавав великого значення діагностиці цих здібностей. Для цього кожному учню було дано відносно складне математичне завдання. У разі прийняття такого рішення заявник був прийнятий негайно. Найчастіше, однак, завдання не вирішувалося, після чого переможеного відводили в зал, де студентам доводилося безжально розсмішити його і давати образливі прізвиська. Якщо поведінка новачка в цій критичній ситуації характеризувалася вмінням реагувати на тиск, гідно поводитися, його влаштовували в школу.

Піфагор надавав особливого значення сміху молодих людей і стверджував, що спосіб сміху є одним із найкращих показників людського характеру. Він дотримувався рекомендацій своїх батьків і вчителів, уважно стежив за кожним новачком після того, як його покликали вільно говорити, і сміливо заперечував думку опитаних.

У Стародавньому Китаї 2200 р. до н.е. вже існувала система перевірки здібностей тих, хто бажав обіймати державні посади. Кожні три роки чиновники особисто перевірялися імператором у шести «мистецтвах»: музиці, стрільбі з лука, верховій їзді, вмінні писати, рахувати, знання ритуалів і церемоній. Система інспекцій була важливим засобом для держави відбору цілком здібних, середньоосвічених і особливо лояльних до влади народу для подальшого використання їх на адміністративній службі.

Часто результати перевірки розумових здібностей ставали гордістю нації, а іноді використовувалися для збору доходу. Наприклад, відомо, що індійський король Девсарм, який хотів перевірити мудрість іранців, надіслав їм шахи. Передбачалося, що іранці, ймовірно, не зможуть розшифрувати суть цієї гри, і тому їм довелося умовно відправити податок до Індії. Однак Везір Хосров Ваджург-міхр зрозумів правила гри і натомість винайшов гру, яку тепер називають «нариди». Він відправив візира з новою грою в Індію, де виявилось, що цього не вирішити.

Ще одним доказом використання тестових тестів є матеріали, що виражають основи релігійного вчення чань-буддизму. Вчителі чань-буддизму використовували загадки, парадокси запитань, створюючи при цьому ситуацію психологічного напруження. Відповідати на них потрібно було негайно, жодної секунди не було присвячено роздумам. На думку Н. Абаєва, саме парадоксальна постановка питань (наприклад, чи був у бородатого варвара борода, чи собака мав характер Будди) створила драматичну напруженість у боротьбі-діалогах Чана, яка посилювалася т.ч. -називають дії наставника.

Він схопив свого супротивника і крикнув йому: «Говори! Говоріть голосно! Відповідайте негайно!» Він створив ситуацію психічного напруження. За словами того ж автора, парадоксальні загадки Чана використовувалися як тести на певний «чанський» спосіб мислення.

Виходячи з того, як тестовий новачок реагував на ці загадки, досвідчений наставник визначав, якого рівня «знань» він має і які кроки потрібно зробити, щоб поглибити його «чанський досвід», а також виявив симулятори, що ховаються за зовнішнім грубістю та грубістю. дивність моралі, їх неспроможність.

У штаті Цзінь Чжучжен результати тестування використовувалися для розподілу випускників медичних установ. З тих, хто склав іспити, найкращі вступали на державну службу лікарями загальної практики, викладачами чи

науковцями, а гіршим дозволялося займатися приватною практикою. Тим, хто не склав іспит, порадили або продовжити навчання, або змінити професію.

У середньовічній державі В'єтнам проходили різноманітні змагання та випробування. Всього за два роки, між 1370 і 1372 роками, всі військові та цивільні чиновники були переатестовані, що дало змогу організувати перевірку державного апарату по всій країні. У результаті В'єтнам став сильною і життєздатною феодальною державою; особлива увага приділялася створенню боєздатного офіцерського корпусу. У XV ст. організовано конкурсні випробування, які проходили поетапно та турами.

Вступ до вищих оцінок на іспитах супроводжувався великими відзнаками. Переможці отримали подарунки від короля, їхні імена увійшли до «золотого списку», який вивішували біля Східних воріт столиці, про їхню перемогу в конкурсі повідомляли вітчизняній громаді. Імена найважливіших були висічені на спеціальній кам'яній стіні, встановленій у Храмі літератури.

Цікаві дані про підготовку шаманів наводить В. Базилов. У деяких країнах, наприклад ескімосів, майже кожен дорослий чоловік вважав себе здібним шаманом, але ці твердження були відхилені в процесі тестування. Перевірка та її результат - визнання були основними умовами шаманської діяльності. Шаманський процес мав різні форми для різних народів. Зокрема, коли казахи оголосили себе шаманами, йому на прохання людей доводилося ходити босоніж і лизати розпечені залізні предмети. Серед хантівців він вважав невдалого кандидата дурнем. Улчі перевіряв шаманів на спогадах, такий же звичай був у нанайців.

Наведений вище короткий історичний поворотний момент дозволяє зробити висновок про необхідність вивчення перевірки індивідуальних здібностей як важливої і невід'ємної частини суспільного життя багатьох (якщо не всіх) народів світу від часів стародавніх цивілізацій до сучасності. присутній. день. Цей важливий досвід доводить, що прагнення людей

вивчати природу людських проявів у якихось вимірних якостях і якостях завжди існувало і існує. Однак методи пізнання вже давно були примітивними.

На початку XX століття практичні потреби вивчення переважних здібностей були сформульовані як наукова проблема вивчення індивідуальних відмінностей. Ця проблема дала поштовх до перших випробувань. Відомий англійський учений Ф. Гальтон у 1884-1885 рр. провів ряд випробувань, під час яких відвідувачі лабораторії у віці від 5 до 80 років могли перевірити свої фізичні дані (сила, швидкість реакції тощо), якість фізіологічних здібностей, - всього сімнадцять показників. Сюди входять зріст, вага, життєва сила, сила стояння, сила рук і ударів, запам'ятовування букв, гострота зору, колірне бачення тощо. Під час програми було опитано 9337 осіб. Ф. Гальтон писав, що практика вдумливого і методичного тестування не є фантазією, вона вимагає роздумів і експериментів.

Це був перший значний відхід від тисячолітньої практики тестування та перевірки на основі інтуїції. Що стосується тестів, то значення роботи Ф. Гальтона можна порівняти з тим, що зробив Галілей для фізичної науки своїми гумористичними дослідженнями. Наприкінці XIX століття вчені думали про радикальний емпіризм, який набрав обертів, як цілком прийнятна альтернатива ідеалізму та експерименту як реальній основі науки. Американський психолог Дж. Кеттел писав, що психологія може стати справжньою і точною наукою лише в тому випадку, якщо вона ґрунтується на експерименті та вимірюванні.

Дж. Кеттель першим побачив у випробуваннях засіб вимірювання, здавалося б, неосяжних властивостей людської психіки. У статті, опублікованій у 1890 році, він згадав про 50 лабораторних тестів, які тепер ми б називали контрольними тестами замість тестів. Ці завдання мали лише дві з відомих вимог до тестування – існували інструкції щодо їх використання, і вони підкреслювали лабораторний (тобто науковий) характер

тестів. Зокрема, було зазначено, що лабораторія має бути добре обладнана і щоб глядачі не заходили в неї під час тестування. Усі суб'єкти однаково інструктовані, вони повинні чітко знати, що і як вони роблять.

У той же час ідея вимірювання характеристик і властивостей людини вважалася дуже незвичайною. Вимірювання цих властивостей за допомогою тестів тоді здавалося, і багато хто досі думає, справою якщо не дивною, то настільки показовою. Повсякденна свідомість спиралася на аналогії з фізичними вимірами і вважала ці спроби математизувати забобоними в зарубіжній психології людини. Приблизно з такими ж труднощами стикається і сучасна педагогічна діагностика. Проте наприкінці 1920-х років виникла потреба в розвитку конкретного напрямку, пов'язаного з особливостями використання числа та міри. Психометрія відігравала цю роль у психології, в біології — біометрії, в економіці — економетриці, у науці взагалі — наукометрії. До них слід додати соціометрію, але Дж. Моренн і Г. Гурвіч звели її до основних методів оцінки взаємодії індивідів у малих групах.

З моменту публікації Ф.Гальтона і Дж.Кеттеля ідея тестового методу відразу ж привернула увагу вчених усього світу. З'явилися перші тестові прихильники та їх перші противники. Серед прихильників були: у Німеччині — Р.Мюнстерберг, С.Крепелін, В.Орні, у Франції — А.Біне, у США — Ж. Гілберт та інші. Це були нові типи дослідників, які намагалися пов'язати тогочасну психологію з вимогами практики. Почав певною мірою визначатися науковий статус тестів, але можливість вимірювання характеристик людських проявів була поставлена під сумнів.

Поява в цій ситуації прикладної психології, яка отримала назву «психодіагностика», не була випадковою. Саме поняття психодіагностики вперше з'явилося після виходу німецької праці Г.Роршаха «Психодіагностика» в 1921 році в Берні. Прикладний напрям виник і в педагогіці під назвою «педологія» (буквально - наука про дітей). Хоча

педологія стосувалася назви науки про комплексний розвиток дитини, тоді мова йшла переважно про прикладну педагогіку, в глибинах якої він заклав основи сучасної педагогічної діагностики.

В умовах становлення нової радянської школи педагогічний процес вимагав педагогічної діагностики, порівняння ефективності методів навчання, відповідної інформації про хід і результати виконання освітніх програм. Така інформація була потрібна директорам шкіл, виховним вожатим та вчителям, відповідальним за навчально-виховний процес. Розробка стандартизованих методів порівняння успішності учнів була важливим завданням, над яким вчителю доводилося працювати з учителями та методистами.

Рівень освіти та вихованості вихованців під впливом діяльності вчителя визначив ефективність навчально-виховного процесу. Педагогічний діагноз полягав у тому, щоб відповісти на питання: що і чому вивчати в духовному світі вчителя та учнів; за якими показниками це робити; які методи використовувати; де і як використовувати результати інформації про якість педагогічної діагностичної діяльності; за яких умов діагност органічно включений в цілісний навчальний процес; як навчити самоконтролю вчителів, учнів – самопізнання.

На початку 1920-х років предмет педагогічної діагностики в системі педології традиційно обмежувався використанням різноманітних діагностичних методів дослідження дитини з метою виявлення її психолого-фізіологічної ідентичності, на основі яких створювалися педагогічні стандарти. Наприкінці 1920-х років виявилось, що якщо застосувати те, що у вас є (близько 15 000 тестів) до окремої дитини, ви навряд чи зможете отримати задовільну оцінку психофізичних якостей людини, щоб кожен учень досягав найвищих результатів у навчанні процесі.

Виходячи з визначення предмета педології, педагогічна діагностична практика 20-30 років з розв'язуванням двох видів завдань – оцінка

педагогічного методу та оцінка особистості учня. За словами Л. Виготського, метою оцінки методу було визначення ефективності одних і тих самих методів на людей одного типу. Оцінка людини зводилася до з'ясування поточного рівня та процесу розвитку особистості. Оцінювання послужило оптимізації навчального процесу.

Розвивається погляд на предмет педагогічної діагностики і в 1930-х роках припускалося, що в системі педагогічних відносин дитина повинна навчатися в певних соціальних, світоглядних і виховних ситуаціях. Цей новий підхід визначив новий предмет педології: кого виховувати відповідно до цілей і намірів радянського періоду освіти; за яких умов, хто і що повинен робити; які засоби, способи, методи впливу на вчителів та учнів. Реалізація такого підходу мала забезпечити соціально визначену форму – «еталон» учня. Стверджується, що людина здатна не тільки пристосовуватися до навколишнього середовища, а й активно впливати на нього, свідомо змінювати себе та умови свого існування.

Змінюючи навколишній світ, людина змінює власну сутність. У зв'язку з цим були поставлені питання та розроблені проблеми діагностики освіти людини. Діагностика виховання особистості була заснована на комплексному аналізі її діяльності. Визначено основні предмети педагогічної діагностики:

- виховання та формування інтеграційних якостей особистості;
- поведінка та діяльність учнів;
- виховний вплив у сфері соціального середовища;
- можливості та особливості сімейних, шкільних, групових груп, їх педагогічні характеристики;
- зміст і ефективність діяльності школи.

Враховуючи, що метою шкільного навчання був розвиток дитини, П.Блонський запропонував розглядати об'єкти педагогічної діагностики в розвитку. Необхідність і важливість останнього предмета - змісту та ефективності діяльності школи - задається об'єктивними закономірностями:

через педагогічну діагностику якісно вдосконалити управління, ліквідувати середню освіту та вийти на нові рубежі педагогічного процесу, навчання і виховання.

На цьому історичному етапі педагогічна діагностика розглядалася лише в системі педологічної служби. Основними методами дослідження були методи психодіагностики та медичної діагностики, а методи сучасної педагогічної діагностики ще не визначені.

7 травня 1933 р. у зв'язку з діяльністю педслужби в школі було визначено дві основні проблеми, які мали особливо важливе значення для педагогіки. Однією з них була природа навчання, його структура, механізми та фактори, управління якими дозволяє будувати оптимальні режими навчання. Іншою проблемою було становлення особистості: виявлення закономірностей онтогенезу людини, об'єднання природи та історії під поєднаним впливом спадковості, життєвих обставин, виховання та діяльності людини.

Визначено такі завдання:

- 1) навчання студентів з метою підвищення якості навчання та педагогічної роботи, зміцнення свідомої дисципліни;
- 2) робота з проблемними дітьми та робота з профілактики проблемних дітей;
- 3) робота по ознайомленню вчителів, вожатих, батьків з основами педології;
- 4) консультування з питань кар'єри.

Необхідно було тісніше пов'язувати діагностичну діяльність з практичною участю педологів в організації навчально-виховного процесу в умовах загальної базової освіти.

Вирішуючи проблему «навчання», педологи повинні були обґрунтувати метод навчання, який би успішно працював у «недосвідчених руках», і передати його вчителю. Іншими проблемами педології було

забезпечення кадрового забезпечення класів початкової школи на основі вивчення навчальної готовності та рівня розумового розвитку дітей, участі в практичних заходах щодо впорядкування навчання, загальношкільного режиму та внутрішнього розпорядку, виявлення причин неуспішності та вироблення рекомендацій щодо боротьби з нею, аналіз навчально-виховної роботи відповідно до вікових особливостей вихованців.

Педагогічна влада зосереджувала свою діяльність переважно в районах, містах, муніципалітетах і була основними науково-методичними та консультативними центрами для дошкільних закладів, шкіл, педагогів, батьків і дітей.

Діяльність педагогічного кабінету будувалася переважно за трьома напрямками:

- профілактичний, орієнтований на вивчення різних аспектів розвитку дитини в тісному зв'язку з навчанням і вихованням, з метою ранньої профілактики психічних відхилень, формування в педагогів і батьків педологічної культури;
- діагностичний, орієнтований на вивчення особливостей (психічного, фізичного) розвитку дітей, можливих відхилень, з'ясування їх причин;
- корекційна робота базувалася на діагностиці та включала педагогічну корекцію виявлених відхилень.

Важливим напрямом у діяльності районних педологічних занять було визначення рівня підготовленості дітей до школи. Проведено педологічний з'їзд, видано журнал «Педологія», серйозно розглянута проблема підготовки корпусу шкільних педологів, здатних виконувати конкретну науково-дослідну роботу. Чотири педагогічні університети, десять педагогічних технікумів, два народних уповноважених та наукові центри педології.

Централізація та диференціація педологічних служб, підготовка педологів привели до успіхів у вдосконаленні управління школою, навчання та виховання.

Початок 1930-х років характеризувався широким використанням тестів у багатьох країнах. У Франції їх почали використовувати для спеціальної освіти та професійного консультування, у США тести використовували на роботі, в університетах, для оцінки знань школярів і студентів, у соціально-психологічних дослідженнях. В СРСР тести використовували в основному за двома напрямками: в народній освіті і при виборі професії - профорієнтації.

Такі важливі сфери життя, на які вплинули тести та безпосередній вплив результатів тестів на життя мільйонів людей, викликали широкий спектр думок «за» та «проти» тестів. Великий ентузіазм тих, хто ними користувався, і значний песимізм тих, хто бачив або страждав від недосконалості методу, були спровоковані в багатьох країнах, у тому числі в СРСР, листами до державних установ і газет із закликом заборонити даний методичний процес.

Вітчизняна історія початку 1930-х років характеризується інтенсивним і безконтрольним використанням тестів у народній освіті та промисловості. Практика, як це часто буває, була раніше теорії. Масові тести не підкріплювалися серйозними допоміжними засобами контролю якості, рішення про переведення частини учнів у класи для розумово відсталих дітей було прийнято на основі коротких тестів без урахування інших факторів, що впливають на результати тестування. У промисловості на основі одних і тих же тестів робилися спроби класифікувати працівників різних професій без ретельного врахування особистих нахилів та інтересів.

Через тестоманію, що насувалася, і низку суб'єктивних причин була прийнята відома постанова «Про педологічні збочення в системі наркокомісій» (1936), яка забороняла використання безглузвих (як підкреслювалося) тестів і анкет. На думку А.Леонтьєва, А.Лурі та

А.Смирнова (1968), це рішення було незаконним і в наступні роки призвело до відмови від розробки науково обґрунтованих методів психологічної діагностики людини.

У ті роки були й інші «вистави – на користь репетицій». Відомий вітчизняний психолог М. Басов писав: «Я все-таки думаю, що ця тривала, часом різка критика тестового методу... не призведе до скасування цього методу, а навпаки, в межах якого він має повне право на його застосування та існування».

Після Другої світової війни, перші півтора десятиліття, в теорії і практиці педагогічної діагностики майже не відбулося змін, за винятком розробки індивідуальних тестів, які підтримувалися військовою адміністрацією США і не мали широкого застосування. Лише з появою тестів, які вимірюють рівень фізичного та розумового розвитку дитини, необхідний для початку школи (яких у 1960 році в США було вже дев'ять груп), вони стали активнішими. У 1960 році школі було запропоновано лише 74 індивідуальні та групові заліки, але більшість із них не відповідала методичним вимогам.

Важливу роль у цей період відіграло створення першого післявоєнного посібника з розробки тестів Бельцера, класичної праці Дж. Лінерта «Проектування та аналіз тестів» і двох публікацій про шкільні тести.

Міжнародна конференція, що відбулася в Берліні в 1967 році, дала новий поштовх розвитку переважно неформальних і критеріальних тестів. Приблизно в цей же час у педагогічній літературі офіційно з'явився термін педагогічна діагностика з повним його обґрунтуванням. Ця концепція була запропонована в 1968 р. німецьким учителем К. Інгенкампом за аналогією з медичною діагностикою в дослідницькому проекті. Це сталося не випадково. У 1970 році в усьому німецькомовному світі було проведено 122 тести та анкети, які оцінювали шкільні досягнення, готовність дітей до школи, розумовий розвиток, навчання та здатність зосередитися. Вони

обслуговували 13 шкільних класів, усі предмети. Ці тести використовувалися в експериментальних школах. У старших класах, особливо в середніх, тести використовувалися дуже рідко. У той же час для вивчення процесу навчання використовувалися об'єктивні методи і в наступне десятиліття не проводилося значних досліджень, щоб відмовитися від запропонованих тестів.

До 1980 року кількість тестів і анкет для шкіл зросла до 222, але їх частота різко скоротилася, головним чином через критику системи тестування та скорочення кількості дітей, які навчаються в початкових школах. У 1970-х роках у загальноосвітніх школах і на орієнтаційному рівні були розроблені діагностичні анкети як метод поєднання переваг об'єктивних засобів із традиційними формами оцінювання. Звіти про успіх, які в останні роки були замінені табло, особливо в початкових класах, вказують на відсутність зусиль для пошуку більш точних методів вимірювання та розроблені, щоб бути ефективними для заохочення та навчання вчителів.

У вітчизняній педагогічній літературі термін «педагогічна діагностика» певною мірою є предметом дослідження таких авторів, як А. Бєлкін (1970), А. Кочетов (1987), Н. Голубєв (1988), В. Беспалько (1989)), Б. Бітінас і Л. Катаєва (1993), В. Максимов (1993) та ін.

Соціально-педагогічна діагностика як новий напрямок соціально-педагогічної науки потребує серйозного і ретельного вивчення. Виявлення її характеру, змісту, методів, особливостей та умов на поточному етапі є одним із найважливіших шляхів удосконалення роботи соціального педагога в діяльності всього колективу.

1.2. Категорійний апарат соціальної діагностики

Термін «діагностика» (грец. *diagnostikos* — здатність розпізнавати) використовується в медицині для позначення процесу розпізнавання захворювання, визначення діагнозу.

Уявлення про патологію стану суспільства або окремих осіб і груп у цьому суспільстві як про соціальну хворобу виникло з появою соціальної роботи. Це пояснює той факт, що значна частина термінології соціальної роботи як галузі знань і практики схожа на медичну термінологію, а також термінологію, яка визначає зміст і організацію певних «розрізів» для всіх видів технологій соціальної роботи: соціальної діагностики, соціальна терапія, профілактика тощо. Це пов'язано не тільки з простотою використання добре розвиненого понятійного апарату, а й зі схожістю цих двох сфер діяльності.

Вже в кінці XIX ст. емпіричне дослідження стану бідних у багатьох країнах виявило тісну обумовленість ряду захворювань, таких як туберкульоз, рахіт та венеричні захворювання. - низький рівень матеріалу.

Розпізнавання соціальної патології, яку бажано викоринити, або соціальної проблеми, яку необхідно вирішити, ставить питання про те, що мається на увазі під патологією, нормою, проблемою. У найзагальнішому сенсі можна сказати, що патологія — це об'єктивне відхилення від норми, а проблема — свідомо патологія; відхилення, яке хвилює людей, мотивує їх трансформаційну діяльність. Однак це питання є відносно складним і вирішувалося по-різному на різних етапах історії людського суспільства.

Поняття соціальних норм внутрішньо суперечливе. Його оцінюють на двох рівнях: з одного боку, це те, що характеризує погляди та поведінку більшості, що математично описується в соціальній реальності як нормальний розподіл; з іншого боку, це загальноприйняте правило, те, що пропонується кожному як зразок поведінки та почуттів. Ймовірно, в ідеалі другий варіант пояснення, концепція має бути обумовлена першою: вибірка — це та, яка належить більшості. Але реальність краща за будь-які її ідеальні ідеї, тому поняття норми і патології можуть підпорядковуватися іншим, набагато парадоксальнішим законам.

Напевно, правда, що чим розвиненішим і структурно різноманітнішим є суспільство, тим більше типів стандартів може існувати в ньому одночасно і рівномірно. Якщо в традиційних чи тоталітарних суспільствах одна можливість визнавалася нормальною, тобто допустимою, освячувалася владою, а всі інші, а також їх носії зазнавали переслідувань, а іноді й знищувалися; тоді в модернізованому демократичному суспільстві допускаються інші норми - за умови, що вони не суперечать закону і не заважають існуванню інших людей, які дотримуються інших норм.

Проте зміст цієї діяльності включає не лише об'єктивні, чітко фіксовані аспекти, а й суб'єктивні аспекти, які відносно важко формалізувати, оформити та кількісно визначити. Люди мають право на щастя, навіть якщо у кожного своє розуміння, не можна змусити інших думати про те, «що добре, а що погано». У суспільстві можуть виникнути серйозні проблеми, але вони вже давно ігноруються, хоча наука це вже констатувала і повідомляла.

Це природне явище. Та чи інша соціальна девіація може (або не може) бути патологією з точки зору об'єктивних тенденцій суспільного розвитку, загального ходу речей. При цьому соціальна патологія сприймається як соціальна проблема, ускладнення, яке порушує плин життя і яке потребує усунення, мабуть, лише якщо це, по-перше, спотворює функціонування суспільства, а по-друге, коли суспільство досить зріле і готове побачити і втілити це в життя.

Соціальна діагностика - процес наукового виявлення та вивчення причинно-наслідкових зв'язків і зв'язків у суспільстві, що характеризують його соціально-економічні, культурно-правові, морально-психологічні, медико-біологічні та гігієнічно-екологічні умови. У більш вузькому розумінні – це дослідження причин соціальних проблем, які створюють складні життєві ситуації для окремих людей, сімей та окремих груп.

Отже, соціальна діагностика:

- 1) діяльність у сфері розпізнавання та аналізу соціальних патологій і проблем;
- 2) процес такого аналізу з формулюванням обґрунтованого висновку щодо предмета;
- 3) галузь суспільних наук, присвячена методам набуття знань про суспільство.

Специфіка соціально-педагогічної діяльності визначає характер і методи отримання професійної інформації. Соціальний педагог у своїй професійній діяльності повинен використовувати різні види діагностичних форм, адаптувати їх до об'єкту діяльності та власної мети. У цьому сенсі спеціаліст є міждисциплінарним фахівцем і повинен володіти методами соціологічних, педагогічних, психологічних і частково медичних досліджень.

Через багатогранність діяльності соціального педагога його функції різноманітні та засновані на різних галузях наукових знань, тому професіоналізм у своїй практичній діяльності важко підтримувати і необхідно потійно підвищувати сферу своєї компетенції. Це стосується і діагностичної діяльності, в якій необхідно розрізняти види діагностики та її методи, що належать до сфери різних професій.

Діагностична функція є основною в соціально-педагогічній активності і відіграє важливу роль, оскільки призначена для виявлення певних соціальних аномалій у конкретному мікросуспільстві, конкретизувати проблему клієнта, знайти індивідуальні та специфічні особливості клієнта чи конкретних груп. Вона передбачає постановку «соціального діагнозу».

Основною метою діагностичної функції є не тільки виявлення індивідуальних особливостей клієнта, а й прогнозування перспективи його індивідуальних, індивідуально-коригувальних, корекційно-компенсаційний розвиток та виховання.

Джерелами інформації для соціальної діагностики є епідеміологія, дослідження взаємовідносин соціального працівника та клієнта, інтерв'ю з окремими особами, сімейні та групові сесії, методи вимірювання та методи спостереження.

При постановці соціального діагнозу безсумнівно виникають наступні питання:

1. Хто є замовником? Які його властивості та етапи життєвого циклу?
2. Які проблеми хвилюють клієнта, людей із соціального середовища?
3. Як, хто і коли помітив проблему і що їй передувало?
4. Які основні внутрішньоособистісні, міжособистісні, групові та локальні стресори, які заважають клієнту функціонувати належним чином?
5. Які досягнуті цілі, визнані клієнтом, можуть послужити відправною точкою для допомоги?
6. Як він адекватно сприймає свої ролі в системі, частиною якої він є?

7. Наскільки сильна мотивація клієнта прийняти допомогу соціального працівника та інших людей?

8. Які можливості та допомогу має конкретна особа, сім'я, група чи система соціальної підтримки?

9. Який зв'язок між характеристиками клієнта, соціальними умовами та узгодженістю цілей у вирішенні проблеми?

10. Які події найкраще відповідатимуть потребам клієнта чи родини?

Для соціального педагога важливо розуміти життєву ситуацію дитини, її стосунки з родиною та іншими соціальними групами, до яких вона належить.

При аналізі соціальної ситуації фахівець може керуватися такими питаннями:

1. Які можливості та труднощі існують у стосунках між людьми, які становлять сім'ю чи іншу соціальну групу?

2. Чи є проблеми в родинному чи груповому оточенні?

3. Наскільки ефективні (неефективні) форми спілкування?

4. Які основні можливості для формальних і неформальних ролей і наскільки вони ефективні?

5. Хто з клієнтського середовища приймає рішення і які це рішення?

6. Які основні конфлікти стосуються клієнта та які заходи вживаються для їх вирішення?

7. Які цінності та стандарти визначають поведінку членів сім'ї чи групи, як ці стандарти реалізуються?

8. Які соціокультурні контакти та взаємодії сім'ї та групи в межах більших ланок впливають на формування особистості та системи в цілому.

Обсяг інформації змінюється залежно від специфіки допомоги, її мети та теоретичної спрямованості співробітників. Якщо завданням соціальної допомоги є запобігання або підтримка нормального розвитку особистості, то отримана інформація має описовий характер. Якщо допомога носить лікувально-реабілітаційний характер, необхідно правильно зрозуміти природу, причини та розвиток проблем.

Фахівці соціальної сфери використовують педагогічні засоби для вивчення особистості дитини в педагогічному процесі. Педагогічна діагностика оцінює дитину в порівнянні з певними соціальними нормами і стандартами, що часто визначає оцінне ставлення до вихованця і відсутність його беззастережного прийняття. Тому соціальний педагог не тільки не може використовувати готові педагогічні оцінки у певних випадках, а повинен реабілітувати дитину в очах інших, показуючи її найкращі сторони.

У діагностичній роботі соціальний педагог може спиратися на відомі педагогічні вимоги:

- вивчення особистості має бути спрямоване не лише на виявлення недоліків, а на пошук резервів особистості, її прихованих здібностей і потенціалів;
- діагностика не повинна бути самоціллю, а повинна бути стимулюючою;
- навчання особистості необхідно здійснювати в процесі діяльності та спілкування;
- особистість вивчається не ізольовано, а в контексті суспільних відносин;
- діагноз не повинен бути спрямований проти людини;
- особистісні висновки не можна робити лише на основі одного методу;

- необхідно вивчати особистість дитини в процесі розвитку і порівнювати її успішність не тільки з успіхами інших дітей, а й з власними показниками.

Щодо соціально-педагогічної діагностики, то вона педагогічна за змістом і кінцевими цілями, а за методами має багато спільного з психолого-соціологічними дослідженнями.

Об'єктом діагностики для соціального працівника є розвиваюча особистість в системі її ставлення до соціального мікросередовища та окремих суб'єктів цього простору, які впливають на формування її індивідуальності та інтеграцію в соціальні процеси та взаємозв'язки.

Предметом діагностики є соціально-педагогічна реальність.

Предмет і об'єкт діагностики відображаються у змісті діагностичної діяльності, а саме: соціально-психологічні характеристики освітнього мікросоціуму, особливості педагогічного процесу та сімейного виховання (діагностика етимології), а також індивідуально-психологічні характеристики особистості, пов'язані з її соціальними взаємодіями (симптоматичні діагностика) тощо.

Виходячи з теоретичного уявлення про предмет діагностики, соціальний працівник визначає особливості діагностичного явища, підбирає методи, за допомогою яких вони можуть бути діагностовані.

Соціальний працівник може використовувати різні види методів дослідження: педагогічні, психологічні, медичні, соціологічні та загальногносеологічні.

Процес соціально-педагогічної діагностики має таку **структуру**:

1. Констатація певної складності в діяльності та поведінці особистості.
2. Усвідомлення можливих причин проблем, аналіз випадків.
3. Висування робочої гіпотези шляхом аналізу узагальнення наявних даних.
4. Збір додаткової інформації, необхідної для перевірки гіпотези.

5. Перевірка робочої гіпотези шляхом аналізу узагальнених даних.

6. Якщо гіпотеза підтвердилася, повторна діагностика не проводиться.

Вибір методів (ІІІ рівень) завжди співвідноситься з поняттям інтерпретації (ІІ рівень) і загальним методологічним підходом (І рівень).

РОЗДІЛ II.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДІАГНОСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

2.1. Принципи соціальної діагностики

У наш час значно зросла кількість соціальних досліджень у багатьох сферах правового життя. Наприклад, загальна кількість робіт, у назві яких є слово «принцип» в електронному каталозі бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого сягає 9391 назви, з них 6817 праць опубліковано у 2004-2014 роках.

Тому сучасні вчені відчують важливість принципів для розвитку соціальної науки і практики. Проте, незважаючи на таку різноманітність їх тлумачення, можна знайти деякі прогалини у розумінні принципу як принципу, фундаментальної основи, вимог тощо. У зв'язку з цим пропонується дослідити суть принципу, по-перше, з етимологічної точки зору, а подруге, з точки зору його відношення до інших споріднених категорій.

Тут варто згадати Б. Леоні, який у своїй студії «Свобода і закон» доводив на користь важливості розуміння умови для конструктивного розвитку суспільних відносин і уникнення конфліктів.

Так, з цього починається посилання на А. Лінкольна, який виступає в Балтіморі. У 1864 р. він визнав, що громадянська війна між Північчю і Півднем була викликана непорозумінням, пов'язаним зі словом «Свобода», тому що світ ніколи не мав чіткого визначення цього слова, і використання одного і того ж слова іноді означає різні речі. Тому, за Б. Леоні, слово «свобода» (у нашому випадку «принцип») вимагає передусім попередніх зауважень лінгвістичного характеру. У цьому випадку автор намагається донести до читача ідею «вибору імені» для певно явища чи предмету є основою взаєморозуміння. Як ілюстрацію він згадує розмову між старим конфуціанським учителем і маленьким китайським імператором, у якій

вчитель запитав у хлопчика ім'я тварин, яких вони зустріли під час ходьби. І почувши відповідь, що це вівці, сказав: «Син Неба абсолютно правий. Я просто маю додати цих овець зазвичай називають «свинями».

У цій ситуації взаєморозуміння опитаних та назви питання було досить легким завданням, оскільки об'єкт у нього мав зовнішній вираз. Але як боротися з тими явищами, які не матеріалізовані в реальному світі, тому невидимі.

Іншими словами, ступінь детермінації матеріальних і нематеріальних явищ різна. А тому, що належить до останнього і такого явища як принцип, то існують відповідні спеціальні підходи до його визначення, які загалом полягають у встановленні самого слова («вибір назви») шляхом пошуку загальних еквівалентів його вживання та розуміння.

Умовний еквівалент слів «основа», «початок», «перводжерело» — це слово «принцип», яке отримало свою назву від латинського *principium*, що буквально і перекладається як місце, де все починається.

В той самий час, цікаво, що в одному з етимологічних словників «принцип» хоча визначено принципом, але містить посилання на слово «принц», яке в свою чергу походить від *princeps*, *primus a capio* - букви. «Перший збір/квитанція», «провідник»; «Перший», «головний», «найкращий».

Якщо говорити про лексичне значення терміну «принцип», то він загалом проявляється як основний, найбільш загальний, вихідне положення, ресурс, правило, що визначає характер і соціальний характер явища, його спрямованість і найбільш яскраво виражена властивість. Або ж - це базова, вихідна точка теорії, доктрини, науки, світогляду тощо.

При більш ґрунтовному дослідженні принципу його можна розглядати в трьох значеннях:

1) як основний вихідний пункт теорії, доктрини, науки, світогляду, теоретичного програми;

2) як віра, погляд на речі;

3) як основна особливість у розташуванні чого-небудь.

З філософської точки зору категорія «принцип» розглядається у двох значеннях:

1) як основа, на якій базується і яка воно повинно проводитися в науковому пізнанні або практичній діяльності;

2) як внутрішнє переконання людини, що його визначає ставлення до дійсності, норм поведінки та діяльності.

Тобто, у другому значенні принцип є синонімом життєвої позиції, переконань особистості; є нормативною частина людського світогляду. Однак, розглядати принципи будемо в першому сенсі як основні положення, основні принципи, найістотніша основа.

З таким близьким значенням до терміна «принцип» є терміни «початкове положення», «базова основа», «основна ідея» тощо, що дозволяє їх використання в одному сенсі без шкоди для змісту.

Слід погодитися, що в основі кожного принципу є якась ідея. Відомо, що кожна загальна ідея проходить історію в її конкретних формах, враховуючи особливості людського існування та рівень їх цивілізації. Період «Ідея» відображає генетичний аспект принципу, вона допомагає показати, що принципи інтелектуально духовні і надати принципам такі ознаки, як універсальність, самоочевидний, самодостатній.

Ще один термін, який так чи інакше визначає розуміння сутності принципу, - термін «позиція», що означає твердження, думка, що лежить в основі чого-небудь; дисертації.

Принципи також визначаються за допомогою категорії вимог. Взагалі прохання — це бажання, прохання, виражене таким чином не допускає заперечень; правило, умова до обов'язкового виконання.

Однак взаємозв'язок принципів і цінностей також безперечна. Зв'язок між цими категоріями можна відобразити так: будь-який принцип є цінністю, однак не кожна цінність є принципом.

Аксіологія вивчає природу, походження, розвиток і роль цінностей, де вони розуміються як специфічні соціальні виявлення об'єктів навколишнього світу, які виявляють позитивне чи негативне значення для людини та суспільства.

Він виступає як властивість предмета так і явища. Але цінність не є їх власною природою, а тому, що суб'єкт залучений у сферу людського соціального буття і стає для них корисною.

Принципи та цінності також відрізняються за своїм механізмом. Якщо цінності спочатку виникають у надрах свідомості одного суб'єкта (в результаті реалізації особистих потреб) за законами поширення вони розповсюджуються на інших, набувають загального значення, принципи виникають разом із відповідним об'єктом, явищем чи процесом і лише тоді пізнаються, тобто предмет, що набуває власного, індивідуального значення.

Отже, цінність є частиною людської свідомості, яка проявляється стосовно певного явища чи процесу (це не суб'єкт сам по собі, а суб'єкт у зв'язку з людиною з точки зору його значущості для людини), а принцип властивість явища чи процесу від «народження».

Таким чином, принципи співвідносяться з багатьма категоріями, що відображає їх як багате багатогранне явище. Більше того, такі термінологічні відмінності навіть корисні, оскільки вони дають змогу охарактеризувати принципи у режимі «стерео», щоб підкреслити складність цієї категорії, виділити кілька її аспектів.

Сьогодні діагностика як спосіб отримання комплексної інформації про досліджуваний процес чи об'єкт використовується в різних сферах діяльності та має різне призначення. Необхідно усвідомлювати, що в соціальній роботі

найчастіше використовуються такі види діагностики: соціальна, оздоровча, соціально-психологічна, соціально-педагогічна.

У зв'язку з цим соціальному працівнику необхідно дотримуватися ряду соціально-етичних вимог - принципів діагностики.

Принцип конфіденційності. Неоприлюднення результатів соціальної діагностики без особистої згоди особи, яка була об'єктом дослідження. Для дітей для оприлюднення результатів опитування необхідна згода батьків або опікунів.

Принцип наукової обґрунтованості. Результати дослідження повинні бути принаймні надійними та достовірними.

Принцип «не нашкодити». Результати діагностики в жодному разі не повинні використовуватися на шкоду обстеженому.

Принцип об'єктивності. Результати дослідження повинні ґрунтуватися на науково об'єктивних даних і не залежати від суб'єктивного ставлення тих, хто проводить дослідження або використовує результати.

Специфічним принципом діагностики в соціальній роботі можна вважати **принцип клієнтоцентризму**, тобто врахування всіх аспектів соціальної реальності, усіх контекстів та опосередкування соціальної ситуації з точки зору інтересів і прав особистості чи групи. Інші соціальні інститути захищають інтереси держави і суспільства, їх окремих установ чи організацій. Соціальний працівник відстоює інтереси клієнта (якщо, звичайно, це не суперечить закону) і ставить на цю позицію всю свою діяльність.

Принцип систематизації. Абсолютно всі соціальні проблеми мають походження і їх розвиток визначається не однією причиною, а часто системною причин. У зв'язку з цим, щоб визначити джерело та шляхи вирішення життєвої проблеми клієнта, необхідно проаналізувати його мікросоціальне середовище, його сімейні стосунки; також необхідно мати уявлення про інтелектуальний рівень і особливості клієнта, про стан його

здоров'я. Звісно, соціальний працівник ні в якому разі не може бути фахівцем у всіх цих сферах, але для того, щоб з'ясувати наявність проблеми та дати рекомендацію, має бути фахівець, здатний провести поглиблену діагностику.

2.2. Методи соціальної діагностики.

Метод – з грецького в перекладі означає шлях дослідження, спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя. А також, це прийом або система прийомів, що застосовуються у будь-якій галузі діяльності (науці, виробництві тощо).

Найкращий метод є найпростішим з усіх можливих і найменш трудомістким з тих, які дозволяють досягти бажаного результату. Проста методика опитування іноді може бути ефективнішою, ніж складний тест.

Метод повинен бути доступний не лише соціальному працівнику, а й клієнту з мінімальними фізичними та психічними умовами, необхідними для його впровадження.

Технологія застосування методів (інструкцій) повинна бути чіткою та зрозумілою. Вона повинна будувати довіру клієнта до соціального працівника, на співпраці, яка виключає появу побічних мотивів, які можуть негативно вплинути на результати.

Із загальних вимог, яким повинні відповідати методи соціальної діагностики, можна назвати валідність, надійність, однозначність і точність. До вибору методів діагностики в соціальній роботі висувається ряд додаткових, особливих вимог.

Обставини та умови діагностики не повинні відволікати клієнта від участі в діагностиці.

Соціологічні методи найчастіше використовуються в соціальній діагностиці з метою збору інформації про окремі соціальні проблеми та з'ясування ставлення до них людей. Найпоширенішими з них у сфері

соціальної роботи є: спостереження; методи опитування (інтерв'ю, анкетування, фокус-група); методи аналізу документів (традиційний аналіз, контент-аналіз); експертний висновок.

Спостереження — один із емпіричних методів дослідження, який полягає в безпосередньому і цілеспрямованому сприйнятті навколишньої дійсності. У соціальній роботі цей метод зазвичай використовується для збору інформації про поведінку конкретної людини або групи.

Опитування - спосіб отримання інформації про суб'єктивний світ людей, їх нахили, судження, мотиви. Різновидом опитування є інтерв'ю, яке проводиться у формі інтерв'ю за чітко визначеним планом. Вони знаходяться на відстані (телефонна розмова) і віч-на-віч (безпосереднє спілкування опитуваних). Анкетування також є різновидом опитування, яке полягає в отриманні інформації у вигляді письмових відповідей респондентів на запропонований перелік питань.

Бесіда в соціальній діагностиці – це метод отримання та коригування інформації на основі вербального спілкування.

Мабуть, найголовніша вимога, якій повинен відповідати соціальний працівник-діагност, — це вміння залучати людей, будувати їх довіру та шукати чесність у відповідях.

Розмова вимагає певних знань і навичок. Крім того, ми маємо на увазі знання не тільки з питань, які обговорюються під час співбесіди. Ведучий потребує знання загальної та соціальної психології, логіки, риторики, етики тощо.

Основні технологічні умови, що забезпечують успіх бесіди:

- вміння залучити інтерв'юера на запропоновану тему розмови;
- створення атмосфери взаємоповаги та довіри;
- художнє використання прийомів переконання та втілення.

Анкетування - метод отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему стандартизованих запитань попередньо підготовлених бланків — анкет.

Фокус-група — це групове інтерв'ю, яке проходить у формі групової дискусії та має на меті отримати від її учасників «суб'єктивну інформацію» про те, як вони сприймають конкретні соціальні події та явища.

Метод експертної оцінки. Це опитування серед експертів шляхом анкетування та інтерв'ю. Іноді доводиться оцінювати соціальну проблему компетентними людьми – експертами, які мають глибокі знання предмета чи предмета дослідження. Експертне судження при поведінковому підході вимагає використання багатьох джерел інформації, включаючи безпосереднє спостереження за особистістю, її оточенням. Також можна змодельовати реальні умови життя. Також можуть застосовуватися психологічні аспекти самоконтролю та самозвіту, в яких формується ланцюг поведінки, почуттів, думок, проблем і бажань.

Технологічно з точки зору поведінки експертна оцінка включає такі етапи:

1. формулювання мети вирішення існуючих проблем;
2. збір та систематизація інформації про форми поведінки клієнта;
3. вивчення особистих ресурсів і середовища, які можна використовувати для досягнення цілей;
4. пошук інших джерел інформації, спілкування з іншими людьми, яких бажано долучитися до роботи, та план їх залучення;
5. визначення методів впливу для досягнення бажаних результатів;
6. вибір критеріїв прогресу для оцінки результатів;
7. виявлення перешкод і розробка плану їх подолання

Соціометрія — метод опитування та алгоритм математичної обробки первинних вимірювань. Його суть полягає в зчитуванні різноманітних персональних і групових індексів.

Моніторинг — це організація постійного моніторингу інформації, що включає спостереження, оцінку та аналіз соціальних ситуацій у фокусі їх зміни, з прогнозом цих змін на певний період.

Біографічний метод - метод дослідження, діагностики, корекції та проектування життєвого шляху особистості. Цей метод, заснований на вивченні особистості в контексті її особистої історії та перспектив розвитку її індивідуального існування та взаємин з іншими людьми, має на меті реконструкція життєвих програм і сценаріїв розвитку особистості, перебудова просторово-часової організації ділового, сімейного, духовного життя в конкретному природному та соціальному середовищі.

Одним з основних методів набуття конкретних знань про соціальну реальність на основі інформації, зафіксованої в різних документах, текстах масової комунікації, є метод **аналізу документів**. Використовується для уточнення або підтвердження результатів опитувань і спостережень.

Аналіз компанії (соціальна сертифікація) також є відносно поширеним методом соціальної діагностики. Це необхідно при зборі статистичних даних, які можна використовувати для характеристики життєвої ситуації по відношенню до людей у конкретному суспільстві. Такі дані включають кількість дітей і дорослих, людей з особливими потребами, осіб з девіантною поведінкою, дані про різні типи сімей, закладів культури, освіти, охорони здоров'я, соціальних служб різного типу, громадських організацій тощо

І.Г. Зайнишев пропонує таку **класифікацію методів соціального діагностування**:

- зондажно-інформаційне обстеження (збір даних про інфраструктуру, чисельність, склад і динаміку місцевого населення тощо);
- соціально-історичне обстеження (вивчення історії заселення та освоєння даної території, зміни складу місцевого населення, дослідження його традицій тощо);
- інформаційно-цільовий (аналіз різних документів, статей з місцевої та центральної преси, матеріалів електронних засобів інформації, листів, звернень громадян тощо);

- соціальне картографування (аналіз соціально-просторового розподілу і динаміки народжуваності та смертності населення, залежність якості життя від різних природних та соціальних факторів).

Найбільш послідовно охарактеризував технологічність творчого аналізу і діагнозу проблем соціального розвитку В.І. Вернадський. Він радив дотримуватися слідуєчих правил:

- проводити детальний аналіз;
- бачити за часткою загальне;
- не обмежуватися описом явища, а глибоко досліджувати його сутність і зв'язок з іншими явищами;
- не уникати питання «чому?»;
- простежувати історію ідей;
- збирати як найбільше даних про предмет досліджень з літературних джерел (переважно наукових), звертаючись до оригіналів;
- вивчати загальні закономірності наукового пізнання (думати про те, як думаєш);
- зв'язувати науку з іншими галузями знання, із громадським життям;
- не тільки вирішувати проблеми, але і знаходити нові, невирішені.

2.3. Рівні та етапи соціальної діагностики.

Рівні соціальної діагностики можна розділити за завданнями, які вирішуються на цих рівнях, за допомогою засобів і методів та за організаційно-управлінською структурою країни. Таким чином, загалом соціальний рівень соціальної діагностики еквівалентний рівню державної влади; на цьому рівні вивчається стан суспільства або його великих соціально-демографічних груп: дітей, старших, жінок, чоловіків, молоді тощо. Цим займаються державні та недержавні, незалежні науково-дослідні установи науково-прикладного спрямування: інститути, фонди, дослідницькі

центри, які можуть вирішувати як суто наукові, так і прикладні проблеми. Наприклад, в Україні соціальну діагностику на державному рівні здійснюють Інститут соціальних досліджень, Дитячий центр, Інститут проблем сім'ї та інші установи.

У перехідний період, який переживає наша країна, відносно швидко змінюється і соціально-економічна інформація. Обробка статистичних даних, представлених у документах і звітах, що надходять з регіонів до органів державного управління, дає інформативну, але узагальнену картину відповідної сфери життя. Звісно, експерти також проводять вибіркові, зондові дослідження, аналізи різноманітних показників, які прямо чи опосередковано свідчать про стан соціальної сфери в країні. Використовуються також різні технології соціальної експертизи. Загальна соціальна шкала вивчення соціальної сфери, звичайно, виключає індивідуальну або навіть малогрупову диференціацію даних, але такий підхід відповідає діагностичним цілям, метою яких є наукове та інформаційне забезпечення соціальної політики в цілому та її різних елементів (сім'я, молодь). політика тощо).

Також можлива фіксація *регіонального (територіального) рівня* організації соціальної діагностики, яка здійснюється як силами наукових відділів в державних утвореннях, так і відповідними службами в адміністраціях державних утворень. Якщо організації державного рівня (наукові чи адміністративні) детально досліджують якийсь конкретний регіон, то ми маємо комбінацію дворівневих методів і завдань. У соціальній діагностиці на регіональному рівні використовувати результати загальнодержавних досліджень відповідної території (і в порівнянні з іншими територіями); крім того, організовуються польові дослідження (наприклад, проблема співжиття представників різних етнічних груп у Кримській Республіці; проблеми соціального сирітства дітей в Івано-Франківську Чернівецької області, батьки яких виїхали на заробітки за кордон; проблеми

працевлаштування молоді у районних містах тощо). Такий аналіз необхідний на регіональному рівні не лише для розуміння стану та динаміки соціального функціонування в конкретному регіоні та на основі його рекомендацій щодо різноманітних змін, а й для практичних організаційних заходів. Адресна соціальна допомога малозабезпеченим верствам населення базується на конкретних соціальних показниках вартості життя, прожиткового мінімуму, середньої заробітної плати, середнього доходу тощо, які суттєво відрізняються в різних сферах. В регіонах приймається нормативний акт, який визначає розмір середнього (сімейного) доходу, що дає право на матеріальну допомогу. Такі управлінські рішення, безумовно, повинні забезпечуватися постійним соціально-економічним територіальним моніторингом.

Відомі відмінності в характері та інтенсивності територіальних соціальних досліджень можна пояснити різними причинами. По-перше, низький інтерес до них можна пояснити тим, що соціальний добробут населення не є соціальною проблемою, тобто не викликає занепокоєння громадськості та осіб, які приймають рішення, жодної соціальної, національної та іншої напруги (це, мабуть, можна припустити в наш неспокійний час для деяких сфер з сильними «сильними рисами традиції» в регулюванні суспільства). По-друге, наявність чи відсутність в регіоні наукових чи навчальних закладів із кваліфікованими соціологами, соціальними психологами, економістами, статистиками, демографами суттєво впливає на рівень розвитку прикладних соціальних досліджень. По-третє, дуже важливий суб'єктивний фактор в організації цієї роботи, закріплення та фінансування наукового договору: якщо обласна адміністрація чи керівник окремих її органів (управління соціального захисту населення, комітету сім'ї та дітей тощо) зацікавлені в отриманні об'єктивного результату, достовірної та вичерпної інформації про державні суспільні процеси та добробут населення дає можливість проводити

дослідження понад мінімум за змістом органу управління. Крім того, отримана інформація просто не враховується, а є підставою для вжиття заходів щодо повного (що мало ймовірно) або часткового усунення наявних проблем.

Індивідуальний рівень соціальної діагностики — це рівень безпосередньої соціальної роботи з конкретною людиною чи групою осіб, які звернулися за допомогою до певних соціальних служб. Головною метою діагностики на цьому рівні стає визначення проблеми клієнта та знаходження правильних засобів для її вирішення. Тому на індивідуальному рівні соціальної діагностики важливим станом є вивчення особистості клієнта, що здійснюється за допомогою медичних, психологічних, соціально-педагогічних діагностичних процедур.

На **рівні безпосередньої соціальної роботи** з клієнтом функції соціальної діагностики дещо змінюються. Головна мета — визначити соціальну проблему клієнта та використати правильні інструменти для її вирішення. Забезпечення соціальної політики на місцевому, регіональному чи навіть більше державному рівні також є обов'язком соціального працівника, але не в першу чергу. Дані загальносоціологічних методів, широких дослідницьких технологій використовуються соціальним працівником, але лише як основа, на якій розкривається (і порівнюється) конкретна ситуація клієнта. У цьому відношенні широко використовуються мікросоціологічні, соціально-психологічні та педагогічні діагностичні процедури. У процесі професійного відбору соціальних працівників широко використовуються спеціальні прийоми профорієнтаційного консультування або спеціальні інтерпретації психологічних прийомів.

2.4. Етапи здійснення соціальної діагностики.

Процес соціальної діагностики орієнтований не тільки на вивчення соціальних коренів різноманітних проблем, процесів і явищ, а й на вивчення соціальних наслідків і змін у структурі суспільних відносин, способі життя

людей. Крім того, соціальна діагностика передбачає розробку профілактичних заходів щодо попередження асоціальної поведінки.

Соціально-педагогічна діагностика - спеціально організований пізнавальний процес, в ході якого збирається інформація про вплив соціально-психологічних, педагогічних, екологічних і соціологічних факторів на особистість і суспільство. Зміст і кінцева мета педагогічна і методично має багато спільного з психолого-соціологічними дослідженнями.

Об'єктом такої діагностики для соціального працівника є людина, яка розвивається в системі своєї взаємодії із соціальним мікросередовищем та окремими суб'єктами цього середовища, які впливають на формування цієї особистості. Предметом діагностики є соціально-педагогічна реальність. Зміст діагностики показує суб'єкт і об'єкт діагностики.

Соціопсихологічна діагностика визнає соціально-психологічні особливості освітнього мікросоціуму, особливості педагогічного процесу та сімейного виховання (етимологічний діагноз), але й індивідуально-психологічні особливості особистості, пов'язані з її соціальними взаємодіями (симптоматичний діагноз).

Тому в рамках соціально-педагогічної діагностики особистості необхідно:

- виявити специфічні соціальні якості особистості;
- з'ясувати соціальну ситуацію розвитку;
- визначають ступінь розвитку чи деформації різних якостей і характеристик, що дає включеність людини в різноманітні соціальні відносини (соціальні установки, позиції, комунікативні риси тощо).

Визначення соціально-педагогічного діагнозу неможливо без опори на теоретичне уявлення про досліджуваний феномен. Наприклад, при дослідженні соціальної ситуації розвитку дітей необхідно спиратися на відповідні дослідження, що характеризують її сутність. Наприклад, при дослідженні соціально-педагогічної занедбаності дитини необхідно з'ясувати

її причини, ознаки та прояви цього явища в різних вікових групах; При виявленні підлітків з агресивною поведінкою необхідно прийняти ту чи іншу концепцію дитячої агресії (психоаналіз – «агресія як спосіб зняття стресу та психологічного захисту»; біхевіоризм – агресія як навчання такій поведінці тощо).

Лише на основі теоретичного уявлення про предмет діагностики соціальний працівник формує навички діагностичного процесу. Наприклад, для соціально-педагогічної занедбаності важливими ознаками є дисгармонійність розвитку особистості, низький рівень розвитку суб'єктивних якостей (самосвідомості, комунікабельності та активності), самосприйняття та соціальної дезадаптації. Крім того, порушується взаємодія дитини з мікросоціумом (батьками, вчителями, однолітками).

Психологічна, соціально-педагогічна діагностика поглинає величезний арсенал різноманітних методик для вивчення особистості людини, яка звертається за допомогою, її почуттів, переживань, установок, структури взаємин із оточенням, виявлення індивідуальних психічних особливостей людини або. група. Особливу групу цих методик становлять ті, які призначені для вимірювання особистості в цілому та її індивідуальних особливостей.

Особистість — це динамічна система, відкрита для зовнішніх впливів, яка реагує на зміни навколишнього середовища. Вищі рівні самосвідомості, соціальної спрямованості та ієрархії індивідуальних цінностей формуються не тільки під впливом суспільства, а й залежать від індивідуальної тропізму, вибіркості, несвідомого бажання, що істотно обмежує вибір людини в управлінні різноманітністю. світ. Тому особистість з точки зору теоретичного аналізу і ще складніша з точки зору вимірювання.

З точки зору генезису діагностики особистості виділяють наступні *підходи*:

1. Типологічні. Його суть полягає в тому, щоб звести нескінченну кількість індивідуальних варіацій до невеликої кількості типових портретів - типів.

2. Психометричний. При цьому діагностичному підході акцент робиться на описі індивідуальних рис особистості клієнта.

3. Проекція. Цей підхід орієнтований на діагностику цілісної особистості.

Завданнями соціальної психолого-педагогічної діагностики в соціальній роботі є вивчення:

- особистісні, індивідуально-психологічні особливості клієнта;
- позитивний і негативний вплив мікрокомпанії на клієнта;
- освітній потенціал мікросередовища клієнта;
- дослідження «проблемного поля» особистості клієнта.

При роботі з клієнтом необхідно використовувати комплексне дослідження. Зокрема, інтерв'ю за певною схемою, спостереження, комплекс методів різного рівня складності. У процесі комплексної діагностики доцільно чергувати вербальні та невербальні, малювальні та ігрові прийоми. Важливо використовувати картки спостереження, анкети, тести.

Експрес-діагностика, яка базується на якісному аналізі діяльності та способів виконання завдань, часто використовується для швидкого та оперативного отримання інформації про клієнта.

Лише на основі теоретичного уявлення про предмет діагностики соціальний працівник формує навички здійснення діагностичного процесу. Соціальний діагноз можна поставити:

- на рівні суспільства в цілому визначити загальні тенденції економічної, соціальної політики, духовного життя тощо;
- на рівні соціальної групи чи територіальної громади, наприклад, розвиток класів, національностей, територіальних груп, робочих колективів тощо;

- на особистісному рівні це допомагає персоналізувати, додати «націлювання» у визначенні життєвих проблем.

Соціальний діагноз не можна вважати остаточним, якщо фахівець працює з клієнтом. Можливо, в процесі їх взаємодії виявляться факти, які змусять якщо не переглянути, то виправити висновок. Усунення несправностей може оновити інші проблеми, які були замасковані або переміщені у фоновий режим під час вирішення проблеми, яка спочатку здавалася найбільш актуальною. Тому соціальна діагностика як перевірка ситуації клієнта та моніторинг змін у ній здійснюється протягом всієї діяльності з надання допомоги цьому клієнту. Подібні прийоми використовуються в кінці процесу трансформації особистості або вирішення ситуації клієнта, якщо він потребує соціального нагляду (вилікувані алкоголіки, суїциди, спостереження за недостатнім доглядом за дітьми тощо).

Соціальна діагностика є однією з найпоширеніших інтегрованих соціальних технологій, що використовуються на всіх рівнях соціальної роботи та соціальних служб. Вивчення наукових знань та оволодіння навичками, що дозволяють займатися діагностичною діяльністю, є одним із неодмінних навичок соціальних працівників у будь-якій сфері діяльності.

Соціальний діагноз: поняття та технології

Розробка соціальних діагнозів з підбором цільових технологій потребує розробки нової функції. Сфера соціального діалогу характеризується тим, що найважливішими є фактори середовища:

- рівень професіоналізму;
- об'єктна специфіка та проблеми;
- мотивація працівника, стиль професійної діяльності.

Соціальний діалог характеризується:

1. Ідентичність має бути належним чином підтверджена та обґрунтована соціальним діалогом. Як переглянути інформацію:

- за об'єктом роботи (характер періоду та його причини; динаміка розвитку і стан за період роботи з ним - прогресуюча, стабільна чи змінна; перспективи розвитку патології, розподіл її обов'язків, профілактика; зменшення негативне виявлення та стабілізація);
- про індивідуальні потенціали клієнта, які можуть бути використані в педагогічній роботі з ними: можливості у вирішенні та зниженні рівнів; складання, ремонт оформлення; індивідуальний позитивний потенціал клієнта;
- про індивідуальні можливості об'єкта у самовдосконаленні, вирішенні соціально-педагогічної проблеми, позитивний досвід самостійного прийняття рішень тих чи інших, активність і наполегливість у роботі з клієнтами інших фахівців.

2. Прагнення виявити соціально-педагогічні проблеми, їх ієрархію та особливості впливу на об'єкт впливу.

3. Бажання визначити соціально-педагогічні можливості життя клієнта:

- усвідомлення позитивного та негативного вирішення соціально-педагогічних проблем клієнта;
- можливість підвищення позитиву соціально-педагогічної ролі роботи з клієнтами;
- участь у соціально-педагогічній роботі з клієнтами та їх оточенням.

4. Бажання зібрати необхідну первинну інформацію для діагностичної роботи та виявити їх джерела. На основі цих ресурсів соціальний педагог збирає інформацію в кожній ситуації, на основі якої приймає рішення про діагностовану реальність.

Безпосередня підготовка до виконання обраної цільової технології практичної діяльності включає:

- аналіз обраної цільової технології, вибір матеріально-технічних, методичних та організаційних аспектів цільової технології;

- вирішення проблеми підготовки;
- апробація деяких методів;
- виконавче планування за часом і місцем;
- підготовка клієнта або суб'єкта до роботи;
- постановка завдань для практичної роботи перед виконанням.

Для впровадження технології фахівець повинен володіти певною інформацією. Це включає:

- сама технологія з описом її матеріального, технологічного, організаційного та методичного забезпечення;
- професійно-методичні здібності суб'єктів, що впроваджують цільову технологію;
- потенціал середовища для реалізації цільової технології.

При організації такої роботи в спеціалізованих установах нею займаються спеціально підготовлені особи. Як правило, проводиться диференціація діяльності і кожен спеціаліст виконує блок робіт.

Алгоритм стандартних технологічних процедур передбачає:

- знайомство з клієнтом (або соціальним процесом);
- визначення завдань;
- призначення суб'єкта діагностики;
- вибір основних показників або критеріїв;
- вимірювання та аналіз показників;
- формулювання та реєстрацію висновків;
- висновків;
- вираження соціальної діагностики.

Одним з об'єктів діагностики є людина (дитина, дорослий). У рамках соціально-педагогічної діагностики людини необхідно:

- виявлення специфічних соціальних якостей, рис розвитку та поведінки;
- з'ясування соціальної ситуації розвитку;

- визначення ступеня розвитку чи деформації різноманітних характеристик і якостей, викликаних насамперед інтеграцією людини в різноманітні соціальні відносини (соціальні установки, позиції, процеси адаптації та соціалізації, комунікативні навички, психологічна сумісність тощо);
- оцінка, опис властивостей діагностованого об'єкта;
- побудова «соціального портрета» людини.

4. Бажання зібрати необхідну первинну інформацію для діагностичної роботи та виявити їх джерела. На основі цих ресурсів соціальний педагог збирає інформацію в кожній ситуації, на основі якої приймає рішення про діагностовану реальність.

Безпосередня підготовка до виконання обраної цільової технології практичної діяльності включає:

- аналіз обраної цільової технології, вибір матеріально-технічних, методичних та організаційних аспектів цільової технології;
- вирішення проблеми підготовки;
- апробація деяких методів;
- виконавче планування за часом і місцем;
- підготовка клієнта або суб'єкта до роботи;
- постановка завдань для практичної роботи перед виконанням.

Для впровадження технології фахівець повинен володіти певною інформацією. Це включає:

- сама технологія з описом її матеріального, технологічного, організаційного та методичного забезпечення;
- професійно-методичні здібності суб'єктів, що впроваджують цільову технологію;
- потенціал середовища для реалізації цільової технології.

Основою використання будь-якої діагностичної технології є розробка теорії, на якій вона базується. Без цього соціальний працівник може зробити

серйозні помилки в аналізі, інтерпретації та висновках дослідження. Наприклад, у контексті поведінкових, когнітивних та інших психологічних теорій і напрямів надаються різноманітні можливості та моделі діагностичних технологій у соціальній роботі.

При реалізації діагностичної функції соціальний педагог у своїй діяльності дотримується таких вимог:

1). дотримуватись загальних технологічних вимог: визначати мету, вибирати найбільш ефективні діагностичні засоби, безпосередньо отримувати та відбирати дані, обробляти та інтерпретувати дані (статистична обробка та якісний аналіз), діагностувати, прогнозувати ситуацію та визначати зміст соціально-педагогічної діяльності - педагогічна діяльність) з конкретним відділом;

2). дотримуватися етичних стандартів;

3). захищати інтереси довіреної особи: дотримуватись принципу добровільності експертизи; повідомити випробуваного про мету дослідження; повідомити того, хто буде повідомлений про отримані дані; ознайомити його з результатами дослідження, дати можливість частково скорегувати ці результати для власних педагогічних цілей;

4). володіти професійною компетентністю: знати теоретичні основи, інструментарій діагностики; вести облік використаних методів, кваліфікаційних стандартів, дотримуватися професійної етики (зберігати результати в таємниці, не допускати введення методів непрофесіоналам тощо).

5). Соціальний педагог може самостійно виконувати діагностичні операції та користуватися послугами спеціалістів, використовуючи їх дані у своїй роботі.

Результати діагностичної діяльності соціальний педагог готує в єдиній «Характеристичній картці», «Медико-психолого-педагогічній характеристиці особи» тощо.

Єдиного зразка такого типу документів наразі немає. Варіанти різні, їх можна поєднати або створити свій варіант, який відповідав би практичним цілям діяльності. Для складання цих та подібних карт соціальний педагог може використовувати широкий спектр діагностичних методик: соціально-психологічних, психологічних, соціологічних, педагогічних, медичних.

На основі результатів соціальної діагностики, формується соціально-педагогічне прогнозування.

Мета соціально-педагогічного прогнозу – з'ясувати, що реально можна вирішити в цій ситуації на початковому етапі роботи. Прогноз соціально-педагогічного розвитку ситуації, виховання людини - один із найскладніших етапів діагностики, що включає знання сутності соціальної проблеми, навички фахівців з прогностичної діяльності.

На результат прогнозування впливає наявність достатньо повної інформації про об'єкт соціальної діагностики з одного боку, особистий досвід діагностики, інтуїція з іншого.

Професіоналізм діагностики полягає в тому, щоб об'єктивно спиратися на технологічність діагностики з використанням творчого підходу.

Прогноз може бути:

- індивідуально-прогностичний;
- індивідуальна корекція;
- корекційно-компенсаційний розвиток і виховання.

За результатами прогностичної діяльності соціальний педагог робить висновки, які включають:

- опис перспектив можливого індивідуального, індивідуально-оздоровчого розвитку або навчання;
- постановка соціально-педагогічних проблем клієнта.

Після прогнозування наступним кроком є реалізація цілей соціально-педагогічної роботи в технології реалізації мети.

РОЗДІЛ III

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ

3.1. Визначення поняття планування. Схема планування.

Планування споконвічно є соціалістичною ідеєю. Його запропонували представники утопічного соціалізму – намагалися реалізувати А. Сен-Сімон, Ж. Фур'є та Р. Оуен. Спочатку планування поширювалося лише на економічну сферу в межах великих господарюючих суб'єктів - трестів, груп, компаній. Згодом планування поширилося по всьому суспільству, особливо в соціальній сфері.

Зараз терміни «прогнозування», «планування», «програмування» знову є предметом наукової, соціально-економічної та економічної діяльності. Про це свідчить активізація розробки та прийняття різноманітних програм соціально-економічного розвитку та зростання інтересу науковців до цієї проблеми.

Слово «план» походить від латинського *planum* — площа, рівне місце. Спочатку цим терміном називали малюнок (фігуру), який характеризує певну ділянку в площинному масштабі. Потім його почали використовувати для визначення (опису) проектів, реалізація яких включає систему взаємопов'язаних завдань, показників і розрахунків. «Планувати означає думати про майбутнє», — писав англієць Болан. «Планування — це описана дія щодо того, як це зробити», — сказав Сойєр. «Майже будь-яка робота, яку потрібно виконати, має бути запланована, принаймні неофіційно, на кілька хвилин наперед», - американський економіст Е. Денісон. Саме поняття «водіння» означає «дивитися вперед», що дає певне уявлення про важливість планування в діловому світі; і це дійсно правда. Хоча передбачення – це не все управління, воно є його важливою частиною, сказав Файоль у 1916 році. Планування — це процес визначення цілей і рішення, як їх досягти

Безліч визначень планування свідчить про складність і багатоаспектність цієї категорії, що вимагає систематизації цих понять у рамках побудови системи планування (див. рис. 1.).

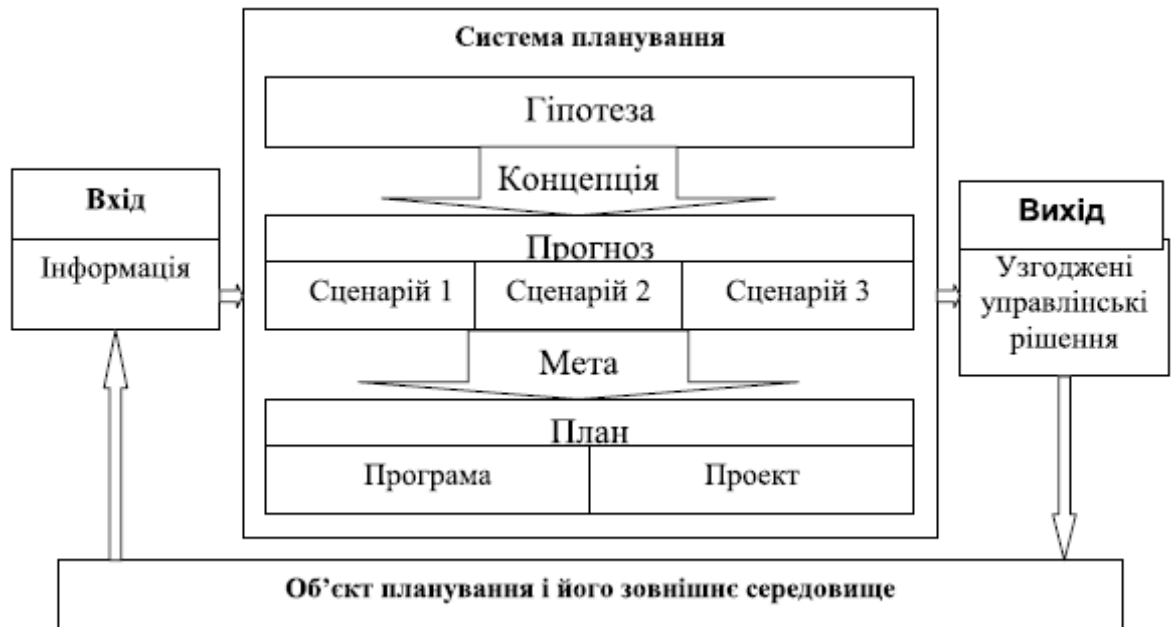

Рис.1. Система планування

На вході в систему планування він отримує інформацію про стан об'єкта та його зовнішнього середовища. Інформація в системі планування обробляється серією послідовних процесів. Результатом планування є прийняття узгоджених управлінських рішень, оскільки майбутнє «визначається реальними рішеннями відповідно до нашого уявлення про майбутнє організації та зовнішнього середовища».

Планування як система складається з таких елементів: цілеспрямоване перетворення об'єкта на основі побудови ефективної моделі його розвитку; екологічні дослідження та оцінка; пристосування об'єкта до умов середовища; узгодження дій та узгодження інтересів суб'єктів; інформаційні потоки у вигляді даних, що використовуються при плануванні та узгоджених управлінських рішеннях.

Загалом соціальне планування являє собою систему взаємопов'язаних процесів узгодження різнобічних інтересів суб'єктів ринкових відносин і на

цій основі розробки єдиного плану дій з розробленою системою обмежувальних і стимулюючих заходів держави.

У світовій практиці існують два альтернативні підходи до планування:

- Директивне планування є обов'язковим процесом прийняття рішень для об'єктів планування. Таке планування може бути ефективним засобом вирішення багатьох завдань загальнодержавного значення, наприклад, у сфері охорони навколишнього середовища, оборони, соціальної політики;

- Орієнтовне планування є протилежністю директиви, оскільки цей план не є обов'язковим, хоча може містити обов'язкові завдання. Загалом носить орієнтовний, рекомендаційний характер. Основним завданням такого планування є не лише кількісна оцінка показників, що характеризують динаміку, структуру та результативність економіки, а передусім забезпечення узгодженості та збалансованості всіх показників економічного розвитку. Орієнтаційне планування інформативне, орієнтовне (контрольні номери, економічні регулятори).

Підсумовуючи дослідження, індикативне планування — це механізм узгодження інтересів і діяльності державних і недержавних суб'єктів управління економікою, який поєднує державне регулювання з ринковим і неринковим саморегулюванням і базується на розвитку економічного управління. індикатори. соціально-економічний розвиток. Він визначає національні пріоритети, прогнозування, бюджетування, програмування, укладення договорів та інші процедури на всіх рівнях управління національною економікою, тобто є комплексом процедур координації (координації) економічних процесів з рівноправністю учасників на основі багаторівневої інтеграції.

Держава таким чином створює механізм сприйняття суб'єктами господарювання та населенням індикативних планів та умов їх виконання є не директивним, а розширювально-обмежувальним механізмом. Розширювачі широко залучаються до розробки та подання планів;

обмежувачі - нормативи та бюджетні рамки; Директива - рамкові умови макроекономічної політики, цільових та інвестиційних програм. Інструменти індикативного планування відрізняються залежно від області, в якій вони використовуються.

Зважаючи на це, зазначимо, що в сучасних соціально-економічних умовах вчені вважають цільові програми основним інструментом соціального розвитку суспільства.

Програмне планування базується на програмно-цільовому підході до управління економікою - виборі цілей (цілей) і розробці комплексу заходів щодо його (їх) реалізації. Він відкритий для використання переважно економічних методів управління, уникає тотального планування, тому є демократичним і добре вписується в індикативне планування та управління розвитком.

3.2. Стратегічне планування: стадії розвитку.

За складом планувальні рішення поділяються на:

- стратегічне планування;
- поточне (оперативне та календарне планування);
- зведене планування загальних результатів та фінансове планування.

Стратегічне планування служить соціальному розвитку суспільства.

Стратегічне планування — це довгострокове планування на основі поточних цілей. Стратегія визначається головною метою та підцілями, що дозволяють досягти головної мети. Цілі, які визначають стратегічний план, називаються стратегічними цілями.

У реалізації стратегічного планування як процесу, орієнтованого на створення та реалізацію перспективних планів соціокультурного розвитку, можна виділити такі основні етапи (етапи):

I стіна. Детальна оцінка наявних ресурсів.

На першому етапі, який складається з інформаційного забезпечення стратегічного планування, відбору, класифікації та підготовки до

використання інформації щодо розробки стратегії, які забезпечують достатньо повний і об'єктивний опис зовнішніх і внутрішніх факторів, можливих стратегій, методичного забезпечення, підтримки. Підготовчим етапом створення стратегічного планування соціального розвитку є оцінка ресурсів, якими володіє і може залучити місцева громада для вирішення нагальних проблем та реалізації перспективних напрямів розвитку.

Оцінки можна надати для таких типів ресурсів:

- фінансові;
- економічні (матеріальні);
- земля;
- натуральні;
- соціокультурні;
- інформація;
- демографічні (інтелектуальні, трудові, кадрові).

II етап. Оцінка сильних і слабких сторін ресурсного забезпечення.

Одним з найпоширеніших методів оцінки зовнішнього і внутрішнього середовища організації є SWOT - аналіз (сильні сторони - сильні сторони, слабкі сторони - слабкі сторони, можливості - можливості, загрози - загрози), який спрямований на виявлення сильних і слабких сторін організації. . . , визначити сильні сторони, слабкі сторони - слабкі сторони, можливості - можливості, загрози - загрози. виявляти можливості та загрози для навколишнього середовища, професійно визначати силу та важливість їх впливу на організацію. Потім порівняйте інтегровані показники для кожної пари комбінацій та враховуйте їх під час створення стратегії вашої організації. Максимальний інтегральний показник для даної парної комбінації відображає напрямок розвитку організації, що викладено в SWOT-матриці.

Перспективи розвитку територіальної громади залежать від зовнішніх і внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів належать географічне

положення, клімат, макроекономічна ситуація в країні тощо. До внутрішніх факторів належать трудові ресурси, стан економіки, соціальна інфраструктура, фінансові ресурси та економічні умови.

При проведенні SWOT-аналізу розвитку територіальної громади сильними сторонами можуть бути:

- наявність історико-архітектурних пам'яток або заповідників;
- сприятливі природно-кліматичні умови;
- географічне розташування;
- природні ресурси;
- сільськогосподарська сировина для розвитку промисловості;
- середній вік населення;
- промислові підприємства;
- патріотизм територіальної громади;
- наявність лідерів.

До слабких сторін можуть відноситися:

- недостатній розвиток інфраструктури;
- занедбаність значної частини історико-архітектурних пам'яток;
- значний спад промислового виробництва, застарілість і високий рівень зносу промислового обладнання;

- віддаленість від головних залізничних магістралей;
- незадовільний технічний стан інженерних мереж;
- відсутність сільських, селищних автомобільних шляхів;
- наявність екологічно-шкідливих виробництв;
- недостатній розвиток малого та середнього бізнесу;
- падіння народжуваності та старіння жителів;
- низький рівень медичного обслуговування та освіти;
- низький рівень організації дозвілля молоді;
- погіршення стану з охороною правопорядку.

До можливостей соціального розвитку можна віднести:

- розвиток малого та середнього бізнесу;
- розвиток соціальної політики;
- залучення інвестицій;
- використання географічного розташування;
- відновлення історичних пам'яток;
- запозичення позитивного досвіду розбудови територіальної громади;

- участь у міжнародних програмах та отримання грантів

Загрозами для соціального розвитку територіальної громади є:

- погіршення демографічного стану;
- безробіття;
- економічна нестабільність в Україні;
- еміграція;
- недосконалість та нестабільність податкового законодавства;
- невдале реформування агропромислового комплексу.

III рівень. Визначення пріоритетних напрямів соціокультурного розвитку. Після аналізу всіх сфер економіки визначаються можливі пріоритетні напрямки соціально-економічного та культурного розвитку.

Наприклад, у сільській та міській місцевості пріоритетами можуть бути:

- створення робочих місць шляхом розвитку сільського господарства, сільського господарства, малого та середнього підприємництва, громадського транспорту та зв'язку та створення для цього сприятливих умов;
- забезпечення соціального захисту, безпеки та добробуту жителів села та селища;
- надання якісних та доступних послуг жителям села, селища;
- розвиток сімейного відпочинку та туризму;
- покращення якості доріг.

Після визначення основних пріоритетних напрямів соціально-культурного розвитку необхідно продумати кроки для досягнення бажаного результату.

IV етап. Організація міжгалузевої співпраці на основі кооперативного планування (обговорення пріоритетних питань соціально-економічного та культурного розвитку з громадянами, підприємцями, громадськими організаціями з метою прийняття компромісних рішень). Залучення громадян до активної участі в житті, до планування майбутнього територіальної громади є дуже важливим питанням сьогодні і надзвичайно важливим для соціально-економічного та культурного розвитку суспільства.

Фаза V. Впровадження змін та конкретизація стратегічного плану. Реалізація змін та уточнення стратегічного плану суспільного розвитку є завершальним етапом його створення.

Пропозиції, зауваження та зауваження територіальної громади під час громадських слухань, результати анкетування використовувати при зміні та уточненні стратегічного плану соціально-культурного розвитку. Це в кінцевому підсумку визначить пріоритетні напрямки соціально-економічного та культурного розвитку суспільства.

VI етап. Моніторинг і контроль виконання стратегічного плану розвитку компанії. Розроблений стратегічний план соціального розвитку має бути не лише паперовим документом, а інструментом майбутніх позитивних змін. Реалізація стратегічного плану має бути основною метою його створення. Реалізація стратегічного плану має відбуватися таким чином, щоб на конкретних прикладах показати мешканцям, що реалізація намічених заходів поступово наближається до визначеної мети соціально-економічного та культурного розвитку конкретної території.

Крім моніторингу, контролюється виконання деяких запланованих заходів для досягнення результатів, визначених стратегічним планом соціально-культурного розвитку.

Стратегії соціального розвитку мають бути життєво важливим і незамінним інструментом управління. Це можливо лише за умови, що його зміст і спрямованість відповідають інтересам районної влади, владної структури. Слід підкреслити, що стратегія соціального розвитку має визначатися кількома однаковими пріоритетними напрямками, цілями та завданнями. Серед них має бути найважливішим розвиток господарської діяльності (стратегія спеціалізації); розмежування стратегічних зон діяльності економічних центрів (стратегія розвитку території); уточнення найважливіших аспектів досягнення екологічної стандартизації (екологічної стратегії).

Такий підхід до стратегічного планування є складним, але кожна країна будує систему планування на основі економічних і соціальних характеристик, які змінюються з часом. Система планування не є статичною, вона змінюється залежно від змін, які відбуваються всередині країни та за її межами.

Соціальне планування є частиною соціального управління. Термін «соціальне планування» використав Ф. Рузвельт у своєму «Новому курсі», який мав вивести США з кризи початку 1930-х років. Пізніше американські вчені почали використовувати цей термін у зв'язку з роздумами про форми і методи соціальної політики, зокрема соціального захисту.

Незважаючи на те, що ідею планування пропагували соціалісти, вона була повністю дискредитована в нашій країні наприкінці 1990-х років. На думку відомого соціолога Я. Тощенка, це тому, що:

- поступовий відхід у практиці планування від людських потреб, що проявилось в технократії, у втраті навіть тих невеликих соціологічних здобутків, які були притаманні теорії та практиці 1920-х років;
- абсурдною ідею розподілу всіх ресурсів, що знайшло відображення в постійному регулюванні економіки та виробництва;

- абсолютизація методів директивного порядку та нехтування методами непрямого регулювання, відмова від створення сфери свободи використання потенціалу суспільства.

3.3. Соціальне планування.

Усі плани до 1960-х років були спрямовані на збільшення обсягів виробництва і лише за умови їх реалізації можна було задовольнити потреби людей. Проте життя робило своє, і об'єктивна потреба в задоволенні людських потреб почала реалізовуватися через трудові колективи. З ініціативи ленінградських підприємств вони почали складати плани соціального розвитку в 1960-х роках. Ідея соціального планування була навіть закріплена в 1977 році в Конституції СРСР. Однак за показники соціального розвитку ніхто не відповідав, а техніко-економічні показники досягалися насамперед за рахунок добробуту людини.

Практика соціального планування показала, що його предметом мають бути всі рівні, від трудових колективів до суспільства в цілому, усі сфери життя суспільства, усі соціальні процеси та явища.

Соціальне планування, таким чином, є науково обґрунтованим визначенням перспектив і показників розвитку соціальних інститутів, явищ і процесів, а також розробкою заходів для досягнення бажаного становлення на всіх рівнях суспільних відносин.

Перший рівень соціального планування — планування соціального розвитку трудових колективів. Основною метою цих планів було заохотити людей до наполегливої праці та створити умови для такої роботи. Плани ґрунтувалися на тому, що може зробити людина для розвитку виробництва і як воно зміниться під впливом прогресу, що може зробити колектив для покращення добробуту людини, як змінити стимули організації праці, щоб

підвищити матеріальну зацікавленість кожного працівника в підвищення ефективності суспільних, тобто керувати взаємодією людини з суспільством.

Проблемами соціального планування на регіональному рівні були регулювання міграційних процесів, використання трудових ресурсів, управління національними відносинами, розподіл і використання культурних цінностей, тобто збалансування соціального розвитку та створення сприятливих умов для функціонування громадських організацій. Щодо окремих сфер діяльності, які є результатом поділу праці, соціальне планування охоплювало такі питання, як умови та зміст праці, професійне навчання, престиж, співвідношення роботи та відпочинку, задоволення нагальних потреб. робітники та інші.

Характеристика системи планування

Планування — це процес визначення цілей і завдань компанії для певної перспективи та вибору оптимального способу їх досягнення та ресурсів.

План — це система взаємозалежних, єдиних спільних цілей, що забезпечують реалізацію цілей виробничої системи.

Планування пов'язує структурні підрозділи компанії спільною метою, надає всім процесам однобічності та координації, що дозволяє найбільш повно та ефективно використовувати наявні ресурси, комплексно, якісно та своєчасно вирішувати різноманітні управлінські завдання.

Основні принципи планування.

Поряд із загальними принципами управління та планування (оскільки останнє є функцією першого), існують специфічні принципи планування, а саме:

1) Принцип обґрунтованості цілей і завдань компанії. Чітко визначені кінцеві цілі є відправною точкою для планування. Існує п'ять основних цілей (або груп цілей) компанії:

- економічні, що забезпечують ефективність виробництва;

- виробничо-технологічні, що відображають функціональне призначення підприємства;
- науково-технічні, що забезпечують науково-технічний прогрес;
- соціальні, забезпечення соціально-культурних потреб працівників;
- екологічні, що забезпечують виробництво екологічно чистої продукції без шкідливого впливу на навколишнє середовище.

2) Принцип систематизації. Це означає, що планування є цілісною системою планів і охоплює всі сфери життя суспільства;

3) Принцип науковості. закликає звернути увагу на перспективи науково-технічного прогресу та застосування науково обґрунтованих прогресивних стандартів використання всіх видів ресурсів;

4) Принцип безперервності. Це означає паралельне поєднання поточного та майбутнього планування;

5) Принцип збалансованості плану. Вказує на кількісне узгодження між взаємозалежними розділами та індикаторами плану, між необхідними та наявними ресурсами.

За тривалістю періоду планування розрізняють довгострокове (середньострокове та середньострокове) та поточне (короткострокове) планування. Тривалість періоду планування залежить від ступеня визначеності умов підприємства, його галузевої приналежності, загальної економічної ситуації в країні, достовірності первинної інформації, якості її аналітичної обробки тощо.

Довгострокове планування визначає загальну стратегію компанії, основні напрями її діяльності. При складанні плану вивчаються можливості розширення виробництва та зниження витрат. Прогнозуються зміни асортименту та уточнюються політики у функціональних сферах. Результатом цього плану є формулювання довгострокових цілей, підготовка довгострокових проектів і прийняття довгострокової політики.

Середньострокове планування, по суті, є детальним стратегічним планом на перші роки функціонування. Грань між довгостроковими та середньостроковими планами дуже умовна й неоднозначна. Середньострокове планування враховує можливості всіх підрозділів на основі їх власної оцінки. Розробляються план маркетингу, план виробництва, план роботи та фінансовий план.

Поточне планування полягає в розробці планів на всіх рівнях управління і в усіх сферах його діяльності на більш короткий період (рік, півріччя, квартал, місяць) і включає планування виробництва, планування праці та оплати праці, планування матеріально-технічного забезпечення, витрат, прибутку, рентабельність, тощо

Найважливішою функцією управління підприємством є планування його діяльності. Планування здійснюється різними методами, які класифікуються за певними ознаками (див. таблицю 1).

Класифікація методів

<i>Метод</i>	<i>Ознака</i>
ресурсний (враховує ринкові умови господарювання та наявні ресурси, застосовується при монополюно мустановищі), цільовий (використовується приконкурентній боротьбі, враховує потреби ринку, попит на продукцію).	вихідна позиція для розробки плану.
екстраполяційний (визначає проміжні та кінцеві значення планових показників, на основі цих показників в минулому, припускають збереження їх в майбутньому), інтерполятивний (за	принципи визначення планових показників.

цим методом підприємство встановлює цілі для досягнення в майбутньому і виходячи з неї визначає довжину планового періоду та проміжні планові показники).	
спробно-статистичний (використання фактичних статистичних даних за попередні роки), чинниковий (планові значення показників визначаються на основі розрахунків впливу найважливіших чинників, що обумовлюють зміни цих показників), нормативний метод (планові показники розраховуються на основі прогресивних норм використання ресурсів із врахуванням їх змін в результаті впровадження організаційно-технічних заходів у плановому періоді).	спосіб розрахунку планових показників
балансовий (суть - розробка спеціальних таблиць-балансів, в одній частині яких - напрямки витрати ресурсів, в іншій - джерела їх надходження), матричний (побудова моделей взаємозв'язків	узгодження ресурсів та потреб.

між виробничими підрозділами та показниками).	
одноваріантний (інтуїтивний), поліваріантний, економічно- математичний (застосування економічно-математичного моделювання).	варіантність плану.
ручний, механізований, автоматичний	спосіб виконання розрахункових операцій
табличний, лінійно-графічний, логіко-структурний.	форма подання планових показників

Розглянемо стратегію розвитку об'єкта. Постійна мінливість ринкового середовища вимагала застосування стратегічного підходу до системи управління підприємством.

Стратегія – це загальна комплексна програма дій, яка визначає пріоритетні проблеми компанії, її місію, основні цілі та розподіл ресурсів для їх досягнення.

Метою розробки стратегії розвитку є визначення основних напрямів її ефективного функціонування на основі максимальної реалізації наявного науково-технічного потенціалу щодо внутрішніх виробничих резервів та зовнішнього середовища.

Основними завданнями при створенні об'єктної стратегії є:

- вибір ефективних напрямків економічної діяльності, що підлягають розвитку;
- визначення обсягу капітальних вкладень та інших ресурсів, необхідних для здійснення обраних напрямів господарської діяльності;
- оцінка результатів повернення.

Стратегічний план компанії такий:

1. Формування стратегічних цілей компанії (цілей).
2. Аналіз бізнес-середовища та ринкових факторів (попит, пропозиція, рівень конкуренції).
3. Формулювання загальної стратегії та аналіз стратегічних альтернатив.
4. Оцінка ділового потенціалу та перспектив компанії, їх відповідність поставленим цілям.
5. Розробка ресурсних і функціональних стратегій: маркетингу, досліджень і розробок, виробництва, організаційних змін, а також фінансових, соціальних та екологічних стратегій.
6. Практична реалізація плану, контроль та оцінка соціально-економічних результатів.

Стратегічний план компанії складається з таких частин:

- 1) Цілі та діяльність;
- 2) Поточні та майбутні завдання;
- 3) Загальна стратегія;
- 4) Функціональні стратегії;
- 5) Опис найважливіших програм;
- 6) Опис зовнішніх операцій;
- 7) Обсяг капітальних вкладень та розміщення ресурсів;
- 8) Формулювання стратегій резервного копіювання.

При складанні стратегічного плану використовується така інформація: обсяг річного продажу за групами товарів; річні прибутки та збитки за структурними підрозділами; річний обсяг експорту та його частка в загальному обсязі реалізації (продажу); ринковий відсоток; обсяг річних капітальних вкладень; залишок на кінець останнього року плану; фінансовий план.

Стратегія компанії розробляється на різні періоди часу залежно від ступеня передбачуваності майбутнього, тривалості періоду реалізації ідеї,

галузевої приналежності компанії та рівня технічної оснащеності (від 3 до 10 років).

Тактичне планування.

Розробка середньо- та короткострокових планів є частиною тактичного планування компанії. Тактичні плани відрізняються від стратегічної мети розвитку, змістом, термінами, охопленням зон впливу. У тактичних планах детально описані стратегічні, але сфера їх застосування вужча.

Тактичні плани компанії складаються з таких основних частин:

- маркетингова програма: маркетингові плани на основні продукти та загальний план на всю продукцію підприємства;
- виробнича програма: завдання виробництва окремих видів продукції в натуральній і вартісній формі (у валовій, поточній і реалізованої продукції) з урахуванням удосконалення та обґрунтування потужності виробничої програми підприємства;
- план розвитку науки і техніки: заходи щодо створення та розробки нової продукції, впровадження нової техніки та технологій;
- план праці та персоналу: зростання продуктивності праці, чисельності працівників за категоріями, фонд оплати праці, середня заробітна плата працівників, балансовий розрахунок додаткової потреби робітників і службовців та джерела її забезпечення;
- план капітального будівництва: обсяги капітальних вкладень, будівельно-монтажні роботи, технічна реконструкція підприємства, введення в експлуатацію основних засобів та виробничого обладнання;
- логістичний план: визначення потреб виробництва матеріально-технічних ресурсів та джерел їх забезпечення, а також розрахунки щодо зниження питомих витрат на сировину, паливо та енергію;

- планування собівартості, прибутку та рентабельності: витрати на основні види продукції, валові, реалізовані та реалізовані; кошторисні витрати виробництва; прибуток і рентабельність за видами діяльності та по підприємству в цілому;

- фінансовий план: потреба в оборотних коштах і завдання прискорення їх оборотності; баланс доходів і витрат; бюджетні відносини, кредитні відносини;

- план соціального розвитку колективу: заходи щодо покращення умов праці, відпочинку та побуту працівників підприємства;

- план заходів з охорони природи та раціонального використання природних ресурсів включає наступні напрями: збереження та раціональне;

використання водних ресурсів; захист повітряного басейну; охорона та раціональне використання надр.

Смислові характеристики тактичних планів дозволяють також виділити індивідуальні ознаки показників, за якими визначаються планові завдання, визначається ступінь їх виконання.

Особливістю оперативного планування є те, що розробка планових завдань виробничим підрозділам пов'язана з організацією їх виконання.

Оперативне планування складається з календарного планування та планування.

1) Календарне планування – це детальний опис поточного бізнес-плану та доставка завдань кожному магазину, відділу, робочому місці, бригаді, співробітнику. Плани та розклади створюються на місяць, декаду, день, зміну, а іноді й кожну годину.

2) Диспетчеризація забезпечує:

- постійний контроль виробничого процесу та оперативне усунення проблем і відхилень;

- організація постачання сировини, матеріалів, інструментів та інструментів на робоче місце; експорт готової продукції, відходів

виробництва; перевірка працездатності обладнання; енергопостачання, паливо, стиснене повітря та контроль якості.

Завдання оперативного планування:

- забезпечення виконання плану виробничої діяльності (своєчасного випуску планової продукції) для ритмічної роботи всіх підрозділів підприємства;
- визначення оптимального режиму роботи підприємства, який сприятиме найбільш ефективному та повному використанню обладнання та робіт;
- максимальне скорочення тривалості виробничого циклу та незавершеного виробництва.

Зміст оперативно-виробничого планування залежить від виду виробництва.

Стратегічне планування розвитку та соціальні процеси

Сучасне стратегічне планування соціального розвитку в країнах з ринковою економікою визначає найкращі шляхи посилення людського потенціалу для забезпечення змін якості економічного зростання відповідно до обраної економічної моделі країни. Дослідження, найвідомішим з яких є робота Амарті Сена, почали висвітлювати фактори, які досі недооцінювалися (наприклад, соціальна нерівність і нерівномірний людський розвиток), які впливають на економічні показники. Методологічні підходи, на яких базується процес стратегічного планування, різноманітні, але на початку 21 століття необхідність забезпечення соціальної стабільності призвела до визнання таких стратегічних змін, як права людини, скорочення бідності, нерівності та соціальної нерівності. виключення. Знайомство розвинутих країн з новими підходами до стратегічного планування, орієнтованими на ці пріоритети, міжнародний досвід інтенсифікації соціальних процесів, взаємозв'язок векторів економічного та соціального планування визначають

актуальність наближення вітчизняної системи стратегічного планування до міжнародно визнаних стандартів.

Дослідженню і розвитку загальної теорії і практики планування і прогнозування економічного і соціального розвитку присвячені роботи таких вчених, як В.Ф. Бесєдін, І.К. Бондар, В.М. Геєць, Н.І. Горшкова, О.С. Ємельянов. Так. А. Жаліло, І.В. Крючкова, І.Г. Манцуров, Л.А. Мусіна, Дж. Сакс, А. Сен, Дж. Стігліц, Ж.-П. Фітусі та ін. Різними аспектами соціального розвитку, рівня та якості життя населення займалися вітчизняні та зарубіжні вчені: О.І. Амоша, Д.П. Богиня, А.К. Дауренбеков, М.О. Кізім, Є.М. Лібанова, О.В. Макарова, О.Ф. Новікова, Н.М. Римашевська, Ф.В.Узунов та ін., недостатньо дослідженим залишається модернізація процесів формування соціальної політики відповідно до усталеної практики реалізації політики соціального залучення Європейського Союзу (ЄС).

Глобальні виклики та зростання значення ролі людського капіталу в сучасних процесах переходу до постіндустріального суспільства призводять до впровадження нових підходів до стратегічного планування національного розвитку. Для забезпечення сталого економічного зростання необхідно не лише використовувати традиційні важелі планування, які призводять до зростання ВВП на душу населення, а й планувати інвестиції в людей, що супроводжуються збільшенням державних витрат на соціальний розвиток, освіту та охорону здоров'я. піклування, у свою чергу, зменшує нерівність, бідність та соціальне відчуження. Дослідження соціального розвитку, аналіз динаміки соціальних показників та їх прогнозування для використання при прийнятті рішень, вивчення впливу рішень на якість життя, особливо найбільш уразливих, є основою для стратегічного планування національного розвитку, орієнтованого на соціальні проблеми. добробут. . -буття і стабільність.

Тому ми будемо вирішувати питання стратегічного соціально-економічного розвитку на макрорівні, враховуючи соціальні процеси та

ініціативи, особливо у сферах прав людини, скорочення бідності та соціальної інтеграції.

На початку 21 століття багато досліджень було присвячено аналізу та узагальненню взаємозв'язку між макроекономічною стабільністю, економічним зростанням і людським розвитком. Значна кількість стратегічних документів, підготовлених на глобальному рівні (Пакт про цілі розвитку тисячоліття, Стратегія подолання бідності, Національні плани дій із соціальної інтеграції в ЄС та ін.), спрямовані на зменшення нерівності, зменшення бідності та соціального відчуження. Практика державного управління на національному рівні використовує глобальні орієнтири розвитку суспільства та результати наукових досліджень для визначення пріоритетів та нових підходів до його вимірювання. Наприклад, стратегічне планування розвитку у Франції враховує рекомендації, викладені у Звіті Комісії про вимірювання економічного успіху та соціального прогресу, зокрема: «Індикатори якості життя у всіх відповідних сферах мають забезпечувати комплексну оцінку нерівності. «Оцінка матеріального добробуту повинна брати до уваги дохід і споживання, а не виробництво», «Дослідження повинні бути зосереджені на оцінці взаємозв'язку між різними аспектами якості життя та інформація повинна використовуватися при виробленні політики в різних сферах», «Якість життя залежить від об'єктивних умов і можливостей життя; необхідно вживати заходів для покращення здоров'я людини, освіти, особистої діяльності та довкілля», «особливу увагу слід приділяти розробці та застосуванню надійних і достовірних показників соціальної згуртованості, участі в політиці»

Найгострішими проблемами суспільного життя є бідність і нерівність, про що свідчить тематична спрямованість 42-го Всесвітнього економічного форуму «Велика трансформація: створення нових моделей» (Давос, Швейцарія, 2012). Значна кількість учасників напередодні форуму заявила, що на форумі необхідно обговорити проблему економічної нерівності. Global

Risk Forum 2012 визначає цю проблему (разом із бюджетними дисбалансами) як головний ризик на наступні 10 років.

Нерівність – це бідність і соціальне відчуження. Бідність визначається як неможливість підтримувати певний спосіб життя в суспільстві через брак фінансових ресурсів. Соціальне відчуження є відносно новим поняттям, яке наразі не має універсального визначення, хоча воно розвивалося протягом десятиліть паралельно з ідеями забезпечення соціальних прав та покращення добробуту громадян ЄС. У 1974 році Рене Ленуар (держсекретар із соціальних питань уряду Франції на чолі з Жаком Шираком) визначив соціально відсторонені групи як групи людей усіх соціальних категорій, які не охоплені системою соціального захисту. Це були люди з розумовими чи фізичними вадами, суїцидальними тенденціями, літні люди з інвалідністю, діти, які постраждали від насильства, споживачі наркотиків, правопорушники, самотні батьки, багатопроблемні сім'ї, маргінали, асоціальні особи тощо. ЄС визначає соціальне відчуження як процес, у якому певні верстви населення або окремі особи не можуть повноцінно брати участь у суспільному житті через свою бідність, відсутність базових знань і можливостей або дискримінацію. Соціальне відчуження є проявом прямих порушень основних прав людини (здатність працювати, якісна освіта, доступ до медичної допомоги, прийнятний рівень життя, доступ до культурної спадщини, захист власних інтересів та загальна участь в економічній, соціальній, культурній та політичній діяльності). життя) симптом низького розвитку людства в країні.

У 2009 році було проведено опитування соціального відчуження в Сербії, Україні, Казахстані, Таджикистані, Молдові та колишній югославській Республіці Македонія для отримання даних про його масштаби та детермінанти (у кожній країні було проведено 2700 інтерв'ю). Соціальне відчуження розумілося як явище, що виникає внаслідок нерівності в: 1) доступі до економічних ресурсів, освіти та зайнятості, 2) доступності та

якості соціальних послуг, 3) політичній, культурній та соціальній участі. Згідно з опитуванням та аналізом, в середньому близько 35% населення зазнали соціального відчуження (від 12% у Македонії до 72% у Таджикистані). Характеристики соціального відторгнення в цих країнах схожі. У всіх цих країнах найвища соціальна ізоляція серед літніх людей: 42% дітей і 35% молодих людей (віком 15-29 років) живуть у соціально ізольованих сім'ях. Частка соціально відсторонених дітей особливо висока в Таджикистані (73%) та Республіці Молдова (47%). Частка соціально відчужених у сільській місцевості майже в чотири рази вища, ніж у містах.

В Україні 38% домогосподарств перебувають у стані гострого соціального відчуження. Діти у віці до 16 років і літні люди віком від 80 років відчувають соціальне відчуження через низькі доходи. Загалом, сім'ї з неповнолітніми дітьми стикаються з підвищеним ризиком соціального відторгнення через бідність. Надзвичайно високі ризики соціального відчуження характерні для багатодітних сімей та пенсіонерів (у 2,2 рази вище середнього та в 2,5 рази вище, ніж для сімей людей працездатного віку). Соціальне відчуження (бідність) відчуває близько чверті населення України (у 2010 році за межею бідності в країні перебували 24,1% населення, тобто майже 11 мільйонів осіб). Частка населення, добове споживання якого менше 5 дол. Паритет купівельної спроможності США у 2010 р. становив 2,5% (майже 12% у 2000 р.). Абсолютний критерій (вартість їхнього середнього споживання на душу населення перевищила прожитковий мінімум) за останні два роки зумів вивести з бідності майже півтора мільйона людей. Зниження рівня відносної бідності пов'язане з покращенням становища сімей з дітьми – цей показник зменшився до 31,7%, а для працездатного населення – до 19,8% (дані за 9 місяців 2011 року). Багатодітні сім'ї найбільше піддаються ризику бідності: рівень бідності в 2,2 рази перевищує середній по країні.

За конституцією Україна є демократичною, соціальною, правовою державою; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свої дії; утвердження і захист прав і свобод людини є першочерговим обов'язком держави. У демократичній системі держава та громадянське суспільство зацікавлені в діалозі та партнерстві, підвищенні ефективності взаємодії. Розвинене громадянське суспільство має бути залучене до державного управління та місцевого самоврядування, а органи державної влади повинні створити належні умови для забезпечення участі громадян у процесах стратегічного планування. Функціонування різних моделей демократії участі в поєднанні з прямою та представницькою демократією є ключем до успішної модернізації, європейської інтеграції та сталого розвитку. Це потребує визначення підходів до розвитку (за широкої участі громадянського суспільства, особливо вразливих груп) та запровадження нових типів стратегічних документів, спрямованих на соціальну інтеграцію.

В ЄС національні плани дій із соціальної інтеграції є обов'язковим типом стратегічного планування. ЄС визначає соціальну інтеграцію як процес, який надає людям, яким загрожує бідність і соціальне відчуження, можливості та ресурси, необхідні для досягнення рівня життя та добробуту, що відповідає сучасним стандартам суспільства, в якому вони живуть, і повної участі в економічному, соціальному та культурному житті. Соціальна інтеграція з використанням підходу, що ґрунтується на правах людини, надає більше можливостей для участі у прийнятті рішень, які впливають на суспільне життя, та розширює доступ до основних соціальних благ. Процес соціальної інклюзії – це своєрідний «перерозподіл соціальних можливостей» між усіма верствами населення, що посилює зв'язок між принципами рівності та недискримінації, а також розширює можливості для вразливих груп. З цієї точки зору, процес стратегічного планування, орієнтований на соціальну інтеграцію, включає: поділ основних соціально відсторонених груп

на чотири виміри (економічний, соціальний, політичний, культурний); визначення основних причин соціального відчуження (включаючи дискримінаційну поведінку, недосконалість відповідної політики та інститутів, структурні слабкості); розробка стратегічних цілей та заходів щодо інтеграції цих груп у громадські інституції та соціальні мережі. Соціальна інтеграція є відносно складним процесом подолання соціальної ізоляції, що означає усунення бар'єрів у найширшому сенсі, тобто бар'єрів для участі та доступу до ресурсів та можливостей.

Нові соціальні ініціативи, запропоновані Президентом України, стануть орієнтиром для визначення пріоритетів у процесі стратегічного планування соціального розвитку. Ці ініціативи поділяються на чотири основні сфери:

1) відновлення довіри населення до державної політики, спрямованої на покращення життя громадян, відновлення основного принципу соціальної справедливості;

2) комплексна трансформація підходів до оплати праці, податків та соціального забезпечення, запровадження механізмів розподілу економічних результатів, що дозволило б зменшити подальшу соціально-економічну поляризацію суспільства, збільшити доходи працездатного населення та соціальне забезпечення вразливих верств населення;

3) модернізація сфери соціального забезпечення, перехід від несистемних виплат до адресної допомоги та соціальних послуг, що відповідають потребам конкретної людини та сім'ї; сприяння соціальному залученню людей з обмеженими можливостями;

4) сприяння ефективній зайнятості та створенню робочих місць.

Тому система взаємозв'язку економічної політики та добробуту суспільства в розвинених країнах закріплена в системі стратегічних і програмних документів цих країн і в процесі планування велика увага приділяється подоланню такого негативного соціального явища, як бідність, нерівність та соціальне відчуження. Соціальне відчуження є багатовимірним

явищем, яке можна і потрібно виміряти та враховувати в процесі стратегічного планування. Соціальна інклюзія (процес подолання соціальної ізоляції) потребує визначення комплексних підходів, спрямованих на вирішення існуючих проблем у суспільстві. Розвиток соціально-економічної системи певною мірою залежить від політичних і стратегічних рішень і стану прав людини в процесі планування (що має забезпечувати державну підтримку стратегічних цілей) і здатності державного управління забезпечити їх виконання відповідно до наявних ресурсів.

Насамкінець, слід зазначити, що, враховуючи прагнення України до європейської інтеграції, стратегічне планування соціальної інклюзії має здійснюватися відповідно до існуючої практики в країнах ЄС. Країни-кандидати на вступ до ЄС у певний «підготовчий» період у 2004 р. були зобов'язані розробити та реалізувати Національні плани дій із соціальної інтеграції. Запровадження системи моніторингу процесів соціального включення також підтвердить намір забезпечити права людини, що сприятиме прозорості та відкритості влади, її підзвітності, що послабить тенденцію до дискредитації державної політики (особливо довіри населення до України до нещодавня криза). Темпи соціального розвитку та соціальної злагоди значною мірою залежать від спроможності держави забезпечити не лише стійке економічне зростання, а й соціальну справедливість.

3.4. Технології впровадження соціального планування

Сьогодні, коли діалектика суспільного розвитку призвела до створення і затвердження нових соціальних установок і нової соціальної політики, а також до формування нового соціального мислення, соціальна робота набуває чіткіших структурних обрисів як особливий вид професійно-дослідницько-виховної роботи. Сучасні організації та установи, що діють у соціальній сфері, повинні адаптуватися до мінливих реалій навколишнього світу, передбачати тенденції майбутніх змін. У вирішенні цієї проблеми

розробляються та впроваджуються різноманітні інновації у соціальній сфері нашого суспільства. Дослідники все частіше визначають їх як соціальні інновації.

Термін «соціальна інновація» можна визначити як свідомо організовану інновацію або нове явище в практиці соціальної роботи, яке формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до мінливих соціальних умов і яке призводить до ефективних позитивних перетворень у соціальній роботі.

Порівняно з логістикою соціальні інновації мають ряд функцій. Якщо перші зазвичай є результатом колективної творчості, то індивідуальне авторство домінує в розвитку матеріально-технічних інновацій. Крім того, вплив соціальних інновацій є віддаленим у часі, їх вплив не швидкий і неспецифічний, що загалом характерно для логістичних інновацій.

Соціальні інновації дуже різноманітні через різноманітність явищ суспільного життя. Для класифікації соціальних інновацій використовуються різні основи. Виходячи з концепції рівня та масштабів соціальної інновації, можна виділити глобальні інновації, спрямовані на вирішення спільних проблем, а також регіональні та локальні інновації, що представляють більш близькі інтереси регіонального та місцевого значення.

У сферах суспільного життя існують соціальні, політичні, економічні інновації, нововведення в культурній та духовній сферах.

Залежно від сфери застосування індивідуальні соціальні інновації здійснюються на одному об'єкті і поширюються на багато об'єктів.

За структурою соціальної сфери в цілому, яка включає освіту, управління, зайнятість, пенсійне забезпечення, культуру, спорт, здоров'я людини тощо, можна виділити педагогічні, освітні, правові, управлінські інновації тощо.

Джерелом соціальних інновацій є зміни зовнішнього середовища, виникаючі соціальні проблеми, які неможливо вирішити традиційними

методами, зміна потреб суспільства та його членів. Неприпустимість тих чи інших соціальних проблем дає поштовх до розвитку нових засобів, норм у соціальній сфері.

Так були створені та розширені «гарячі лінії», які надають анонімну психологічну допомогу людям у стресових ситуаціях, тому створені соціальні притулки, готелі тощо. По-філософськи соціальні інновації еволюціонують як інновації в соціальній практиці, які допомагають розв'язати протиріччя, що виникають в умовах неоднорідності та нестабільності суспільства, співіснування різних аксіологічних систем, підвищення соціальної мобільності, коли багато традиційних форм і методів соціальних гарантій виходять з ладу. Процес розвитку суспільства відбувається через оновлення та умови для створення передумов для формування нових нетрадиційних компонентів у соціальній сфері, інноваційних способів соціальної діяльності, при цьому однією з форм цього соціального розвитку є інноваційна діяльність. У зв'язку з цим необхідно конкретизувати зміст інновації як процесу.

Під інноваційним процесом розуміється процес генерування нової ідеї, розробки, експериментальної перевірки, її поширення та використання.

Інноваційний процес включає інноваційну діяльність, що є діяльністю, спрямованою на використання наукових знань і практичного досвіду з метою отримання нового або вдосконаленого продукту, способу виробництва (технології) та вдосконалення соціальних послуг. Він складається з таких складових, як процес пошуку та розробки нової ідеї, її експериментальна апробація, поширення та використання. Психологічні гальмівні фактори зумовлені наявністю різноманітних психологічних бар'єрів на шляху до інформації чи світогляду (неусвідомлення природи та мети інновацій чи доступу до інновацій як короткострокових кампаній). До причин, що обмежують інноваційний процес, можна віднести консерватизм мислення,

відсутність ініціативного та творчого підходу до вирішення проблем у соціальній сфері.

Дослідники розробляють спеціальні програми, спрямовані на соціально-психологічну підтримку інновацій. Їх основними елементами є: критичний підхід до майбутніх інновацій; аргументи на їхню користь; обґрунтування «кінцевих результатів, очікуваних у результаті інновації; вивчення думки співробітників організації з метою виявлення прихильників і противників інновацій та пошуку правильного підходу до кожного кандидата; затвердження плану впровадження інновацій з урахуванням результатів обговорень та соціологічних опитувань.

На основі цих програм можна розробити механізм, який допомагає зменшити дію гальмівних факторів і стимулює креативність співробітників:

- створення умов для підтримки творчої атмосфери в організації;
- стимулювання інноваційної активності молодих працівників;
- регулярна організація інноваційних змагань;
- матеріальна та моральна підтримка творчих працівників (встановлення державних звань, нагород, рекомендацій для проходження стажування в закордонних центрах тощо).

Соціальною базою, суб'єктом соціальної інновації є новатори. У науковій літературі існує кваліфікацію з таких причин:

- за типом інновації - творці (автори ідеї та її популяризатори) та реалізатори (автори технологічного процесу розробки та впровадження інновацій);
- за основною спеціалізацією - новатори-професіонали та аматори;
- за кількістю учасників - колективні та індивідуальні новатори;
- на тему інновацій - новатори - розробники нових матеріальних продуктів, нових технологій, методів функціонування, нових соціальних норм і відносин.

Оскільки багато соціальних організацій і підприємств змушені постійно пристосовуватися до мінливих обставин, розробляти традиційні або шукати кардинально нові шляхи вирішення соціальних проблем, виникає нова область знань – соціальні інновації, що вивчає теорію та практику соціальних інновацій.

Інноваційні соціальні технології – це такі методи, методи інноваційної діяльності, які орієнтовані на створення та матеріалізацію інновацій у суспільстві, реалізацію таких ініціатив, що викликають якісні зміни в різних сферах суспільного життя, призводять до раціонального використання матеріальних та інших ресурсів. Інноваційні технології існують у двох формах: у вигляді програм і документів і як соціальні процеси, які фактично розвиваються відповідно до цих програм.

Етапи розповсюдження та впровадження включають підготовку необхідних матеріалів, поширення інновацій серед потенційних користувачів та їх застосування. Загалом еволюційні дослідження створюють умови для формування корисної методології на додаток до загальновизнаних методів дослідження та потребують спеціальної підготовки та освіти професійних соціальних працівників.

У зв'язку з нестабільністю сучасного українського соціального розвитку та недостатньою розвиненістю системи соціальних послуг соціальні працівники повинні володіти повноцінними знаннями та вміннями щодо застосування соціальних інновацій та мотивації до позитивних змін у дійсності. Сьогодні практично немає сфери в суспільстві, яка б тією чи іншою мірою не була охоплена інноваційними процесами. Тому знання історичних, теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із соціальними інноваціями, мають велике значення для підвищення ефективності соціальної роботи.

3.4.1. Соціальні технології та структура соціального прогнозування

До складових механізму соціального управління, крім планування, проектування та прогнозування, належать також соціологічні методи управління соціальними процесами – соціальна діагностика, соціальні технології, моделювання тощо.

Якщо метою соціальної діагностики (різними методами) є виявлення соціальних резервів, то метою соціальних технологій є практичне засвоєння, реалізація соціальних резервів шляхом оптимізації управління соціальним процесом. У зв'язку з цим важливо з'ясувати сутність соціальної технології, принципи її розвитку, шляхи досягнення очікуваного ефекту, значення суб'єктивного фактора для її реалізації тощо.

Під соціальними технологіями слід розуміти сукупність прийомів, методів і дій, які використовуються для досягнення цілей у процесі вирішення різноманітних соціальних проблем (удосконалення організації управління, ефективної громадської думки через засоби масової інформації, прискорення професійної адаптації, запобігання безробіттю тощо).

На думку К. Поппера, соціальна технологія є способом застосування теоретичних висновків соціології в практичних цілях.

У системі соціального управління соціальні технології є засобом регулювання життя трудового колективу, оптимізації суспільних відносин і процесів, що відбуваються в них.

Використання соціальних технологій пов'язане з розробкою певних принципів розвитку, функціонуванням відповідних соціальних процесів та використанням ефективних методів впливу на них для реалізації цих принципів та досягнення певних цілей. Такі терміни, як «процедура» та «операція» використовуються одночасно. Процедура — це сукупність дій (операцій), за допомогою яких виконується процес (фаза, етап), що відображає суть даної технології. Операція — це безпосередній практичний акт вирішення проблеми в межах певної процедури, однорідна, логічно неподільна частина процесу управління.

На практиці соціальні технології часто розробляються за моделлю, що включає чотири процедури та серію операцій.

Класична модель соціальної (і будь-якої іншої) технології передбачає такі процедури:

- формування мети;
- прийняття рішень;
- організація публічного заходу;
- аналіз результатів.

Важливим у цьому підході є те, що в процесі соціального управління застосовується технологічний принцип: процес розбивається на складові – операції, які детально описуються. Керівник, який суворо дотримується послідовності дій та умов, передбачених технологією, має можливість досягти бажаних результатів.

Структура соціальних технологій включає три складові:

- 1) характеристика мети, завдань та основних положень технології;
- 2) перелік (з описом) технологічних операцій;
- 3) Додаток: зміст основних документів, інформаційних таблиць та інших матеріалів, необхідних для впровадження технології.

Розвиток соціальних технологій має керуватися певними принципами. Тому принцип багаторівневого аналізу вимагає всебічного врахування рівня соціального розвитку робочої сили і на цій основі ранжування та визначення найважливіших соціальних резервів. Ця процедура виконується методами експертного дослідження та рангової кореляції, аналізу соціальної статистики, вивчення колективної думки. Відповідно до цього принципу кожному рівню соціального розвитку колективу відповідає певний пакет соціальних технологій.

Принцип постановки цілей включає ретельне визначення мети і цілей соціальних технологій, їх узгодження з ресурсами, матеріальними можливостями компанії. Орієнтація на соціальні результати дає змогу

уникнути стереотипів технократії та економічного раціоналізму, де соціальний розвиток колективу відбувався за залишковим принципом, а особистість вважалася продуктивним фактором.

Принцип комплексності вимагає врахування всіх факторів, що впливають на розвиток соціальних процесів у трудовому колективі.

Крім того, соціальна технологія повинна мати реципієнта, який буде розроблений для конкретного підрозділу. Для його розробки та обґрунтування необхідна інформаційна база. Ефективність, успішність його розробки та реалізації значною мірою залежить від зацікавленості керівника, його вміння правильно сформулювати соціальний порядок, його соціологічного мислення та культури.

Найбільш відомими у вітчизняній практиці були технології у сферах: роботи із звільненими працівниками, управління адаптацією нових працівників, запобігання порушенням трудової та соціальної дисципліни, профорієнтації, створення резервів та підбору керівників, організації гнучкого графіка, навчання та підвищення кваліфікації. міжособистісні стосунки.

Як уже зазначалося, робочі колективи відрізняються за рівнем розвитку. Більшість команд при переході до ринкової економіки мають перший рівень. Для цього, перш за все, необхідний пакет соціальних технологій для соціальної стабілізації робочої сили.

Основними напрямками такої стабілізації можуть бути: подолання безгосподарності, удосконалення організаційних правил та трудової дисципліни; механізація, автоматизація та електронізація праці, збагачення її змісту; розвиток самоврядування тощо. Усі ці напрямки соціологічної роботи мають бути конкретизовані в соціальних технологіях. Розробка та адаптація соціальних технологій для управління конкретною робочою силою є дуже складним завданням.

Наприклад, навіть в умовах масового безробіття спостерігається так звана потенційна флуктуація окремих категорій працівників, тобто незадоволеність роботою, готовність змінити роботу, як тільки з'явиться можливість. Найчастіше така ситуація спричинена незадовільними умовами праці, низьким рівнем утримання, низькою заробітною платою, низькою продуктивністю праці. Відомо, що люди працюють наполегливо, з повною віддачею, де не тільки суворо вимагають, але й піклуються про них.

Вперше на КАМАЗі розроблено та впроваджено соціальну технологію «Робота зі звільненими працівниками». Він складався з п'яти операцій. Перший – це співбесіда звільненого працівника з інженером з кадрів та заповнення форми «Заява про звільнення» із зазначенням причини звільнення та відомостей про себе. Другий – співбесіда у відділі кадрів, а також у кадровій раді для обговорення ситуації зі звільненням. Третє — визначення причин звільнення соціологом або працівником за допомогою різних соціологічних методів збору аудиторської інформації. Як показала практика, половина наведених у заяві причин була неправдивою. По-четверте, провести нараду відповідних посадових осіб для обговорення отриманої інформації та вжиття відповідних заходів. По-п'яте, прохання про звільнення. Шостий – підготовка соціологів на основі всіх цих даних щоквартального управлінського бюлетеня «Аналіз причин плавності мовлення».

Загальною проблемою всіх компаній була і залишається проблема успішної адаптації в перші два роки роботи, які є найбільшою кількістю незадоволених. Цілеспрямована робота з адаптером у цей період істотно впливає на формування його професійного інтересу, розвиток природних задатків, набуття відповідних практичних навичок. У зв'язку з цим розробка та впровадження соціальної технології «Адаптація в колективі» орієнтована на створення оптимальних умов для адаптації нових учасників колективу, реалізації їх життєвих планів, творчих ідей, формування стійкого інтересу до

обраної професії, створення стійкий інтерес до обраної професії. встановлення контактів з членами команди та членами команди, повне розкриття особи.

З огляду на це, технологія передбачає такі процедури:

- ознайомлення адаптера з колективом, його стандартами, організаційними правилами, з традиціями, які склалися в колективі;
- професійно-духовний розвиток адаптанта, оволодіння професією, виховання почуття відповідальності за спільну справу;
- підтримка самовираження та самоствердження молодого працівника в колективі;
- контроль адаптації молодих працівників у колективі.

На жаль, соціальних технологій у вітчизняній практиці дуже мало. Це пов'язано зі складністю соціальних процесів, що не дозволяє повністю уніфікувати ситуацію, технологізувати всі процеси та запропонувати типові методи їх вирішення, та недостатнім розвитком вітчизняної соціологічної науки, недостатнім обміном розробленими технологіями.

Технології соціального прогнозування є незамінним інструментом соціального прогнозування, дослідження та вирішення соціальних проблем у сучасному світі. Будь-яке соціальне явище мінливе і має здатність до спонтанного саморозвитку. Не в останню чергу практична цінність технологій прогнозування полягає в тому, що прогнози можуть бути прикладом «негативної» можливості розвитку. Слід також зазначити, що розвиток соціального явища відбувається незалежно від того, написаний його теоретичний шлях чи ні, і якщо розвиток явища відповідає його прогностичним описом, то ця згода ніколи не є ідеальною.

Зміст та основні аспекти технологій соціального прогнозування та моделювання визначаються ключовими характеристиками розглянутих понять.

Прогноз розвитку — це спеціальне наукове дослідження конкретних перспектив розвитку будь-якого явища (у нашому випадку соціального). Метою прогнозування є не лише передбачити певні явища майбутнього, а й підтримати їх більш ефективний вплив у правильному напрямку. Тому, на думку академіка П.К. Анохіна, соціальне передбачення є провідним відображенням дійсності. Організми виживають не тому, що вони могли негайно «відреагувати» на поточні впливи, а тому, що їхні реакції засновані на своєрідній «майбутній» пам'яті, закодованій передбаченнями організму майбутнього стану навколишнього середовища. Для будь-якої дії в мозку людини створюється модель «правильного майбутнього», і результати порівнюються з цією моделлю, поки вони не будуть задоволені.

Зрозуміло, що рефлексія на соціальному рівні відрізняється від рефлексії на біологічному рівні. Структуру соціального прогнозування можна представити як поєднання його філософських аспектів і технологічних підходів:

- 1) гносеологія та логіка наукового передбачення;
- 2) методологія соціального прогнозування;
- 3) методи соціальних прогнозів (анкетування, екстраполяції, моделювання, прогнози на основі патентного аналізу тощо).

Соціальне прогнозування, залежно від глибини прогностичних досліджень, можна ідентифікувати та уточнити шляхом введення додаткових інформаційних даних за різними блоками - науково-технічним, інформаційним, медико-біологічним, соціально-економічним, демографічним, етнічним, етичним, економічним, соціологічним, освітні і культурні, міські, військово-політичні, геопросторові.

В даний час існує близько 150 різних прогностичних методів і процедур. Він поділяється на три групи: загальнонауковий, міждисциплінарний, частковонауковий – на основі практичних і теоретичних даних.

До загальнонаукових методів належать аналіз, синтез, екстраполяція, інтерполяція, індукція, дедукція, аналогії, гіпотези, експерименти тощо.

Interscience – це індуктивний метод, мозковий штурм, метод Delphi, а також утопія та наукова фантастика. Деякі методи базуються на обробці науково-технічної інформації (прогнози розвитку науки і техніки) і на різних теоріях (на основі розв’язуваних матриць, методів проб і помилок тощо). Часткові наукові методи — це передбачення на ізобарних картах, швидкостях хвиль, лавинних збуреннях, випробуваннях тощо.

Зростаючий інтерес до соціального знання стимулює розвиток все нових і нових технологій суспільного розвитку. Світ накопичив великий і місткий науковий матеріал, який розкриває як зміст соціальних позицій, так і прогнозний характер проблем. Прогресивне прогнозування в основному є технологічним. Проблема полягає не в представленні властивостей таких технологій, а в їх практичному застосуванні.

Соціальне прогнозування тісно пов’язане з інноваціями, оскільки це методика, спрямована на технологічне забезпечення реалізації ініціатив, що викликають якісні зміни в різних сферах суспільного життя, що ведуть до раціонального використання прогнозуючих знань, матеріальних та інших ресурсів суспільства. Тому члени Міжнародної футурологічної організації «Римський клуб» розробили та впровадили широкі технології соціального прогнозування глобальних процесів. Це роботи Всесвітньої федерації майбутніх дослідників, Міжнародного гуманітарного центру 2000 року та Міжнародного інституту життя.

На зламі 60-70-х років фахівці запропонували вирішення проблеми побудови соціальної проф.

Соціальне прогнозування має три рівні дослідження: загальнотеоретичний, частково-теоретичний та емпіричний. У соціологічних прогнозах загальним предметом дослідження є суспільство як соціальний організм. Специфічними частинками об’єктів соціології є соціальні групи,

інститути, люди. Сукупність соціальних механізмів визначає розвиток і функціонування суспільства як соціального організму, виникає специфічна соціальна проблема, зумовлена особливостями соціальної системи.

Проблема прогнозування соціально-психологічних процесів має дві сторони: психологія дає певну інформацію про об'єкти прогнозування в суспільстві, промисловості, науці, культурі, оскільки ці об'єкти мають специфічні психологічні властивості. Психологія ж, навпаки, вивчає суб'єктів прогнозу: людину або групу людей, здатних розробляти та реалізовувати прогнозні рішення. Наприклад, психологи дають рекомендації щодо організації діяльності прогнозистів, допомагають врахувати помилки експертів – це так званий «облік суб'єктивного фактора діяльності».

Правове прогнозування – це систематичне вивчення перспектив державно-правових процесів, їх темпів та особливостей, що в сучасних умовах стає важливою функцією юридичної науки, виступає як окремий напрям науково-практичної діяльності щодо зміцнення правової норми. права. удосконалювати законодавство та законодавство. Предметом правового прогнозу є держава і право. Цей вид прогнозування впливає на всі елементи та підсистеми правової надбудови компанії, досліджує всі відповідні соціальні об'єкти, які характеризуються багатим набором різноманітних ознак, якісних і кількісних показників. При організації та проведенні форсайт-досліджень у галузі законодавства предметом прогностичної оцінки є такі рівні та структурні елементи:

- 1) розвиток законодавства в цілому (найважливіші ознаки);
- 2) об'єктивні тенденції розвитку та вдосконалення конкретної галузі законодавства;
- 3) тенденції розвитку конкретного правового інституту, його найважливіших елементів і правових форм;
- 4) тенденції та перспективи розвитку конкретної правової норми.

Кожен з об'єктів правового прогнозу може мати ряд вузких технологічних напрямків. Методи розвитку юридично-прогностичної технології базуються на аналізі конкретних законів держави і права і належать до складних взаємозв'язків між станом економічного, соціально-політичного, ідеологічного, культурного розвитку суспільства, з одного боку, і державою. . і право як найважливішу підсистему правових доповнень, з іншого боку. До специфічних технологій правового прогнозування належать методи опитування експертів, методи створення кібернетичних і математичних моделей функціонування та розвитку правової системи, методи пошуку громадської думки у сфері права.

Робота за технологіями соціального прогнозування є складним процесом, що складається з ряду незалежних технологічних етапів. У сучасних умовах кожен соціальний працівник прогнозує свою роботу. Це може бути як вузька перспектива (обслуговування одного клієнта), так і прогноз розвитку соціальних послуг і всієї соціальної сфери.

Прикладне значення соціального прогнозування полягає в тому, що розроблені технології здатні впливати на прийняття управлінських рішень із соціальних питань, тобто оптимізувати та коригувати їх.

Відсоток імовірності прогнозів у соціальній роботі можна визначити за допомогою порівнянних вимірювань рівня життя з його соціальною стабільністю: чим менший проєктований об'єкт, тим легше створити сценарій розвитку прогнозу. Технології соціального прогнозування, розроблені на короткий період, є більш надійними.

Середньо- та довгострокові прогнози складніші за технологічним виконанням.

Поступовий процес соціального прогнозування можна проілюструвати так:

1. вибір суб'єкта соціального прогнозу; це може бути будь-який соціальний об'єкт - від особистості до людства як частини ноосфери;

2. вибір напрямку дослідження: економічний, соціологічний, юридичний, соціальний тощо; у дослідженнях у соціальній сфері дуже важко дотримуватися певного напрямку, тому значна частина досліджень є комплексною;

3. підготовка та обробка інформації про прогностну задачу; відповідна інформація є однією з гарантій достовірності прогнозів і тому є ключовим моментом технології соціального прогнозування;

4. вибір методу прогнозування, одного із методів чи набору методів у тому порядку, який відповідає вимогам наукового дослідження;

5. власне прогнозне дослідження;

6. обробка результатів, аналіз отриманої інформації про проблему дослідження;

7. визначення ймовірності прогнозу.

Можливість оцінки прогностичного дослідження надається лише після закінчення періоду, на який очікувався цей прогноз.

Тому соціальний прогноз важливий за його технікою та математичним апаратом

3.5. Зміст і особливості практичного використання основних наукових методів планування.

Методи планування — це сукупність операцій і прийомів, які на основі ретроспективних даних дають змогу прогнозувати його майбутній розвиток за допомогою екзогенних (зовнішніх) та ендогенних (внутрішніх) взаємозв'язків об'єкта прогнозування, а також їх змін; це шляхи та засоби, за допомогою яких плани розробляються та обґрунтовуються. Прогностично заплановані показники є формою кількісного вираження прогностичних планових рішень.

Єдиного й універсального методу прогнозування не існує. Через величезну різноманітність ситуацій прогнозування існує велика кількість методів прогнозування (понад 150). Більшість цих методів є відносно

самостійними прийомами та процедурами, які враховують деякі особливості передбачення об'єктів. Інші — це сукупність окремих прийомів, що відрізняються від базових або відрізняються кількістю часткових прийомів і послідовністю їх застосування.

При систематичному, науково обґрунтованому прогнозуванні та плануванні соціально-економічних процесів розвивається методологія прогнозування та планування як сукупність методів, прийомів і способів мислення, які на основі ретроспективного аналізу даних дають змогу встановлювати екзогенні та ендогенні взаємозв'язки прогнозування. об'єкта, а також їх вимірювання в межах певного явища чи процесу з метою прогнозування певної надійності його майбутнього розвитку. Велику роль у розробці методології прогнозування і планування соціально-економічних процесів відіграють наукові розробки радянських вчених: А. Агангебяна, А. Анчишкіна, Б. Міхаловського, Н. Федоренко, Є. Четиркіної та ін. У роботі цих вчених розглядається значення прогнозування та його роль у системі державного планування, вивчається методологія та організація економічного прогнозування та планування, показано особливості наукового прогнозування та планування. Через обмеженість фінансових ресурсів кризи у фінансовому секторі необхідно вивчати методологічні підходи до фінансового планування та прогнозування в Україні.

Під принципами прогнозування і планування слід розуміти основні правила цього процесу, тобто вихідні положення прогнозування та обґрунтування планів з точки зору їх ефективності, системи, структури, логіки та організації розвитку. Іншими словами, це основні вимоги, які необхідно дотримуватись при складанні прогнозів і планів.

Розглянемо зміст та особливості практичного застосування основних методів наукового планування (рисунок 2).

Рис. 2. Методи планування

Нормативний метод. Суть цього методу полягає у дослідженні доцільності планів, прогнозів, програм з використанням норм і нормативів.

Балансовий метод. Суть балансового методу полягає у взаємозв'язку потреби в ресурсах у межах усього суспільного виробництва, координації розвитку суміжних галузей і галузей, забезпеченні пропорційності та взаємозв'язку всіх елементів економіки.

Економіко-математичні методи. Під економіко-математичними методами розуміють методи (прийоми) розрахунку кількісного аналізу та обґрунтування економічних показників за допомогою методів прикладної математики та математичної статистики.

Метод планування цілі програми. Суть програмно-цільового методу полягає у виборі основних цілей соціального, економічного та науково-технічного розвитку, виробленні взаємопов'язаних заходів щодо їх досягнення та строків збалансованого ресурсного забезпечення та ефективного розвитку суспільного виробництва.

Методи обробки просторових, часових і просторово-часових агрегатів. Ці методи займають лідируючі позиції з точки зору формалізованого передбачення і суттєво відрізняються складністю використовуваних алгоритмів.

Метод системного аналізу та синтезу. Специфікою аналізу і синтезу як методу стратегічного планування є поділ економічних систем і процесів, що відбуваються в них на складові, і на цій основі виявлення провідних ланок, «вузьких місць» ключових проблем майбутнього розвитку. Важливою є наукова методологія бюджетного планування. Він містить сукупність загальних принципів і методів планування, систему бюджетних планів.

Метод бюджетного планування є органічною складовою методології, одним із способів створення бюджетних планів.

У сучасній економічній літературі виділяють чотири основні методи бюджетного планування: коефіцієнтний, нормативний, балансовий та програмно-цільовий.

Метод коефіцієнтів (аналітичний) базується на вивченні економічної кон'юнктури минулого та теперішнього періоду та застосуванні відповідних коефіцієнтів (наприклад, індексів інфляції) до фактичних результатів виконання бюджету. По суті, це планування «з досягнутого», яке сьогодні

має існувати в бюджетному процесі. Передача минулих тенденцій і результатів не стимулює виявлення резервів і не сприяє економії бюджету.

Нормативний метод передбачає використання в системному плануванні взаємопов'язаних норм і стандартів.

Розрізняють два види нормативно-правових актів: нормативно-правові акти першого типу регулюють відносини між державою та суб'єктами господарювання в частині розподілу результатів (наприклад, ставки податків), нормативні акти другого типу характеризують вимоги підприємства до ефективного використання ресурсів. Вони встановлюють мінімально допустиме значення економічної ефективності використання різноманітних ресурсів, тобто соціально виправданий обсяг їх витрат для досягнення максимально можливого економічного ефекту. У цьому контексті при плануванні видатків бюджету найкраще використовувати нормативний метод, який дозволяє відносно об'єктивно оцінити потреби бюджетних галузей у ресурсах та створити умови для їх ефективного та економного використання.

Недоліком нормативного способу планування є невідповідність бюджетних зобов'язань через нормативно-правові акти реальним можливостям бюджетної системи фінансувати відповідні витрати.

Однак це нормативи, які мають вказувати на необхідний рівень споживання суспільних благ. Розробка цих стандартів має базуватися як на науково обґрунтованих показниках, так і на побажаннях і вимогах громадськості, виражених у прямій або представницькій демократії.

Програмно-цільовий метод використовується при фінансуванні окремих державних програм економічного та соціального розвитку, він дозволяє виявити джерела охоплення та визначити ефективність цих програм. З 2002 року цей метод використовується як основний при формуванні державного та місцевих бюджетів.

Щоб зрозуміти програмне бюджетування та переваги використання цього методу бюджетування, слід розглянути різницю між традиційним методом та методом об'єктивної програми. Традиційний бюджет виконує переважно контрольні функції, а програмний бюджет виконує не лише контрольні, а й управлінські. Він упорядковує організацію діяльності центрального розпорядника при розробці та виконанні бюджетних програм шляхом чіткого визначення відповідальності між виконавцями за виконання кожної бюджетної програми та підвищує відповідальність центрального розпорядника в цілому за дотримання всіх бюджетних програм, їх фінансова підтримка, покращує управління бюджетом.

Програмний бюджет можна розглядати як засіб вираження фінансової та програмної політики держави та самоврядування. Є інструментом програми діяльності Кабінету Міністрів України, Державної програми економічного і соціального розвитку на середньострокову перспективу, що визначає пріоритети розвитку суспільства та економіки та порядок реалізації певної фінансової політики. завдання.

Програмний бюджет орієнтований на досягнення конкретних цілей, він дає зрозуміти владі та громадськості, на що витрачається бюджет, забезпечує прозорість бюджету.

У традиційному бюджеті ви можете встановлювати витрати для окремих сфер, таких як охорона здоров'я, освіта, наука, культура тощо. Програмний бюджет об'єднує видатки з різних статей бюджетної класифікації в окремі завдання та враховує загальні фінансові ресурси, необхідні для виконання конкретного завдання. У традиційному бюджеті витрати часто планувалися «виростати» «з досягнутого», що призвело до нераціональних витрат; бюджет програми розраховує загальну вартість конкретного завдання і може показати наслідки змін у напрямку виконання цього завдання.

Новий підхід дає змогу розраховувати виконання окремих завдань, сприяє ефективному розподілу та використанню бюджетних коштів, визначенню пріоритетів та визначенню доцільності окремих бюджетних видатків.

Нові підходи до бюджетування також відрізняються у звітності. Програмний бюджет складається з піврічних та річних звітів у синтетичній та аналітичній формі. Це порівняння кількості витрачених грошей і заздалегідь визначеної кількості окремих завдань. У класичній бюджетній звітності порівнюються фактичні видатки із затвердженими окремими розділами, статтями бюджетної класифікації. Така інформація мало говорить про те, що було зроблено за ці гроші. Враховуючи бюджетну звітність за програмами, можна порівняти виконання цих завдань за роки.

Бюджетне планування включає необхідність визначення ефективності програм. Будь-яка спроба кількісно оцінити ефективність програми зазвичай є основою для оцінки ефективності програми.

Оцінка продуктивності в широкому сенсі включає три методи: аналіз співвідношення, регресійний аналіз та аналіз пакетів даних.

Аналіз взаємовідносин дозволяє порівняти з даними минулих років для конкретних цілей, порівняти з діяльністю подібної організації або порівняти альтернативні підходи до досягнення тих самих результатів.

Обмеження цього методу полягає в тому, що він не може відображати фактори, які впливають на управління організацією в порівнянні з іншими подібними організаціями або структурою управління тієї ж організації в різний час.

Широко використовується регресійний аналіз. Він пов'язує результат із сукупністю факторів виробництва та пояснює зміни в одному комплексі з урахуванням змін одного чи кількох елементів іншого. Як і в аналізі зв'язків, основним недоліком є те, що результати не дають правильного пояснення

причинно-наслідкових зв'язків. Крім того, ефективність цього методу оцінюється за відхиленнями від середнього, а не за кращими показниками.

Аналіз пакету даних досліджує взаємозв'язок між ресурсами та результатами в організації з точки зору максимальної ефективності, досягнутої провідними організаціями. Недоліком цього методу є те, що не може бути повної об'єктивності при відборі «передових» організацій і, головне, відбувається постійне підвищення ефективності за рахунок збільшення масштабів виробництва. Така модель не може бути широко використана в державному секторі, оскільки в цьому випадку буде значний попит на великі кошти, оскільки будь-яке таке збільшення безумовно підвищить ефективність порівняно зі звичайними масштабами виробництва.

З трьох методів лише аналіз взаємозв'язків має властивості, які роблять його найбільш доступним для практичного застосування.

Створення та виконання бюджетних програм потребує їх кількісної ефективності. Показники ефективності повинні відповідати заявленим цілям і завданням програми. Ці завдання мають бути конкретні, дезагреговані та кількісно визначені так чи інакше. У цьому контексті ці показники повинні служити містком між завданнями, виділеними на ресурси та продукти організації. Вони повинні зосередитися на управлінні, щоб забезпечити вищу продуктивність і кращу продуктивність.

Компанія повинна знати, наскільки ефективно використано бюджет. Необхідно встановити орієнтири. Без цього показника на виконання програм буде відображено лише зроблене, без жодних критеріїв оцінки раціональності та ефективності зусиль. Тому можна використовувати такі критерії: стандарти, норми, стандарти; дані часових рядів; альтернативні підходи, тобто порівняння подібних установ у межах одного міністерства чи відомства з іншими країнами.

Перспективний комплексний аналіз вирішує складні завдання, пов'язані зі створенням стратегічних систем розвитку виробничих систем різного рівня.

З розширенням горизонту планування та зміцненням зв'язків між різними видами планів в єдиній системі значно зростає роль методів прогнозування.

Науково обґрунтовані прогнози дозволяють значно зменшити вплив елемента невизначеності на якість планових рішень і збагатити вихідну планово-економічну інформацію, необхідну для обґрунтування цілей і завдань планового періоду, напрямів і засобів їх вирішення. Соціально-економічне прогнозування є невід'ємною частиною процесу середньострокового планування, особливо на його ранніх стадіях.

Взагалі всі види прогнозів відіграють важливу роль у створенні, апробації планів, у багатьох випадках вони є їх частиною, але не можуть замінити плани.

РОЗДІЛ IV

МОНІТОРИНГ ТА КОНТРОЛЬ: СКЛАДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ

4.1. Характеристика методів оцінки соціального планування

Існує ряд методів соціального планування. У старій системі домінував балансовий метод, який забезпечував зв'язок між потребами суспільства та його можливостями при обмежених ресурсах. З переходом до ринкових відносин, де важливо бачити соціальні наслідки прийнятого рішення, вміти узгоджувати інтереси всіх учасників перетворень, забезпечуючи умови для виявлення їх творчої активності, застосовуються такі методи, як:

- нормативна. Стандарти мають важливе значення для встановлення показників соціального розвитку;

- аналітичний, комбінований аналіз та узагальнення. За допомогою цього методу суспільний прогрес розбивається на складові та визначаються основні напрямки програми;

- можливість розглядати різні рішення та вибирати найкраще;

- комплексний, що враховує всю сукупність факторів при визначенні темпів і пропорцій раціонального розвитку, характеристику його основних параметрів;

- проблемно-цільовий, за яким визначаються ключові завдання незалежно від підпорядкування відділу;

- соціальний експеримент, який полягає у перевірці механізму дії на прикладі окремого випробуваного;

- економіко-математичні (лінійне програмування, моделювання, багатофакторний аналіз, теорія ігор тощо), які включають кількісний аналіз із застосуванням вищевказаних методів.

Соціальні показники використовуються при плануванні для оцінки відповідності реальної ситуації науково обґрунтованим вимогам. Це кількісні та якісні характеристики стану, тенденцій та напрямів суспільного розвитку і розраховуються на основі статистичних даних. Для більш глибоких вимірювань проводяться соціологічні дослідження.

Для характеристики рівня соціального розвитку скористайтеся такими двома типами індикаторів:

- загальний, порівняно з яким можна з'ясувати, чи є досліджуване явище чи процес попереду, відставання чи на тому ж рівні розвитку;

- нормативний, у порівнянні з яким можна констатувати фактичний стан наукового розвитку відповідно до відповідних нормативних вимог.

Порівнюючи соціальні показники різних об'єктів, можна визначити місце розташування того чи іншого об'єкта, явища, процесу в суспільстві. Вивчаючи соціальні показники, можна з'ясувати рівень, напрями, тенденції та визначення суспільного розвитку.

Правильне розуміння соціальних показників, таким чином, сприяє всебічному обґрунтуванню управлінських рішень, підвищуючи ефективність планування.

В Україні через глибоку кризу соціальне планування втратило своє значення. На думку Й. Тоценка, можливості, що відкривалися на етапі формування нашої держави, майже вичерпані. На його думку, соціальне планування може відродити соціальне планування - науково обґрунтовані кількісні та якісні характеристики оптимального стану соціального процесу (або одного з його аспектів), отримані на основі об'єктивних закономірностей суспільного розвитку і суспільства і орієнтовані на максимальний матеріал. і духовне задоволення. Соціальні стандарти відображають потреби та можливості суспільного розвитку на певному етапі, тому змінюватимуться в довгостроковій перспективі. Вони мають кількісну та якісну визначеність, яка є величиною, що характеризує ідеальну мету розвитку запланованого процесу.

У тих сферах суспільства, де соціальні відносини практично не піддаються кількісному виміру (культура, сім'я, побут), використовується термін «соціальна віха», що виражає найбільш раціональний сенс розвитку соціальних процесів, виходячи з показників таких явищ. . Іноді соціальні настанови є найкращими показниками ефективності, наприклад, для передових промислових компаній. Норми можуть відображати забезпеченість певної кількості людей матеріальними засобами, наприклад, обладнання сільських населених пунктів школами, необхідною кількістю фахівців. Удосконаленню планування сприяє використання соціальних карт регіонів та соціальних паспортів організацій, дані яких доповнені матеріалами соціологічних досліджень.

Вперше соціальний паспорт був розроблений у 1966 році за техніко-економічним зразком. Паспортні соціальні показники є інструментами діагностики, тобто відображають вихідний стан об'єкта управління та

соціальні проблеми. Паспорти дають приблизне уявлення про структуру досліджуваного об'єкта, динаміку та фактори його розвитку, визначають його місце в системі зовнішніх зв'язків. Основне призначення соціального паспорта – виявлення проблемної ситуації.

Проаналізуйте показники соціального паспорта, щоб з'ясувати, які проблеми непідконтрольні адміністрації (наприклад, зміна розкладу громадського транспорту, яким користуються працівники компанії), які з часом зникнуть.

Реалізація запланованих заходів не завершує впровадження системи практичних дій. Необхідно перевірити виконання плану. Виконання плану має закінчуватися не звітом керівника, а оцінкою того, які реальні зміни відбулися в умовах і об'ємі роботи, соціальної структури колективу, інтересів і мотивів працівників, їх ставлення до відповідальності. Для інновацій. Для цього використовуються соціологічні дослідження. З їх допомогою контролюють процес реалізації плану, відхилення від поставлених цілей, виявляють нові проблемні ситуації, розширюють межі планування. Ці дослідження мають бути локальними, невеликими за розміром і виконуватися якомога швидше. Особливе місце в соціальному управлінні посідають соціологічні дослідження, які збирають інформацію, необхідну для розробки найкращих можливостей соціального розвитку, прогнозування, оцінки результатів інновацій.

Рішення про найбільш надійний та відповідний метод оцінки має базуватися на кількох припущеннях: наявність статистичних даних та попередніх оцінок, рівень оцінки (національний чи регіональний) та рівень стигматизації цільової групи. Найбільш часто використовувані методи:

Всеукраїнське опитування населення. Його також називають Національним опитуванням домогосподарств. Його використовували переважно при оцінці чисельності ЧСЧ в Україні. Цей тип анкети може включати блок питань про сексуальну поведінку, зокрема) про сексуальні

стосунки чоловіків з іншими одностатевими членами. Шкільні опитування, які охоплюють лише певну частину цільових груп, можна використовувати як додатковий метод, наприклад, при оцінці кількості молодих споживачів наркотиків (до 18 років).

Цей метод має певні обмеження. По-перше, ризикована поведінка не дуже поширена серед населення в цілому. По-друге, респонденти можуть відкинути правдиві відповіді. По-третє, ті, хто представляє «потенційну» цільову групу, зазвичай не є членами домогосподарств, тобто вони живуть не в класичних квартирах чи будинках, а живуть на вулиці, в публічних будинках тощо, де їх важко охопити дослідженнями. Варто зазначити, що ця найбільш маргіналізована частина цільової групи є найбільш уразливою до ВІЛ, і саме цим особам потрібні першочергові профілактичні заходи.

Суть цього методу полягає у виконанні подвійного опитування. Після першого опитування респондентів «позначають» як людей, які вже брали участь у дослідженні. Наприклад, можна використовувати різні методи «маркування», щоб після першого опитування вручити респонденту невеликий сувенір (наприклад, косметичну обгортку чи щось подібне). В інтерв'ю інтерв'юер знову «записує» тих респондентів, які взяли участь у першому опитуванні та повідомили про подарунок (їх «позначили»).

Цей метод передбачає, що після повернення до своєї групи респонденти «змішуються» з іншими до однорідності. Таким чином, частка тих, хто брав участь у другому опитуванні, дорівнює частці від загальної кількості населення. Для обчислення кількості цільових груп (ТГ) використовується формула:

$$\text{Загальна розрахункова кількість ТГ (N)} = (n1 \times n2) / m$$

Де: n 1 - кількість ТГ у вибірці першого «захоплення»

n 2 - кількість ТГ у вибірці другого «захоплення»

m – кількість представників ТГ з першого «захоплення» у другій вибірці «захоплення».

Однією з основних вимог цього методу є можливість забезпечити незалежність першої та другої вибірки — існує теоретична ймовірність того, що кожен член групи може потрапити до вибірки під час першого та другого опитування. Цей метод є відносно складним і чутливим до міграційних процесів та політичної ситуації, тому його слід використовувати лише на регіональному чи місцевому рівні.

Метод квазі-захоплення-повторного захоплення

Цей метод заснований на тому ж принципі однорідності, що й оригінальний метод «Захоплення – повторне захоплення», але в спрощеному варіанті. Замість проведення двох опитувань дослідник може використовувати два або більше списків офіційних даних або дослідницьких баз, за умови, що в цих списках вказані ті самі особи (або ті самі особи, які брали участь у дослідженні). Іншими словами, метод «квазі-захоплення» використовується як вторинний аналіз наявних або отриманих даних. Якщо статистичні дані або дослідницьку інформацію можна отримати на регіональному та національному рівнях, цей метод дозволить проводити оцінку на різних рівнях (на відміну від методу «Capture»). Також є певні вимоги. Робота з офіційно зареєстрованими даними (списком учасників) передусім вимагає створення окремих списків. Друга необхідна вимога полягає в тому, що дані мають бути отримані одночасно в одній і тій же області.

Метод коефіцієнта (множення). Метод коефіцієнтів можна використовувати, коли кількісна інформація доступна щонайменше з двох джерел і відомо, що групи оцінок перекриваються, і величина цього «перекриття» відома. Першим джерелом може бути статистика будь-якої установи, що працює з цільовою групою (наприклад, дані з диспансерного обліку). Іншим джерелом може бути інформація, отримана безпосередньо від цільової групи під час дослідження поведінки (наприклад, позитивна відповідь на запит про реєстрацію лікарського засобу). Це той випадок, коли

офіційна статистика допомагає отримати приблизну кількість. Щоб скористатися цим методом, необхідно виконати кілька кроків:

1. Визначте джерело вхідних даних.
2. Отримати необхідну статистичну інформацію.
3. Створіть запитання та включіть їх до анкети опитування.
4. Після опитування підрахуйте відсоток респондентів, які відповіли ствердно на ваше запитання.
5. Застосуйте формулу до всіх отриманих даних і розрахуйте приблизну кількість груп у місті чи області. Цей метод можна використовувати на національному рівні.

Цей метод був використаний в Україні для оцінки кількості споживачів ін'єкційних наркотиків (СІН) по всій країні. У цьому випадку використовувався так званий «показник госпіталізації». Деякі інші країни мають достовірні дані про офіційно зареєстровані випадки передозування, тому на основі даних про передозування можна використовувати інше співвідношення.

4.2.Моніторинг та оцінка: відмінності понять

Програмний моніторинг та оцінка є невід'ємною частиною загальної системи, яка реалізується на різних рівнях і різними засобами. Мета програми МіО – забезпечити найбільш повну та об'єктивну оцінку ходу та результатів окремого проекту та/або програми.

Оцінка необхідна, щоб виділити результати цього проекту та/або програми серед інших факторів, які сприяють досягненню кінцевої мети впроваджених заходів чи втручань. У той час як інші компоненти системи МіО призначені для виконання різних завдань, програмне забезпечення МіО надає програмному персоналу та особам, які приймають рішення, інструменти оперативної оцінки, які використовуються на етапах планування та впровадження, особливо при виборі постачальників послуг, порівнюючи

результати з цілями. , а також у коригуванні діяльності в процесі реалізації програми.

Моніторинг – це регулярний моніторинг ключових елементів програми/проекту (зазвичай (внески), процесу та результатів) за допомогою документації та обліку, систем регулярної звітності та нагляду, а також моніторингу та дослідження медичних закладів. Моніторинг допомагає керівникам програм або проектів визначити, які сфери потребують більшої уваги, а які сфери можуть допомогти покращити результати. У належно організованій системі моніторингу та оцінки моніторинг є важливим для оцінки. Вибрані для моніторингу показники будуть відрізнятися залежно від рівня звітності в системі охорони здоров'я. Дуже важливо вибрати обмежену кількість індикаторів, які будуть використовуватися виконавцями програм та їх керівниками. Існує тенденція до збору даних за великою кількістю показників, і ця інформація передається на рівні, який не буде і не може використовуватися для ефективного прийняття рішень.

Крім того, моніторинг використовується для вимірювання тенденцій у часі, тому методи моніторингу мають бути послідовними, щоб забезпечити правильні порівняння. На рівні управління проектами потрібно більше інформації, ніж на національному чи міжнародному рівні. Кількість показників звітності має бути зменшена з нижчого національного до національного і далі) до міжнародного рівня.

На відміну від моніторингу, оцінка є спорадичним аналізом змін у запланованих результатах, пов'язаних із програмними або проектними втручаннями. Іншими словами, оцінка має на меті зв'язати конкретний результат або наслідок із втручанням протягом певного періоду часу. Таким чином, оцінка допомагає керівникам програм або проектів визначити цінність або значущість проекту або програми. Оцінки економічної ефективності та витрат і вигод корисні для визначення додаткової вартості конкретної програми чи проекту. Крім того, оцінка повинна також

пов'язувати результати програми/проекту з національними тенденціями щодо поведінкових та інших наслідків, а також з впливом на захворюваність. Цей тип оцінки важливий, навіть якщо програма/проект є лише частиною спільних заходів з боротьби з хворобами.

Завдання та методи моніторингу й оцінки різні. Загалом, оцінка є складнішою з точки зору необхідної методичної точності: без такої точності та ретельності висновки про цінність програми чи проекту можуть бути невірними. Оцінка також є більш витратним процесом, особливо з точки зору оцінки впливу, оскільки вимагає національних досліджень або інших точних методів дослідження. Проте дані та опитування, які є на національному рівні та які проводяться на регулярній основі, також слід використовувати для оцінки.

4.3. Рівні моніторингу і оцінки

Для моніторингу та оцінки в будь-якій області використовуються різні описові структури. Індикатори використовуються на різних рівнях для вимірювання того, які ресурси вкладено в програму чи проект і що буде результатом таких внесків. В останні роки використовується така поширена схема: внесок _ процес _ результат _ наслідок _ вплив. Для того, щоб програма або проект досягли своїх цілей, внески у вигляді грошей або часу, витраченого співробітниками, повинні призвести до таких результатів, як створення нових або покращених існуючих служб, кількість підготовлених співробітників, кількість охоплених людей. . за послугами тощо.

Ці результати є результатом певних процесів, таких як навчання персоналу, яке має бути включено як ключові заходи для досягнення бажаних результатів. Якщо такі результати розроблені належним чином і, отже, охоплюють населення, для якого вони призначені, програма чи проект, швидше за все, матиме позитивний короткостроковий ефект або наслідки. Це може включати, наприклад, більш часте використання презервативів у контакті з випадковими партнерами; збільшення використання стерильного

обладнання для ін'єкцій тощо. Такі позитивні короткострокові ефекти повинні призвести до змін у довгостроковому впливі програм, таких як зменшення нових випадків ВІЛ/СНІДу, зниження смертності та, таким чином, тягаря хвороб між інфікованими та ураженими епідеміями (наприклад, діти-сироти) та вразливі діти).

Бажаний ефект від програм також передбачає покращення якості та тривалості життя інфікованих.

Додаткову інформацію про структури моніторингу та оцінки (МіО) можна знайти на наступних веб-сайтах:

- ПРООН: [http://www.undp.org/gef/undp\)gef_monitoring_evaluation](http://www.undp.org/gef/undp)gef_monitoring_evaluation)
- MEASURE: <http://www.cpc.unc.edu/measure>
- Уряд США: <http://www.globalHIVevaluation.org>
- ЮНЕЙДС: <http://www.unaids.org/en/default.asp>

Цю систему часто ілюструють у вигляді піраміди рівнів МіО (див. схему 1.).

Схема 1. «Рівні моніторингу та оцінки»

Він описує всі рівні, на яких можна здійснювати моніторинг та оцінку, і пропонує логічний спосіб організації процесу збору даних:

- на рівні внесків організація контролює всі витрати та ресурси, які були вкладені в конкретний процес (зазвичай кошти);
- на рівні процесу перевіряються види впроваджених заходів, наприклад кількість навчальних занять, розповсюджених матеріалів чи наданих консультацій;
- на рівні результатів організація контролює безпосередні результати діяльності, що здійснюються на рівні процесу: охоплення службами представників уразливих груп, кількість підготовлених осіб тощо.

Основним інструментом збору даних на цих трьох рівнях є програмний облік. Крім того, організаціям рекомендується проводити оціночні дослідження для вимірювання якості надання послуг. Таку оцінку можна зробити шляхом аналізу даних моніторингу програми, а також проведення спеціальних досліджень.

Програмне забезпечення для МіО зазвичай визначається як частина піраміди процесу та результатів, що вимірює ті показники, які стосуються ефективності конкретної програми чи проекту як такого.

Вплив і рівні впливу піраміди моніторингу та оцінки, у свою чергу, вимірюють зміни в рівнях знань і поведінки (рівень наслідків) і зміни епідемічних тенденцій (рівень впливу). На діаграмі ці рівні пофарбовані в інший колір, щоб підкреслити їх відмінність від попередніх трьох рівнів МіО. Хоча на перших трьох рівнях дані зазвичай збираються шляхом ретельного обліку ефективності та передаються на вищі рівні та/або фінансові установи, дані МіО на рівні впливу та впливу вимагають поведінкових досліджень та контролю на національному рівні.

Оцінка впливу програми вимагає значних інвестицій у діяльність з моніторингу та оцінки; часто відносно важко визначити внесок окремих програм або компонентів у зменшення загальної кількості інфекцій або збільшення виживання. Щоб визначити причинно-наслідковий зв'язок для конкретного втручання, може знадобитися провести дослідження з

експериментальною або квазіекспериментальною структурою, яка відображає вплив. Моніторинг показників ефективності або впливу також може створювати такі зв'язки та показувати загальні результати програм відповідно до узгоджених цілей і завдань. Національні опитування також можуть бути корисними для оцінки.

Звуження цього графіка, де кожен наступний блок менший за попередній, ілюструє кількість показників, які потрібно зібрати на кожному рівні, а також кількість організацій, які беруть участь у процесі збору та аналізу даних на кожному рівні. .

Як зазначалося вище, успіх процесу та його результати зазвичай можуть бути безпосередньо пов'язані з конкретними проектами чи програмами, які їх фінансували чи впроваджували, а наслідки та вплив зазвичай відображають низку національних (а іноді й регіональних) заходів щодо їх вирішення. умови життя суспільства, а також закономірні тенденції його розвитку. Тому не виключено, що моніторинг та оцінка на рівні результатів показують, що програма відповідає цілям, завдання виконані, якість послуг адекватна.

2. Структура моніторингу та оцінки

Більш детально структура МіО проілюстрована на схемі 2.

Схема 1. «Глобальна структура моніторингу та оцінки»

Щоб визначити реальні переваги та цінність програми, дані регулярного моніторингу повинні постійно оновлюватися за допомогою оціночних досліджень.

Ось ключові параметри, які відрізняють дані програмного забезпечення МіО від даних впливу:

Періодичність збору даних та звітності. Хоча дані програмного забезпечення МіО необхідно збирати на постійній основі, показники впливу та впливу слід вимірювати набагато рідше – раз на 2-5 років.

Методи збору даних. Для програмного забезпечення для МіО точний і ретельний облік та звітність місцевих постачальників послуг є основним джерелом даних, тоді як збір даних для показників впливу вимагає спеціальних досліджень (поведінкових, епідеміологічних).

Методологія збору даних на всіх рівнях МіО повинна залишатися послідовною та послідовною. Це стосується всіх питань, пов'язаних зі збором даних, оскільки лише за таких умов можна порівнювати дані в часі (за кілька років). Оскільки головною метою всіх заходів з МіО є вимірювання тенденцій у відповідь на конкретні втручання, дані повинні залишатися порівнянними з часом, тобто для цього потрібно використовувати той самий метод збору даних.

Кількість організацій/особистих осіб, які повинні збирати та аналізувати дані та готувати звіти. Хоча програма МіО впроваджується всіма організаціями/фізичними особами, які впроваджують відповідні програми, дані про вплив та вплив мають збиратися на національному (або регіональному) рівні спеціально призначеною або обраною структурою. Оскільки збір та аналіз даних для показників впливу вимагає суворого дотримання наукової методології та є витратним процесом, зазвичай цим займається лише кілька установ у країні.

Звичайний збір та аналіз даних для програмного забезпечення МіО дешевше, ніж проведення поведінкових та епідеміологічних досліджень та

опитувань. Однак слід зазначити, що використання якісних даних для доповнення, підтвердження та кращого розуміння кількісних даних є корисним. Хоча якісні підходи не призначені для поширення серед широкої громадськості та не можуть виміряти тенденції, така інформація сприяє кращому розумінню контексту кількісного аналізу даних. Якісні дані також корисні для аналізу ситуаційних реакцій на зміну поведінки. Крім того, ця інформація може бути корисною для розробки ефективніших інформаційних кампаній, надання права голосу вразливим громадам та надання кращих послуг цільовим групам.

В ідеалі, у процесі збору та аналізу інформації слід використовувати змішаний якісний та кількісний підхід. Змішаний методологічний підхід сприятиме глибшому розумінню програми, забезпечить основу для тріангуляції джерел даних та зменшить кількість помилок у даних.

4.4. Основи організації контролю в Україні

Контроль є частиною управління суспільним відтворенням. Держава не може нормально функціонувати і розвиватися без чітко організованої системи контролю за виробництвом, розподілом і перерозподілом суспільного продукту та інших сфер суспільного життя в державі.

Контроль є невід'ємною частиною надбудови компанії, яка зазнає серйозних змін у розвитку політичної системи, державного та економічного управління, законодавчої та виконавчої складових. Ефективність державного та місцевого самоврядування в державі значною мірою залежить від контролю за дотриманням законів, рішень, розпоряджень та організації їх виконання.

Систематичний і комплексний контроль сприяє забезпеченню наукової обґрунтованості планів, наказів та інших нормативних актів, їх своєчасному виконанню. Вона є необхідною умовою виявлення та усунення недоліків у роботі засобів контролю та причин, що їх призводять. Контроль

спрямовує працівників, дає можливість об'єктивно оцінити рівень їхньої компетентності та відповідальності, підтримує поширення позитивного досвіду роботи.

Контроль у широкому розумінні — це процес, який повинен забезпечувати відповідність керованого об'єкта управлінському рішенню і орієнтований на успішне виконання цілей.

Основною метою перевірки є:

а) об'єктивно вивчати стан справ у різних частинах суспільного та державного життя;

б) визначити ті фактори та умови, які негативно впливають на процеси прийняття рішень, виконання та досягнення цілей.

Управління як функція менеджменту дає змогу виявити та усунути ті припущення та фактори, які перешкоджають ефективному управлінню виробництвом, успішному досягненню поставленої мети, коригувати діяльність підприємств, організацій чи їх структурних підрозділів.

Суть контролю — це форма цілеспрямованого впливу об'єктів управління, що забезпечує безперервний нагляд, нагляд за їх діяльністю для виявлення відхилень від встановлених стандартів, правил, вимог чи завдань при їх виконанні.

Основне завдання перевірки — з'ясувати фактичний стан предмета перевірки, порівняти його з нормативним відповідно до чинного законодавства та розробити необхідні коригувальні заходи.

Перевірити значення:

- 1) встановлення законності, демократії в суспільстві;
- 2) запобігання злочинності, зловживання;
- 3) виявлення порушень, відхилень від правових норм чинного законодавства та доведення позиції винних у суді;
- 4) охорона та збереження майна.

В умовах ринкової економіки контроль має сприяти зміцненню фінансової дисципліни держави, покращенню фінансового становища суб'єктів контролю, збереженню державного майна, запобіганню зловживань, поповненню надходжень до бюджету.

Організаційні види управління (див. рис. 1) формуються, розвиваються і вдосконалюються відповідно до потреб держави, особливо її економіки. Умови розвитку ринкової економіки в нашій країні та проблеми, що виникли, вимагають удосконалення існуючої системи управління.

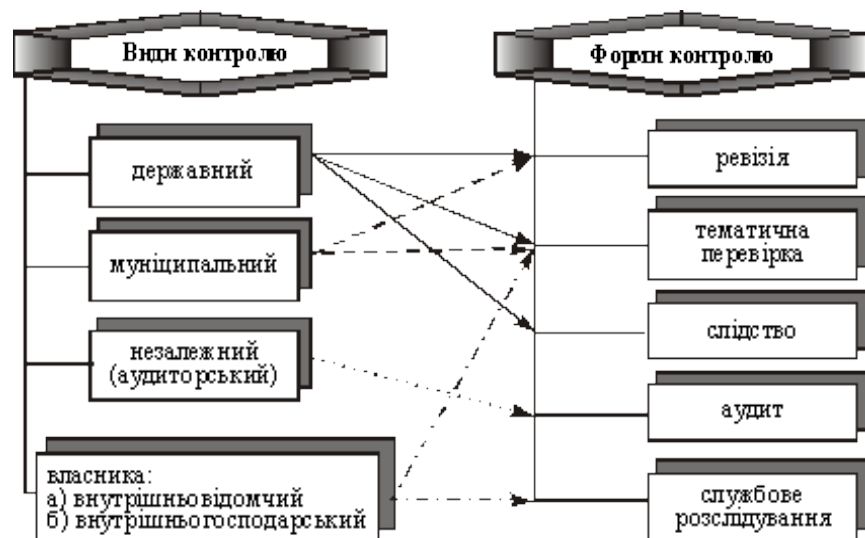

Рис. 1. Види і форми контролю

Державний контроль здійснюють вищі органи законодавчої та виконавчої влади, а також органи державного управління та спеціалізовані органи державного контролю (Рахункова палата Верховної Ради України, Контрольне управління на чолі з Президентом України, Головне контрольно-ревізійне управління Міністерства). фінансів України). , Мінекономіки, Національний банк України). державні республіканські комітети, їх організаційні підрозділи стандартизації, сертифікації та метрології, протипожежної охорони, гігієнічної та епідеміологічної служби, конкурсні комісії тощо).

Функції та завдання контролюючих органів регулюються законодавством України.

Основним завданням Державної контрольно-ревізійної служби України є здійснення державного контролю за витрачанням коштів, цінностей, їх зберіганням, обліком та звітністю в міністерствах, спілках, державних комітетах, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державної валюти та спеціальні фонди.

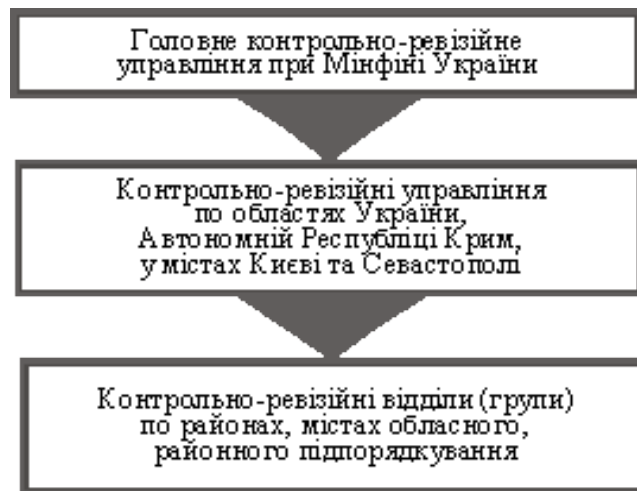

Рис. 2. Організаційна структура Державної контрольно-ревізійної служби в Україні

Основними функціями Головного контрольно-ревізійного управління України є:

- 1) здійснює методичне керівництво та контроль за діяльністю структурних адміністративно-територіальних управлінь контрольно-ревізійних проваджень та управлінь на територіях, областях, містах України;
- 2) розробляє методичні рекомендації з методології аудиту;
- 3) організовує роботу щодо проведення ревізій та перевірок контрольно-ревізійних управлінь в Автономній Республіці Крим, областях України, узагальнює результати ревізій, інформує законодавця;
- 4) здійснює ревізії та контролю фінансової діяльності, стану збереженості коштів і матеріальних цінностей, стану бухгалтерського обліку та звітності в міністерствах, відомчих державних комітетах, державних фондах, підприємствах та організаціях, які отримують кошти з бюджету та державних валют та спец. кошти;

5) перевіряє правильність витрачання державних коштів на утримання місцевих органів державної виконавчої влади, установ та організацій, що діють за кордоном та фінансуються з державного бюджету;

6) здійснює контроль за усуненням недоліків, виявлених за результатами попередніх ревізій та перевірок.

Незалежний (аудиторський) контроль за діяльністю об'єктів господарської структури здійснюють незалежні спеціалізовані аудиторські фірми або фізичні особи, які мають право на здійснення цього контролю. Його метою є перевірка достовірності фінансової звітності та балансу, визначення відповідності та достовірності їх відображення в бухгалтерському обліку, дотримання чинних процедур здійснення фінансово-господарських операцій.

В умовах ринкової економіки зростає потреба в достовірності та об'єктивності інформації про горизонтальні зв'язки між компаніями, корпораціями та організаціями. Так, така інформація потрібна банкам для прийняття грамотних рішень щодо кредитування; акціонери - контролювати діяльність акціонерних товариств, учасниками яких вони є; постачальникам, інвесторам - для укладання господарських договорів, контролю рахунків. Особливі потреби рекламних кампаній, де публікуються баланси та фінансові звіти, які мають бути підтверджені ревізією.

Контроль власника - це:

- міжвідомчі та керовані міністерства, профспілки, органи державного управління щодо діяльності підпорядкованих їм підприємств та організацій у формі тематичних перевірок та ревізій;

- внутрішні та виконуються керівництвом господарських структур щодо діяльності магазинів, бригад, станцій, інших підрозділів компаній. Головний бухгалтер в першу чергу відповідає за внутрішній контроль.

Форми контролю:

1. Аудит виробничо-фінансово-господарської діяльності підприємницьких структур, виконання бюджетів і кошторисів бюджетних установ як форма контролю - це система контрольних дій, що здійснюються за дорученням керівника вищої організації або аудиторського управління. тіло. колективу або аудитора господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій, і під час якого перевіряється законність, надійність, економічна доцільність та ефективність господарських операцій, а також законність поведінки посадових осіб, які беруть участь у їх здійсненні.

Основною метою аудиту є виявлення господарських і фінансових правопорушень, зловживань, безгосподарності, крадіжок, розтрат, виявлення причин і умов, що сприяли їм та винуватців, вжиття заходів щодо відшкодування збитків, збитків, розробка заходів щодо усунення недоліків та розробки. заходи щодо усунення недоліків. порушення, а також притягнення до відповідальності (адміністративної чи кримінальної) осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Аудит корпоративних структур забезпечує комплексну оцінку виробничо-фінансово-господарської діяльності підприємств, ефективності використання виробничого потенціалу, забезпечення збереження економічних ресурсів, повноти обчислення та сплати податків до бюджету тощо. Аудит проводиться спеціальною уповноваженою аудиторською групою після виконання господарських справ за минулий період. Слабкі місця та порушення чинного законодавства, нормативно-правових актів, що регулюють господарську діяльність, відносини з бюджетом, документуються системою доказів для визначення розміру збитків, збитків, нестачі, специфікації винних посадових осіб, матеріально-правової відповідальності.

Залежно від підпорядкування відділу ревізії поділяються на:

- відомчі - співробітники відділу в підвідомчих підприємствах одного власника ведуть;

- позавідомчі – здійснюються органами державного та аудиторського контролю (системами ДКСУ в Україні, ДПАУ тощо).

За організаційними ознаками розрізняють ревізії:

- планові - здійснюються відповідно до заздалегідь встановлених і затверджених планів;

- позапланові - проводяться в терміни, не зазначені в затвердженому плані (у разі стихійного лиха, незадовільної роботи

3. Тематична перевірка є формою контролю окремих сторін або тематичних питань фінансово-господарської діяльності підприємств і організацій.

Це, наприклад, контроль за станом збереження матеріальних цінностей, розрахунками з бюджетом, державними цільовими позабюджетними фондами тощо. Цей контроль здійснюється вищими та державними органами контролю відповідно до особливостей їх функцій.

4. Службове повідомлення є формою контролю за виконанням працівниками підприємств, організацій, а також нормативно-правових актів, що регулюють трудові відносини.

Виконується спеціальною комісією за дорученням керівника підприємства у разі крадіжки, нестачі, втрати.

5. Розслідування як форма контролю - це процесуальне діяння, при якому відповідальні посадові особи, службові особи вчиняють певні правопорушення, пов'язані з привласненням майна, безгосподарністю, зловживанням посадовою особою.

Розслідування здійснюється судово-слідчими органами, які діють у кримінальному провадженні, і регулюється спеціальними процесуальними нормами.

4.4. Засади організації контролю в Україні

Для отримання необхідних доказів у процесі контрольних дій під час ревізій або тематичних контролю використовуються різноманітні методичні процедури та методи. Вони поділяються на дві групи:

- а) методологічні прийоми фактичного контролю;
- б) методичні прийоми контролю документів.

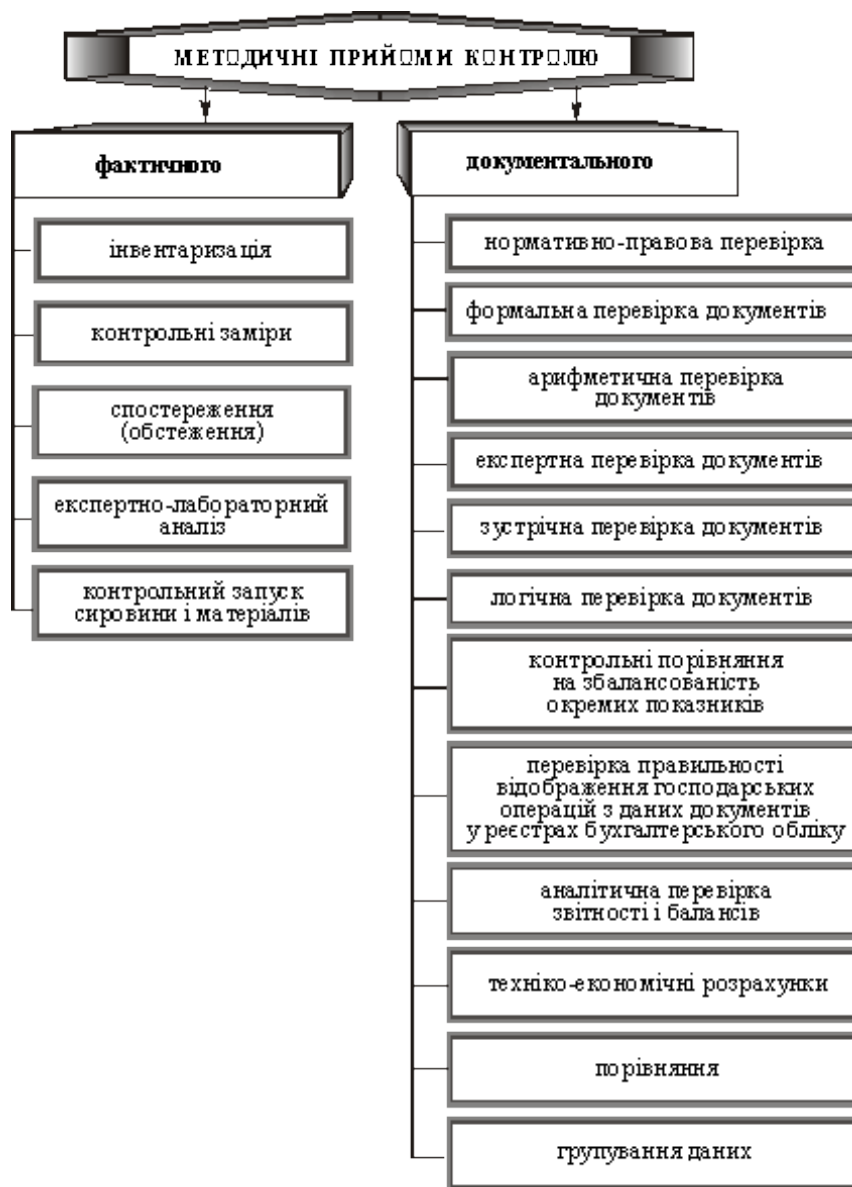

Рис. 3. Класифікація методичних прийомів контролю фінансово-господарської діяльності підприємств та організацій

Методичні прийоми фактичного контролю

Інвентаризація – це спосіб перевірки фактичної наявності товарно-матеріальних цінностей, готівки, залишку та їх відповідності даним бухгалтерського обліку на ту саму дату.

Аудит зазвичай проводить підінвентаризації, зазначені в програмі аудиту, а також безпрецедентні повні інвентаризації, якщо виявлено неправильне використання та значні матеріальні недоліки. Інвентаризація регулюється Інструкцією про інвентаризацію основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів і розрахунків, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 11 серпня 94 р. № 69 (зі змінами). Особливістю проведення інвентаризації під час ревізії є те, що головою інвентаризаційної комісії є ревізор, який визначає шифропис контрольних об'єктів для часткових інвентаризацій.

Контрольні вимірювання - методи фактичного контролю, що застосовуються при перевірці достовірності даних про обсяги виконаних робіт, наданих послуг. Наприклад, будівельно-монтажні роботи, капітальний ремонт будівель тощо.

Спостереження (огляди) - методи реального контролю стану об'єктів, їх якісних характеристик. Наприклад, при перевірці дотримання правил безпеки зберігання матеріальних цінностей, умов зберігання, порядку видачі матеріальних цінностей в організаційні підрозділи підприємства тощо.

Експертно-лабораторний аналіз - отримання поточного контролю якості сировини, матеріалів, готової продукції. Використовується для контролю за дотриманням чинних стандартів і рецептур виробництва харчової та хімічної промисловості при виробництві харчових і нехарчових товарів. Візьміть дві проби для аналізу, опечатайте їх і відправте у відповідну лабораторію за письмовим запитом аудитора. На основі аналізу лабораторія робить висновки, які аудитор враховує при визначенні результатів аудиту.

Контрольне впровадження сировини у виробництво служить для контролю виробництва готової продукції в обробній промисловості. Ця

форма контролю в присутності ревізора та уповноваженого спеціаліста контролює весь технологічний процес, починаючи від зважування сировини та допоміжних матеріалів, їх обробки і закінчуючи зважуванням готової продукції. Це дає змогу контролювати фактичне виробництво та споживання сировини та витратних матеріалів, порівнювати з даними бухгалтерського обліку до перевірки, виявляти невраховані перевитрати матеріалів та пов'язані з ними нецільове використання, які можуть виникнути в майбутньому.

Методичні прийоми контролю документів.

Для оцінки господарських операцій компанія використовує різні методи перевірки документів, синтетичного та аналітичного обліку та звітності. Розглянемо основні з них.

Нормативно-правовий контроль є одним з основних методичних методів документального контролю при контролі фінансово-господарської діяльності підприємств і організацій. Суть цієї форми контролю полягає в тому, що в документі відображається зміст господарської операції, визначається, чи не суперечить він чинному законодавству, правилам, вимогам статуту та іншим установчим документам. При виявленні таких порушень проводяться розрахунки, складаються аналітичні таблиці, визначаються наслідки та винуватці, розмір витрат чи збитків, завданих незаконними діями чи бездіяльністю посадових осіб підприємства.

Службова перевірка документів служить для перевірки відповідності існуючим формам документів, послідовності, повноти та достовірності їх даних, наявності відповідних підписів у документах.

Арифметична перевірка документів включає перевірку виконаних у документі розрахунків, розрахунків за результатами, які виконуються під час оформлення та обробки документів.

Арифметичну перевірку використовують, наприклад, для перевірки загальної суми, що підлягає сплаті за рахунками-фактурами постачальників

матеріальних цінностей, суми витрат - для інформації про матеріал, для визначення залишку каси - за касовими документами тощо. . на

Професійна перевірка документів – це детальне поглиблене вивчення автентичності документа господарської операції за наявності нестандартних властивостей документа. До останніх належать ті, що розроблені з порушенням чинних бухгалтерських вимог щодо форми та заповнення документа, способів внесення правових виправлень.

Професійна перевірка документів доповнює формальну та арифметичну перевірку при виявленні ознак підробки в деяких деталях документа. Розпізнати підроблені документи можна за комбінацією таких символів: видалити, додати текст, окремі цифри чи літери, цифрові елементи, закреслити, частково або повністю видалити та виправити введений текст. Наприклад, виправлення дати операції, ціни, кількості, вартості, підробка підписів відповідальних посадових осіб. Документи з підробленими марками детально описані задалегідь

Для виявлення додаткових доказів підроблених документів аудитор направляє їх у спеціальні лабораторії для проведення судово-медичної експертизи, які підготують експертний висновок. Виготовлення підроблених документів є кримінальним злочином. У разі виявлення таких документів аудитор повинен негайно повідомити правоохоронні органи та вжити заходів для збереження їх як доказів порушення.

Контраверсія документів є одним із ефективних методів документального підтвердження достовірності відображення в документах господарських операцій. Суть такої перевірки полягає в перевірці достовірності документів шляхом порівняння їх із записами в бухгалтерських регістрах, що належать до однакових або різних, але взаємопов'язаних господарських операцій підприємства, що перевіряється, та організацій, з якими воно має виробничі (господарські) відносини.

Наприклад, документи зазвичай складаються в 2-3 примірниках, один з яких передається іншим пов'язаним організаціям (постачальник - покупець; замовник, замовник - підрядник). Порівняння даних різних примірників одного і того ж документа дає змогу виявити факти правопорушення, які приховуються виправленням окремих реквізитів у документах підприємства, що перевіряється, або підготовкою фіктивних документів шляхом заміни їх дійсними документами.

Логічна перевірка документів як метод контролю використовується при дослідженні достовірності господарських операцій, коли у аудитора виникають сумніви щодо обсягу в кількісних і вартісних значеннях окремих показників. Суть методу полягає в порівнянні відображеної в документі господарської операції з різними взаємопов'язаними показниками інших господарських операцій з точки зору того, чи була об'єктивна можливість її здійснення. Наприклад, порівняння обсягу вантажних даних у накладних водія та рахунках-фактурах постачальника сировини; обсяги готової продукції з виробничою потужністю обладнання.

Контрольне порівняння стану окремих показників, що використовуються для перевірки правильності обліку та амортизації витрат, витрат окремих сортів, матеріальних цінностей, достовірності аналітичного обліку, якщо облік ведеться тільки в собівартості (сукупному) обліку матеріальних цінностей, як в операції аналітичного обліку. Суть цієї методики полягає в порівнянні залишку на початок періоду, що перевіряється, з документально підтвердженими доходами від матеріальних цінностей, з одного боку, та документально підтвердженими витратами та залишком на кінець періоду, що перевіряється, з іншого (залишок на початку + дохід = залишок на кінець + витрати).

Перевірка правильності прогнозування господарських справ з цих документів у бухгалтерському обліку. Правильність визначення співвідношення рахунків перевіряють на підставі відображеного в документі

змісту господарської операції, повноти наявності та відповідності документів за записами в облікових записах на рахунках. Порушення може виражатися у неправильному співвіднесенні рахунків, невідповідності сум в бухгалтерських регістрах та доданих документах, відсутності облікових записів за окремими доданими документами, повторному співвіднесенні рахунків у тих самих сумах за одним і тим же документом, необґрунтованості документів про додаткові чи сторновані записи. ведення бухгалтерського обліку. Тільки ґрунтовне знання методики бухгалтерського обліку дозволяє аудитору виявити такі приховані зловживання, як розкрадання коштів та цінностей.

Аналітична (кабінетна) перевірка звітності та балансів. Суть цього методологічного підходу полягає у дослідженні обґрунтованості звітних показників і балансів з даними аналітичного та синтетичного або податкового обліку. Використовується в поєднанні з іншими контрольно-аналітичними методами і прийомами для вивчення фінансового стану підприємства, фінансових результатів і взаємозв'язків платежів до бюджету, спеціальних трастів, розрахунків за кредитами з банками, а також іншими підприємствами та організаціями.

До основних методів аналізу, які широко використовуються в управлінні фінансово-господарською діяльністю, належать: техніко-економічні розрахунки, порівняння даних, відносних і абсолютних значень, групування даних, тематичні опитування.

Під час ревізій документи та облікові записи перевіряються постійно або вибірково. Безперервний метод більш ефективний, але має обмежене застосування через високу складність процесу управління. Використовується при касовому контролі в касових і банківських операціях підприємства, а також у тих сферах діяльності підконтрольних підприємств, де виявлено зловживання і необхідно визначити повну суму матеріальних збитків,

фактичний оподатковуваний оборот за видами податку для визначення повноти податків.

Відповідно до вимог Закону про державну контрольно-ревізійну службу в Україні всі структурні підрозділи Держконтрольно-ревізійної служби готують на півріччя плани контрольно-ревізійної роботи. У цьому плані визначено: перелік суб'єктів, які підлягають перевірці (назви підприємств, організацій); причини включення до плану; дата попередньої перевірки об'єкта; запланована дата (назва місяця, час перебування в днях); особа керівника аудиторської групи. Об'єкти ревізій та тематичних перевірок включаються до планів контрольно-ревізійної роботи за дорученням контрольно-ревізійного відділу вищого рівня, подання органів кримінального провадження, за дорученням органів державної влади та за власною ініціативою.

Плануючи контрольно-ревізійну роботу, слід мати на увазі, що перевірка підприємства, організації за планом або за ініціативою контролюючих органів може проводитися не рідше одного разу на рік, а на вимогу правоохоронних органів – незалежно від кількості попередніх аудитів і контролю. Плановий термін аудиту – 30 робочих днів.

Складання плану контрольно-ревізійної роботи включає рівномірне навантаження працівників ревізійного відділу, виділення часу на виконання позапланових завдань, контроль за виконанням рішень щодо раніше проведених ревізій.

Державний контрольно-ревізійний департамент повинен узгоджувати плани контрольно-ревізійної роботи з іншими контрольними органами. Для проведення позапланової перевірки підприємства та організації, що перевіряється, комплексно та одночасно всіма органами державної перевірки один раз на рік орган територіальної податкової інспекції узгоджує дати проведення перевірок.

Плани контрольно-ревізійного органу мають бути підготовлені вчасно та подані на затвердження керівнику організаційного підрозділу державної контрольно-ревізійної служби вищого рівня. Зміни до планів роботи інспекцій можуть бути внесені не пізніше ніж за місяць до закінчення поточного півріччя на підставі обґрунтованих пропозицій щодо необхідності внесення таких коригувань.

Права, обов'язки та відповідальність Держконтрольно-ревізійної служби. Законом України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» та Положенням про Державну контрольно-ревізійну службу, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 93 р. № 515, визначено права, обов'язки та відповідальність Державна контрольно-ревізійна служба.

Таким чином, Державна контрольно-ревізійна служба (ДКРС) має право:

1) перевіряти та перевіряти в міністерствах, державних комітетах та інших органах державної виконавчої влади, державних фондах, підприємствах, установах та організаціях грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші документи, що підтверджують надходження та видачу коштів і матеріальних цінностей, перевіряти фактичні значення наявності;

2) безперешкоди доступ до складів, складів, виробничих та інших приміщень з метою їх контролю та з'ясування питань, пов'язаних з ревізією або контролем. Призупинити операції на поточних і поточних банківських рахунках у разі, якщо керівництво об'єкта, що підлягає аудиту або контролю, перешкоджає працівникам ДКРС виконувати свої обов'язки;

3) залучати на договірних засадах кваліфікованих спеціалістів відповідних міністерств, держкомітетів, інших органів державної влади, державних фондів, підприємств, установ та організацій для виконання контрольних обмірів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт,

контролю надходження сировини у виробництво, контрольні аналізи сировини та готової продукції, додаткові перевірки відшкодовуються за рахунок спеціально виділених для цього коштів;

4) доручити керівникам підприємств та організацій, що перевіряються, провести інвентаризацію матеріальних цінностей, готівки, платежів, за потреби опечатати каси, склади, архіви та у разі нецільового використання взяти необхідні документи за період до аудит або огляд, збереження акта про вилучення та копій чи записів вилучених документів;

5) отримувати від банків та інших фінансових установ необхідну інформацію, копії документів, довідки про банківські операції та залишки на рахунках підконтрольних чи перевірених об'єктів, у тому числі недержавних форм власності, довідки та копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, об'єктами, сертифікованими організаціями;

6) отримувати письмові пояснення посадових та матеріально відповідальних осіб об'єктів, що перевіряються, щодо проблем, що виникають під час перевірки;

7) висувати вимоги до керівників перевірених підприємств та організацій щодо усунення виявлених порушень чинного законодавства щодо збереження та управління державним майном і фінансами, залучення з бюджету прихованих та занижених валютних та інших платежів, збільшення чинного законодавства про фінансування та кредитування до рівня компетентні органи;

8) стягувати з доходів держави кошти, отримані міністерствами, спілками, підприємствами та організаціями на підставі незаконних угод з порушенням чинного законодавства;

9) накладає адміністративні стягнення на керівників та інших посадових осіб підприємств і організацій, що перевіряються, у випадках, передбачених законом;

10) до фінансових санкцій, установ та організацій та інших суб'єктів господарювання застосовуються фінансові санкції, передбачені чинним законодавством.

В обов'язки ДКРС входить неухильне дотримання положень Конституції України, законів України, дотримання охоронюваних законом прав та інтересів громадян, підприємств, установ та організацій. Проте основним обов'язком працівників ДКРС, тобто аудиторів, є якісне та своєчасне проведення аудитів та перевірок. Вони повинні знати чинне законодавство об'єкта аудиту і, безумовно, виконувати його на практиці; володіти цілим комплексом методичних прийомів контрольно-ревізійної роботи та вміло використовувати їх при здійсненні контрольних дій.

Посадові особи SCRS повинні:

- об'єктивно висвітлювати виявлені факти правопорушень і зловживань, їх причини, розмір матеріальної шкоди, винного;
- подати керівнику підприємства, установи, організації, що перевіряється, документ на право проведення аудиту;
- у разі зловживань та порушень чинного законодавства подавати контрольні матеріали до правоохоронних органів, а також повідомляти про зловживання та порушення з боку органів державної влади;
- У разі вилучення документів через підробку або неправомірне використання негайно повідомити правоохоронні органи. Необхідно зафіксувати вилучення документів та їх передачу правоохоронним органам та повернути їх після перевірки, якщо правоохоронні органи не прийняли рішення про вилучення цих документів;
- забезпечити дотримання ділової та службової таємниці.

За невиконання або неналежне виконання посадовими особами ДКРС своїх обов'язків вони притягаються до дисциплінарної та кримінальної відповідальності, а саме:

- о своєчасність, неповнота та неправильна якість контролю чи аудиту;

о необ'єктивне висвітлення результатів перевірки;

о повна або часткова таємниця виявлених порушень і зловживань або їх недооцінка; неправильні та необґрунтовані висновки за результатами перевірки та неповне виявлення матеріальних збитків;

- використання статусу зайнятості в корисливих цілях;
- Завчасне розкриття аудиторських матеріалів, які згодом не були підтверджені або розкриті, призвело до знищення доказів, а також до ранньої та поганої перевірки господарських операцій.

Обов'язки, права та обов'язки посадових осіб підконтрольних підприємств і організацій. Посадові особи, службова діяльність яких контролюється органами державного аудиту, зобов'язані надавати документи, бухгалтерські, грошові, натуральні, роз'яснення з передревізійних питань усно та письмово на вимогу відповідальних посадових осіб ДКРС. або перевірка.

Посадові особи мають право:

- бути присутнім при інвентаризації матеріальних цінностей, контрольних пусках сировини у виробництво, контрольних замірах, оглядах складів, місць зберігання матеріальних цінностей;
- ознайомлюватися з актами ревізій та перевірок, пов'язаними з їх службовою діяльністю, подавати на них письмові пояснення та заперечення;
- ознайомитися з усіма документами та звітами, на основі яких робляться висновки про недоліки, порушення та зловживання, а також розрахунки сум, пов'язаних з відшкодуванням матеріальної шкоди;
- Надавати аудиторам оригінальні документи та інші матеріали для обґрунтування їх діяльності.

Посадові особи об'єкта перевірки несуть відповідальність за умисне неправдиве викладення фактів та обставин, що завадили аудитору з'ясувати справжній зміст господарських справ та розмір майнової шкоди, завданої суб'єкту господарювання.

Організація процесу аудиту в системі Державної контрольно-ревізійної служби України регулюється Інструкцією про порядок проведення ревізій та перевірок Державною контрольно-ревізійною службою в Україні, затвердженою Положенням ГКРУ від 3.10. .97. № 121.

Основні етапи аудиту:

- 1) підготовка до аудиту;
- 2) проведення аудиту;
- 3) оформлення аудиторських матеріалів;
- 4) проведення матеріалів ревізії та контроль за виконанням рішень.

На етапі підготовки до аудиту підприємства, організації керівник ревізійної групи знайомиться з матеріалами попереднього контролю, вивчає контрольні дані інших контролюючих органів. На основі цих матеріалів розробляється програма аудиту, в якій визначаються період аудиту, його мета та основні питання, які необхідно вирішити. Слід зазначити, що плани роботи з перевірок є документами для службового користування, оприлюдненню не підлягають, але за 10 днів до початку планової щорічної перевірки необхідно письмово повідомити перевіряючий орган.

На підставі програми (контролю) аудиту, затвердженої керівником аудиторського органу:

- а) план його виконання з визначенням конкретних завдань, виконавців, термінів виконання;
- (b) для кожного члена аудиторської групи готуються наказ про аудит (для суб'єкта аудиту) та окремий сертифікат;
- (c) Буде проведена офіційна зустріч з усією аудиторською групою щодо організації та методології програми аудиту.

Другий етап аудиту - його безпосереднє проведення - починається з прибуття аудиторської групи в аудироване підприємство або організацію, впровадження аудиторських повноважень і зустрічі з керівництвом компанії, де аудиторська група представляє всіх її членів, аудиторів і компанія.

керівник знайомить аудиторів зі структурними підрозділами. Члени ревізійної групи як виконавці перевіряють аудиторські приміщення, стан бухгалтерського обліку, уточнюють обсяги робіт, вирішують організаційні питання аудиту та складають індивідуальні плани роботи аудиторів, які затверджуються керівником аудиторської групи. відповідно до спец. графік виконання завдань.

Після виконання цих підготовчих організаційних робіт в аудиторському об'єкті члени аудиторської групи переходять безпосередньо до аудиту з використанням методів і прийомів документального та фактичного контролю.

Для збору та систематизації контрольних матеріалів кожен аудитор повинен вести журнал, в якому фіксуються виявлені недоліки та порушення, із зазначенням необхідних реквізитів аудиторського висновку про характер порушення (назва документа, особи, які винні, № суб'єктів порушення), тощо.

Після проведення аудиту за перевірений період аудитор систематизує інформацію, зібрану з щоденника аудитора, вносить однорідні порушення та недоліки щодо довідок за перевірений період, узагальнює інформацію, розрахунки у вигляді додатків до аудиторського висновку. Для того, щоб докази характеру виявлених порушень і недоліків набули юридичної сили, їх необхідно надати як докази.

Під час аудиту видаються матеріали для перевірки фактичної наявності грошей та майна через перехідні закони, які також додаються до Основного Закону. Кожен член аудиторської групи обробляє результат (звіт) виконаної роботи у складі аудиторського звіту з необхідними додатками та передає його керівнику аудиторської групи. Таким чином, другий етап аудиту завершується поданням членами аудиторської групи частин аудиторської групи голові аудиторської групи.

Третій етап – реєстрація аудиту – є остаточним у безпосередньому його здійсненні. Керівник аудиторської групи розглядає надані йому частини аудиторського звіту, перевіряє повноту програми, плани аудиту, їх якість і при необхідності призначає додаткові перевірки для уточнення висновків про характер порушень і недоліків. У подальшому готує підсумковий аудиторський висновок як доказ результатів перевірки фінансово-господарської діяльності об'єкта аудиту.

Закон складається з двох частин: загальної (вступної) та чинної. У загальній (вступній) частині зазначаються: повна назва цього документа (дата, місце складання); підстава проведення перевірки (дата, наказ організації, яка призначила перевірку); контрольований період; персонал аудиторської групи; керівники (керівники та головні бухгалтери підприємства) з визначенням їх робочого часу на перевірений період; реквізити попередньої перевірки (ким вона проводилася, за який період); дата проведення цієї перевірки. Також можна перерахувати розділи фінансово-господарської діяльності, види, групи господарських операцій, які перевіряються вибірково або безперервно. Вступна частина закінчується стереотипною фразою «Аудит знайдено:».

Дієвою частиною аудиторського висновку є систематичний перелік порушень і недоліків, виявлених під час аудиту, зловживань у фінансово-господарській діяльності суб'єкта або організації, що перевіряється.

Систематизація результатів аудиту в Акті здійснюється за розділами (розділами) аудиторської діяльності та розділами основної сфери контролю відповідно до цього пункту.

У чинній частині закону можна виділити такі параграфи:

I. Готівка.

II. Розрахункові операції.

III. Основні засоби, нематеріальні активи.

IV. Товарно-матеріальні цінності.

V. Виробництво та збут.

VI. Витрати, витрати.

VII. Фінансові результати, фонди, резерви.

VIII. Інвестиції.

IX. Бухгалтерський облік і звітність.

X. Примусове виконання рішень за результатами попередніх перевірок.

XI. Додатки до Закону.

Слід зазначити, що структура аудиторського висновку не змінилася.

Основні вимоги до змісту результативної частини аудиторського висновку:

(а) аудиторський звіт повинен містити лише підтверджені задокументовані порушення;

(б) факти порушення мають бути викладені чітко, стисло та чітко;

в) для кожного порушення, зазначеного в аудиторському звіті, характер порушення має бути узагальнений з посиланням на конкретні державні постанови, а також докази (додатки до закону, оригінали документів, бухгалтерські записи, суми, посадові особи, які видавали незаконні розпорядження та виконували осіб);

г) закон не повинен передбачати ремонт, прибирання, фарбування;

(е) у висновках про характер порушення дії посадових осіб об'єкта аудиту не можуть описувати такі терміни, як «антидержавна політика», «крадіжка», «витрати», «злочинець», «шахрайство». . «, «розтрата державного майна», «зловживання службовим становищем», «безвідповідальне підхід», «безгосподарність» тощо.

Аудиторський звіт складається у трьох примірниках. Підписується: керівником ревізійної групи, керівником та головним бухгалтером об'єкта аудиту, організаціями, які підписують перший проект закону, датою прийняття закону.

У разі заперечень чи зауважень до акта ревізії (контролю) керівник або головний бухгалтер перед підписанням робить застереження та дає пояснення чи заперечення на це не пізніше 5 днів з дня їх підписання. Аудитор повинен протягом 15 днів надати письмовий висновок щодо цих документів, який затверджується начальником контрольно-ревізійного відділу.

У разі відмови посадових осіб від підписання закону за результатами ревізії або перевірки посадові особи Держконтролю засвідчують це відповідним актом та своїми підписами. Керівник ревізійної групи повинен передати матеріали аудиту керівнику відповідної контрольно-ревізійної служби для оцінки та прийняття. У разі неякісного аудиту може бути призначена додаткова перевірка або навіть повторна перевірка. На останній сторінці Акту начальник контрольно-ревізійного відділу відзначає обговорення та прийняття аудиторських матеріалів (перевірки: «Акт аудиту прийнято» та зазначає дату та підпис.

Четверта фаза аудиту - реалізація матеріалів аудиту та контроль за виконанням рішень - є завершальною фазою процесу аудиту. Реалізація матеріалів аудиту (тематичний контроль) здійснюється, по можливості, наприклад, нецільове використання, істотні порушення та недоліки в діяльності підприємства, організації, що перевіряється, не чекаючи закінчення перевірки.

У разі потреби матеріали ревізії (перевірки) виносяться на обговорення в робочих колективах підприємств, організацій, що перевіряються, оприлюднюються через засоби масової інформації.

Якщо вжиті під час перевірки заходи не забезпечують повного усунення виявлених перевіркою порушень, інспектори складають за підписом керівника перевіряючого органу виклик про усунення виявлених порушень та вжиття заходів до повного відшкодування заподіяної шкоди. дисциплінарна та матеріальна відповідальність.

У разі грубого порушення фінансової дисципліни, розкрадання грошей і майна та інших нецільових дій матеріали ревізії передаються до правоохоронних органів. При цьому піднімається питання про звільнення винних.

Керівник перевіряється чи вищестоящого дочірнього підприємства зобов'язаний пред'явити цивільний позов проти винних осіб, навіть якщо матеріальна шкода, заподіяна державі або юридичній особі дією чи бездіяльністю, не кваліфікується як кримінальна. Крім того, інформація про наслідки контрольно-ревізійної роботи подається до органів місцевого самоврядування.

За результатами ревізії (перевірки) контрольно-ревізійні підрозділи готують рішення про застосування фінансових санкцій та накладення адміністративних стягнень відповідно до чинного законодавства. Це рішення направляється під затвердження керівнику об'єкта аудиту. Якщо він цього не зробить протягом трьох днів, контрольно-ревізійний відділ складе документи для безспірного стягнення коштів.

Органи державної контрольно-ревізійної служби здійснюють контроль за усуненням виявлених недоліків і порушень відповідно до їх вимог, відшкодуванням у вигляді письмової інформації перевірених підприємств і організацій з наступною перевіркою наданої інформації на місці. У разі невиконання вчасно застосовуються додаткові заходи впливу залежно від характеру порушення. Ефективність контролю визначається дієвістю заходів щодо реалізації наслідків аудиту.

Оперативний облік та звітність про виконання контрольно-ревізійної роботи

Усі територіальні структурні підрозділи Державної контрольно-ревізійної служби України ведуть оперативний облік виконання планів контрольно-ревізійної роботи, на підставі якого складають встановлену статистичну звітність.

Оперативний облік веде відповідальна особа, призначена наказом начальника контрольного відділу (відділу, відділу) у спеціальній книзі або машинописі (відомості) відповідно до показників статистичної звітності за розділами: ревізії, тематичні контролю, завдання о.с. закон. поліція.

Основні показники оперативного обліку: перелік органів контролю; дата завершення попередньої перевірки; прізвище, посада керівника аудиторської групи; дата поточної перевірки; контрольований період; прізвище, посада керівника аудиторської групи; основні результати перевірки (додаткові податки до бюджету, штрафні санкції, найгрубіші порушення чинного законодавства про бухгалтерський облік, розрахунки, використання матеріальних і фінансових ресурсів, виявлені недоліки, крадіжки, нецільове використання державних коштів тощо); дата прийняття рішення про контрольні матеріали; строк подання інформації про виконання цих рішень; ознаки виконання.

Записи в книгах обліку здійснюються на підставі інформаційної картки, складеної керівником ревізійної групи з використанням підтверджуючих документів аудиторського висновку, виконаного його групою або тематичною перевіркою. Слід зазначити, що для кожного суб'єкта контролю є випадок, коли групуються всі аудиторські матеріали, рішення, службове листування за певний період, як правило, 5-10 років. Ця документація зберігається в металевих шафах або сейфах і призначена для службового використання.

Інформація поточного обліку узагальнюється протягом шести місяців для підготовки звітів про проведену контрольно-ревізійну діяльність та аналітичних таблиць для аналізу ефективності контролю та його результативності.

Систематизація даних звітності дозволяє мати базу даних для опрацювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, а також методичних рекомендацій щодо контролю, методів виявлення

порушень, що важливо для підвищення ділових навичок працівників, якості та ефективності контрольних дій.

РОЗДІЛ V

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1. Соціальне середовище як необхідна умова соціалізації особистості

Навколишнє середовище — це сукупність умов існування людини і суспільства. У соціології під соціальним середовищем людини розуміють економічні, політичні, соціальні, духовні, територіальні умови, що впливають на формування особистості. Виходячи з цього визначення, соціальна педагогіка розглядає соціальне середовище як сукупність соціальних умов життя людини (сфер суспільного життя, соціальних інститутів, соціальних груп), що впливають на її свідомість і поведінку.

У структурі соціального середовища розрізняють макро- і мікрорівні. Макрорівень включає матеріальне, культурне, політичне середовище. Мікрорівень — це специфічні умови життя окремої людини (сім'я, мікрорайон) та умови в безпосередній близькості (вулиця, тип проживання, навчальний або трудовий колектив, громадські організації, формальні та неформальні об'єднання).

Соціальне середовище як сукупність соціальних умов виховання безпосередньо впливає на механізми його регулювання. Зміни в освітньому процесі неодмінно є результатом реформ у структурі та функціонуванні соціального середовища.

Людське середовище має включати економічне, політичне, соціальні та духовні відносини, територіальні та інші соціальні спільноти та об'єднання в тій мірі, в якій вони спонтанно чи цілеспрямовано, прямо чи опосередковано впливають на свідомість та поведінку особистості.

Терміни «суспільство» і «соціальне середовище» однакові, але не тотожні. Термін «соціальне середовище» передбачає наявність сукупності соціальних умов для певного соціального суб'єкта (особи, групи, колективу, класу тощо), тому для кожного з них значення цього терміна буде різним. Ті чи інші соціальні умови стають елементами соціального середовища, коли певним чином впливають на соціальний суб'єкт.

Отже, середовище – це все те, що оточує людину - починаючи з сім'ї, в тому числі соціальне середовище, яке створює умови для її розвитку, соціалізації та становлення як особистості. Соціальне середовище — це сукупність соціальних, матеріальних і духовних умов, факторів, відносин тощо, в яких існує людина і які так чи інакше впливають на її свідомість, поведінку та діяльність.

Соціальне середовище — це складна структурна одиниця, що характеризується численними рівнями, складними зв'язками та взаємозв'язками між елементами. Розрізняють соціальні середовища в широкому розумінні - макросередовище, яке включає всю соціально-економічну систему, суспільство, до якого належить учень (наприклад, школа), і в більш вузькому - мікросередовище: найближче соціальне оточення учня - сім'я, спільнота (наприклад, клас), неформальна група (група однолітків) тощо.

Вплив соціального середовища на особистість вихованця та її подальший розвиток є одностороннім, відбувається через мікросередовище. Безпосереднє соціальне оточення є сполучною ланкою між особистістю і суспільством. Найважливішими структурними компонентами мікросередовища є первинний трудовий або навчальний колектив, профспілки та інші громадські організації за місцем роботи, неформальні групи за інтересами тощо.

Взаємодія людини з суспільством називається «соціалізацією». Концепція соціалізації як процесу повної інтеграції особистості в соціальну систему, в якій відбувається її адаптація, сформувалася в американській соціології (Т. Парсонс, Р. Мертон). У традиціях цієї школи соціалізація розкривається через поняття «адаптація».

Поняття адаптації, яке є провідним поняттям біології, означає пристосування живого організму до умов середовища. Він екстраполювався на суспільні науки і став означати процес пристосування людини до умов соціального середовища. Це створило концепцію соціальної та психічної адаптації, результатом якої є пристосування особистості до різних соціальних ситуацій, мікро- та макрогруп.

Використовуючи поняття адаптації, соціалізація трактується як процес входження людини в соціальне середовище та її адаптації до культурних, психічних і соціальних факторів. Дещо інакше розуміється сутність соціалізації в гуманістичній психології, яку представляють Г. Олпорт, А. Маслоу, К. Роджерс та інші. У ній соціалізація — це процес самоактуалізації «Я-концепції», самореалізації своїх потенційних творчих здібностей, подолання негативних впливів середовища, що перешкоджають її саморозвитку та самоствердженню.

Тут предмет розглядається як система, що саморозвивається, як продукт самовиховання. Ці два підходи не суперечать один одному, а визначають двосторонній процес соціалізації.

З метою відтворення соціальної системи та збереження її структур суспільство прагне формувати соціальні стереотипи та норми (групові, класові, етнічні, професійні тощо), моделі поведінки.

Щоб особистість не була в опозиції до суспільства, вона засвоює цей соціальний досвід, входячи в соціальне середовище, систему існуючих соціальних зв'язків. Однак у зв'язку зі своєю природною діяльністю індивід зберігає і розвиває тенденцію до самостійності, незалежності, свободи, формування власної позиції, а не реіндивідуальності. Результат пошуку такої тенденції - розвиток і перетворення не тільки особистості, а й суспільства.

Таким чином, сутнісний зміст соціалізації розкривається в сукупності таких процесів, як адаптація, інтеграція, саморозвиток і саморегуляція. Їх діалектична єдність забезпечує оптимальний розвиток особистості протягом усього життя людини у взаємодії з навколишнім середовищем.

Властивості соціального середовища:

- рівень і характер можливостей самореалізації та самореалізації, прояву індивідуальних здібностей та творчого потенціалу особистості;
- рівень єдності та цілісності окремих елементів (суспільних відносин, соціальних сфер);
- рівень рівномірності розвитку різних елементів і сфер соціального середовища.

Тип соціального середовища — це специфічне професійне середовище, яке являє собою сукупність різних умов, що безпосередньо впливають на особистість вихованця при виконанні професійних функцій.

Умови, які безпосередньо впливають на індивідів у соціальному середовищі, можна розділити на дві групи – соціальні та фізичні. До першої належать первинні колективи, педагогічний процес, обрядовість, соціальне середовище певного регіону, до другої — матеріально-побутові умови роботи вчителів і учнів певної системи освіти, морально-психологічний клімат у колективі тощо.

Елементи певного середовища можуть впливати на людину прямо чи опосередковано, спонтанно чи цілеспрямовано. Вплив може бути випадковим або природним, постійним або тимчасовим. Виховна робота має послабити засвоєння факторів впливу на соціальні процеси, які разом із позитивним впливом соціального середовища викликають негативні сторони, що дестабілізують свідомість і поведінку особистості.

У структурі соціального середовища розрізняють макро- і мікрорівні. Макрорівень включає матеріальне, культурне, політичне середовище.

На макрорівні зазвичай створюються умови життя для всіх і однакові для всіх. А саме, макросередовище включає: державу, етнічну групу, суспільство, регіон, місто, селище чи село, великі організації, що діють у цих середовищах, а саме ЗМІ, субкультуру, контркультуру, а також економічну та політичну ситуацію в країнах, які також грають значну роль у соціалізації особистості.

Мікрорівень – це специфічні умови життя особистості (сім'я, мікрорайон) та умови в безпосередній близькості (вулиця, тип проживання, навчальний чи трудовий колектив, громадські організації, формальні та неформальні об'єднання). Таким чином, мікрорівень (мікросуспільство) — це спільнота, яка діє на певній території, включаючи сім'ю, сусідство, групи однолітків, різні громадські, державні, релігійні, приватні та освітні організації, а також різні неформальні групи. Визначити межі мікросуспільства не завжди легко. У сільських населених пунктах, у селищах, у малих містах ці межі зазвичай збігаються. Визначити межі мікросуспільства в межах конкретної штаб-квартири в середніх і великих містах проблематично. Мікропідприємство може бути обмежено судом (у разі мікропідприємства для дітей раннього віку); квартал (для молодших школярів), мікрорайон (старші вікові групи).

Мікросуспільство - це, як правило, специфічне сільське поселення, селище або невелике місто, а в середніх і великих містах - райони. Вплив мікросоціуму на процес соціалізації дітей, підлітків та молоді залежить від об'єктивних характеристик мікросоціуму та суб'єктивних особливостей самої людини.

Мікросуспільство має ряд особливостей. Просторова характеристика конкретного мікросуспільства: у місті певна територія може бути розташована в центрі, на периферії, в середній смузі і може бути пов'язана з іншими частинами по-різному; село чи місто може бути більш-менш ізольованим і віддаленим від інших населених пунктів.

Функціональна структура мікросоціального простору залежить від усіх наступних характеристик: наявності чи відсутності місць для ігор дітей та підлітків, можливостей проводити дозвіллєву діяльність у малих групах.

Необхідно враховувати важливі характеристики демографічного мікросуспільства, тобто склад його населення: їхню етнічну приналежність, однорідність чи неоднорідність; диференційовано соціально-професійний склад та його ступінь; ознаки статево-вікового складу; члени сім'ї.

З точки зору навичок, наявних у мікросуспільстві, його культурна та рекреаційна інфраструктура відіграє важливу роль у соціалізації дітей, підлітків, молодих хлопців – доступність та якість шкіл, кінотеатрів, клубів, спортзалів, стадіонів, басейнів, музеїв, театри, бібліотеки; доступність локальної інформації. Можна також сказати, що мікрорівень є невід'ємною частиною макрорівня і певною мірою залежить від його функціонування, оскільки від створених умов залежатимуть загальні умови існування людини в мікросередовищі.

Соціальне середовище як сукупність соціальних умов у процесі соціалізації індивіда безпосередньо впливає на механізми його регуляції. Зміни в процесі соціалізації обов'язково є результатом реформ у структурі та функціонуванні соціального середовища. Це означає, що всі зміни, які відбуваються в середовищі, з яким взаємодіє людина, впливають на формування її свідомості та поведінки.

Таким чином, формування соціально-психологічного типу особистості відбувається насамперед через власний досвід спілкування в безпосередніх соціальних контактах, де відбувається вплив мікросередовища, а через нього -і макросередовища, його культури, соціальних норм і цінностей. Він часто приєднується до групи, щоб стати її частиною, зрозуміти почуття «Ми» та почуття «Я» серед «Ми», що полегшує самотність, дає відчуття сили та впевненості в собі, стимулює вплив на соціальну життєдіяльність та набуття індивідуального досвіду.

Соціалізація особистості невіддільна від соціального середовища. Воно охоплює людину від народження і впливає на неї до смерті. Саме соціальне середовище, особливо його сфери – політична, соціальна, духовна – формують певні очікування щодо поведінки особистості. Ці очікування трансформуються відповідними соціальними інститутами в цілі, завдання, зміст соціального виховання. Соціальне середовище існує завдяки численним відносинам між його членами та соціальними інститутами. Чим більше і різноманітніше коло компонентів соціального середовища, тим інтенсивніше його розвиток і різноманітніші умови життя особистості.

До різноманітних функцій і завдань соціального педагога належать важливі завдання професійної соціальної допомоги та підтримки населення, збирання необхідної інформації про соціальну інфраструктуру середовища, склад населення та його соціальні потреби та проблеми. У процесі збору первинної інформації соціальний працівник матиме можливість визначити найбільш популярні групи населення, які перебувають у соціальному супроводі (люди з інвалідністю, люди похилого віку, сім'ї та діти групи ризику тощо). Фахівець також отримує уявлення про соціальні недоліки цих категорій населення, які заходи економічного, правового, медичного, психолого-педагогічного характеру слід передбачити в кожному конкретному випадку.

Наведені нижче інформаційні карти та матриці призначені для отримання остаточно повної та вичерпної інформації про соціально-демографічні, соціально-економічні, соціально-психологічні, медичні, соціальні та кримінально-правові характеристики навколишнього середовища. Однак, залежно від спеціалізації соціального педагога, не можна використовувати всі пункти наведених нижче карт і матриць, але можна вибрати ті, які найбільш необхідні для конкретної спеціалізації соціальної роботи.

При діагностиці навколишнього середовища соціальним педагогом важливо:

- вибрати мету, уточнити зміст і методи збору інформації;
- будувати практичну діяльність на принципах об'єктивності, пропорційності, рішучості;
- забезпечити етику, особистий підхід, педагогічне моделювання та передбачення в опитуванні;
- визначити форму інтерпретації результатів, адекватну поставленому завданню, та форму графічного (словесного) подання результатів.

5.2. Паспорт соціальної інфраструктури мікрорайону

Паспорт соціальної інфраструктури мікрорегіону є базовим документом, який дає загальне уявлення про соціальні особливості території, на якій працює соціальний працівник. Заповнюється одноразово, на початку роботи. У подальшому відповідно до змін характеристик, що містяться в паспорті, вносяться відповідні коригування та виправлення.

Паспорт мікрорайону містить інформацію, яка дозволяє соціальному працівнику об'єктивно оцінювати та приймати зважені рішення, які повністю враховують ситуацію в навколишньому середовищі.

Паспорт дозволяє соціальному працівнику (педагогу) побудувати систему своєї діяльності, оскільки вона буде базуватися на сукупності факторів з урахуванням особливостей природно-матеріального середовища мікрорайону, а також соціальних особливостей мікрорайону. населення, що проживає в ньому.

1. Схема карти околиць (житлові будинки, магазини, інші об'єкти). Цю картку розпоряджає район. У разі його відсутності її виконує соціальний працівник (педагог).

2. Опис природного середовища. Дані доступні у профільних управліннях міської адміністрації.

Рівень забруднення навколишнього середовища (високий, середній, низький) визначається на основі діючих нормативів, де середній рівень ототожнюється з еталоном. Відповідно до затверджених стандартів встановлюються показники для інших характеристик паспорта.

Характеристика зелених насаджень, м²;

Характеристика акваторії, м².

Рівень забруднення навколишнього середовища повітря, води, ґрунту хімічними елементами (високий, середній, низький).

Радіологічна обстановка (безпечна, нестабільна, несприятлива).

Наявність підприємств зі шкідливими технологіями виробництва, їх кількість.

Рівень обслуговування житлово-виробничого фонду: житловий (високий, середній, низький), виробничий (високий, середній, низький).

3. Опис матеріального середовища. Деякі дані можна отримати в міській адміністрації. Більш точні показники, наприклад, кількість дитячих майданчиків на подвір'ях, уточнюють через ЖЕКи.

Наявність і характер підприємств у районі (з виробничим циклом хімічного, паливно-енергетичного, інженерного характеру тощо).

Наукові установи, інші організації, їх кількість.

Дитячі навчальні заклади (дитячі садки, школи, ПТУ, ПТУ, позашкільні та ін.), їх кількість.

Заклади культури, кількість місць.

Спортивні споруди, кількість місць.

Ігрові майданчики на подвір'ї, їх кількість.

Приміщення в житлових будинках із зазначенням кількості мешканців, їх кількості.

Інститути побуту, бізнесу, медичного та житлового обслуговування, безпеки в порівнянні зі специфікаціями.

Наявність закладів харчування: ресторан, їдальня, інші заклади.

Характеристика житлового фонду: житло (%) на державній площі, відомчі, кооперативні, індивідуальні, комунальні, гуртожитки; кількість зареєстрованих для покращення житлової площі.

Насиченість маршрутами громадського транспорту: достатня, задовільна, низька.

Ступінь віддаленості від центру міста: в межах 20 хвилин їзди; 25-40 хвилин їзди; понад 40 хвилин

Забезпечення населення місцями в дошкільних закладах, чисельністю охоронців поспіль.

Наявність місць для покупки та розпивання алкоголю.

Бюджетні можливості району для соціальних потреб та розвитку інфраструктури, їх співвідношення з реальними потребами.

4. Характеристика населення. Загальні дані включаються в звіти районних управлінь, наприклад, нетрадиційні форми працевлаштування, кількість неповнолітніх, які перебувають на обліку в поліції тощо. Деякі більш конкретні дані потрібно знайти в ЖЕКах, будинкових адміністраціях і внести в паспорт після підрахунку (наприклад, кількість одиноких осіб, кількість сімей із засудженими). У разі відсутності інформації з окремих позицій відповідні поля заповнюються безпосередньо соціальним працівником після уточнення статистичних даних.

Населення прилеглої території. У тому числі діти: до 6 років; від 6 до 11 років; від 11 до 15 років; від 15 до 18 років; в тому числі людей пенсійного віку.

Середній вік дорослого населення.

Частка дорослого населення за статтю, %: жінки; чоловіків.

Соціальний склад дорослого населення, %: працюючий; співробітників; інтелект (лікарі, вчителі, творчі працівники, науки); пенсіонерів; домогосподарки; учні професійно-технічних училищ, коледжів, вузів.

Недержавні форми зайнятості, %: акціонерні товариства та підприємства; кооператив; невеликий магазин; комерційні структури.

Рівень освіти населення, %: неповний середній; середня спеціальна; спеціальний; вгорі, незавершене вгорі. |

Специфіка професійного персоналу.

Частка людей працездатного віку, %.

Частка дорослого населення, що працює за місцем проживання, %: чоловіки, жінки

Національний склад (якщо є специфіка).

Міграційні рухи, співвідношення постійних мешканців і приїжджих.

Мешканці, які проживають в загальних квартирах, гуртожитках, аварійних житлах, %.

Наявність і характер регіональних цінностей (норми поведінки, соціокультурні традиції, релігійність).

Частка самотнього дорослого населення, %, з яких: люди похилого віку; інваліди.

5. Характеристика сімей. Характеристика сімей, молодих сімей, молоді, неповнолітніх складається на основі опитувань населення, документів ЖЕКу, навчально-трудова бригада.

Кількість сімей. З них: багатодітні сім'ї (4 і більше дітей); неповні сім'ї (одна мати, один батько); прийомні сім'ї; сім'ї з розлученими батьками, які проживають в одному житлі; сім'ї з батьками-інвалідами; сім'ї, які ведуть аморальний спосіб життя (алкоголізм, наркоманія, проституція, паразитичний спосіб життя); сім'ї, які перебувають на обліку в правоохоронних органах; сім'ї, позбавлені батьківських прав; сім'ї з бабусею і дідусем; сім'ї з неповнолітніми батьками.

6. Характеристика молодих сімей (шлюбний стаж до 3 років).

Кількість молодих сімей, %. З них: вони проживають самотійно у своїх квартирах та приватних будинках; з батьками; на студентських гуртожитках; у робочих гуртожитках; в приватних квартирах.

Кількість молодих сімей з дітьми. З них: їм потрібен дитячий садок.

Кількість молодих сімей з бюджетом нижче або нижче прожиткового мінімуму.

Кількість молодих сімей зі змішаними етнічними шлюбами.

Кількість молодих сімей з неповнолітніми батьками.

Кількість неповнолітніх матерів з яких %:.. покинутих дітей; проживають у батьківських сім'ях; жити окремо.

Кількість молодих матерів-одиначок (до 25 років); 3 яких %: залишилися діти; проживання з дітьми в батьківській сім'ї; жити з дітьми одна.

7. Характеристика неповнолітніх та молоді (до 35 років).

Кількість неповнолітніх (14-17 років). Один з них навчається в школі; у ПТУ; у сфері соціальних інститутів; робота; безкоштовно.

Кількість молодих людей до 25%. З них: студентська молодь; працююча молодь.

8. Характеристика асоціальної поведінки неповнолітніх та молоді.

Кількість неповнолітніх: зареєстровані; повернулися зі спецшкіл; засуджених з умовним покаранням та іспитовим строком.

Кількість молодих людей, які повертаються з місць депривації; умовно засуджений.

9. Характеристика умов життя та сімейного стану молоді та неповнолітніх.

Кількість проживаючих сімей: молодь; неповнолітніх.

Кількість гуртожитків: молодь; неповнолітніх.

Кількість людей, які проживають у гуртожитках роботи: молодь; неповнолітніх.

Кількість осіб, які проживають у приватних квартирах: молодь; неповнолітніх.

Кількість людей, які проживають у своїх будинках та квартирах: молодь; неповнолітніх.

Дослідницька карта сімей з неповнолітніми дітьми.

Актуальність досліджень у сфері сімейної проблематики надає загальна сімейна криза, яку помічають педагоги, психологи, соціологи, демографи. Ця криза є відносно поширеною, що проявляється в кількісних (зниження народжуваності, значна кількість розлучень, проблемних сімей) і якісних показниках (трансформація соціально-сімейних цінностей,

ослаблення виховної функції сім'ї, психічні проблеми членів сім'ї тощо). Зрозуміло, що такі умови потребують ґрунтовного вивчення сучасної сім'ї та пошуку ресурсів для подолання негативних явищ.

Водночас, як зазначають деякі дослідники, сім'я як система, соціальні інститути сьогодні переживають своєрідну «вікову кризу»: сім'я як функціонуюча система переходить на якісно інший рівень. Оскільки в сучасних умовах матеріальний фактор перестає бути виключною відповідальністю людини за виживання сім'ї, відбувається природний перехід від однієї стадії розвитку (патріархату) до іншої (біархії). При цьому домінуючими стають функції задоволення найвищого рівня потреб емоційно-інтелектуальної, духовної сфери.

В останні десятиліття панує усвідомлення того, що сім'я є одним із вирішальних чинників становлення та розвитку особистості. Таким чином, багато психологів і психотерапевтів вважають психічні проблеми або навіть психічні розлади, соматичні захворювання функцією внутрішньосімейної взаємодії. Ці ідеї розвивають насамперед представники сімейної системної психотерапії. Тому В. Сатир зазначає, що подружні стосунки лежать в основі формування інших відносин у сім'ї; Дисгармонійні стосунки між батьками неминуче впливають на їх батьківську функцію.

За словами Вітакера, той факт, що сім'я зазвичай приходить до терапевта з проблемою з одним із її членів, слід сприймати лише як «квиток». У процесі терапії необхідно розширити уявлення про проблему і представити цю проблему як функцію внутрішньосімейної взаємодії.

Сьогодні вивчення сім'ї в Україні, практична робота з сім'єю є відносно популярним напрямком психологічної науки і практики, особливо в порівнянні з попередніми роками, коли ця проблема була на периферії наукового мислення. Так, є більше – кількісно та якісно – установ та організацій, які займаються питаннями сім'ї на державному рівні. В основному це установи, які реалізують державну політику допомоги сім'ям

(Центр соціальних служб для молоді, Профспілки у справах сім'ї та молоді, Служба у справах неповнолітніх).

Значний внесок у сферу практичної допомоги сім'ї та наукових досліджень робить діяльність недержавних фондів та організацій (Спілка захисту сім'ї та особистості, Центр сімейної екології та ін.). Ґрунтовні психологічні та соціально-психологічні дослідження проблем сім'ї здійснюють такі провідні наукові установи, як Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Інститут психології АН України, Інститут соціальної та політичної психології, Академії освітніх наук України.

Як показує аналіз, сімейні психологічні дослідження проводяться за такими напрямками:

1. Батьки – діти: різні аспекти сімейного виховання (зокрема сучасні тенденції сімейного виховання, позиція батьків, гендерні стереотипи в сімейному вихованні), взаємодія між поколіннями. Відносно поширеними є дослідження, які досліджують вплив сім'ї на формування тих чи інших рис, особливостей дитини. Так, деякі дослідження показують, що причини підліткової злочинності, девіантної чи адиктивної поведінки та інших проблем значною мірою зумовлені несприятливою сімейною ситуацією – асоціальним способом життя, бездоглядністю дитини, конфліктом чи домашнім насильством, емоційним неприйняттям дитини, емоційним неприйняттям дитини, емоційне неприйняття дитини, розчарування своїми основними потребами.

2. Відносини між подружжям, їх розвиток на різних етапах подружнього життя та вплив на загальну сімейну динаміку: адаптація подружжя в молодій сім'ї, подружні конфлікти, кризові періоди та ресурси сім'ї в їх подоланні, розвиток відносин між подружжям, дослідження нетипових сім'ї (порівняння цивільного шлюбу з традиційним, шлюби різного віку, проблемні сім'ї тощо).

Дослідження в цій галузі показують, що сьогоденні часи трансформуються, розширюють розуміння природи та розуміння різноманітних явищ, присутніх у сімейному та подружньому житті. Зокрема, дослідження психологів показують, що 80-85% сімей мають постійні конфлікти, 15-20% – сварки з різних причин. Водночас подружні конфлікти виявилися відіграють ключову роль у сімейних стосунках, оскільки є способом вираження та подолання протиріч, які лежать в основі такої складної системи, як сім'я. Змінюється і ставлення до розлучення як події, що має виключно негативне значення.

Особливу увагу слід приділити постановці та дослідженню проблеми домашнього насильства, яка зараз викликає значний суспільний та науковий інтерес. Зверніть увагу, що це питання потребує подальшого глибокого вивчення різних факторів насильства, включаючи психологічні фактори, припущення та способи запобігання цьому.

3. Сім'я в цілому: порушення поведінки, дитячі схильності, психологічні, психосоматичні проблеми члена сім'ї як функція внутрішньосімейної взаємодії. У цьому напрямку активно розвивається методика практичної допомоги сім'ї, досліджується ефективність різноманітних підходів і прийомів психокорекційної роботи.

4. Сім'я як соціальний інститут: функція ретрансляції соціальних цінностей, орієнтири, передача соціокультурного досвіду, етнопсихологічні особливості сімей. Ця сфера включає більше філософських, культурологічних, соціально-психологічних аспектів.

5. Сучасні зміни в інституті сім'ї: демократизація гендерних ролей (особливо за рахунок розширення репертуару гендерних ролей жінки), поступовий перехід від патріархату до біархії, зміна домінуючих функцій сім'ї. Досліджень сімей у контексті соціального розшарування суспільства та його впливу на структуру сім'ї, її функції – менше.

Таким чином, перетворення сім'ї є ознакою сучасного рівня суспільного розвитку. За словами Т.В. Буленко, найбільш поширеними тенденціями розвитку сучасної сім'ї в Україні є:

- порушення механізму адаптації сім'ї до динамічних процесів у суспільстві;
- ослаблення захисної функції сім'ї (матеріальної та психічної);
- структурно-функціональна трансформація сім'ї через невизначеність або конфлікт сімейних ролей;
- зниження значення сім'ї в системі цінностей особистості з подальшою переорієнтацією значної частини молоді на позашлюбні зв'язки або повторний шлюб;
- погіршення дитячо-батьківських відносин через невідповідність і жорсткість батьківських стандартів;
- стійка орієнтація подружжя на малу сім'ю;
- поглиблення відмінностей між партнерами в орієнтації сім'ї на демократичний (для жінок) або патріархальний (для чоловіків) розвиток;
- дисфункціональний розвиток сім'ї, ознаками якого є: схильність до домінування, боротьба за владу обох партнерів, непослідовність рольової поведінки, негнучкість сімейних норм, маніпулювання партнером, дітьми, ігнорування потреб, почуттів членів сім'ї, конфлікт взаємодії;
- ускладнення сімейної адаптації молодої пари через неадекватні дошлюбні очікування, завищені вимоги до партнера;
- нестабільність життєвих планів в умовах економічної нестабільності.

Таким чином, сучасна сім'я характеризується значними структурно-семантичними змінами, які викликають зміну її функціонування як системи.

Поглиблене вивчення цих змін та їх наслідків є одним із перспективних, малорозвинених напрямків сімейно-психологічних досліджень.

Сім'я - це природна група, в якій з часом формуються поведінкові стереотипи. Ці стереотипи створюють структуру сім'ї, яка визначає функціонування її членів, окреслює коло можливих можливостей їхньої поведінки та спрощує взаємодію між ними (С. Мінухін). Життєздатна сімейна структура має важливе значення для виконання головних завдань сім'ї – збереження індивідуальності, створення відчуття єдності, приналежності до цілого. Загалом члени сім'ї не відчують себе частиною сімейної структури. Кожен партнер вважається незалежним суб'єктом, який співпрацює з іншими незалежними суб'єктами. Всі розуміють, що це впливає на поведінку партнера. Одним із основних завдань подружньої підсистеми є встановлення меж кожного з подружжя, який покидає територію для задоволення власних психологічних потреб.

Важливими характеристиками сім'ї є її функція, структура та динаміка. Сімейне життя безпосередньо пов'язане із задоволенням специфічних потреб її членів, які визначають різноманітні функції сім'ї.

Виховна функція сім'ї полягає в задоволенні індивідуальних потреб батьківства і материнства. Домашня функція сім'ї – задоволення матеріальних потреб членів сім'ї, що сприяє збереженню їх здоров'я.

Емоційні функції включають задоволення потреби в співчутті, визнанні, повазі, емоційній підтримці та психологічному захисті.

Функція духовного (культурного) спілкування полягає у задоволенні потреб спільного проведення вільного часу, взаємного духовного збагачення.

Функція первинного соціального контролю полягає в забезпеченні дотримання соціальних норм членами сім'ї, особливо тими, хто в силу різних обставин (вік, хвороба) не має достатньої здатності визначати власну поведінку в повній відповідності з соціальними нормами.

Сексуально-еротичні функції - задоволення сексуально-еротичних потреб подружжя.

З часом функції сім'ї змінюються: одні втрачаються, інші виникають за нових соціальних умов і правил. У сучасній сім'ї функція первинного соціального контролю якісно змінилася порівняно з попередніми поколіннями. Підвищився рівень толерантності до порушення норм поведінки у шлюбно-сімейних відносинах (подружжя зрада, народження позашлюбних дітей тощо). Розлучення більше не вважається аномалією подружніх стосунків. Якісних змін зазнали й інші функції сім'ї – виховна, емоційна, що потребує самостійного дослідження.

Структура сім'ї - це склад сім'ї і сукупність відносин. З точки зору структури, можна розрізняти сім'ї, де управління зосереджено в руках одного з її членів, і сім'ї, де участь усіх членів сім'ї в управлінні очевидна.

У першому випадку він говорить про авторитарну систему відносин, у другому – про демократичну. Як той чи інший характер відносин впливає на функціонування всієї системи відповідно до потреб кожного її члена? Як різні системи впливають на особистість дитини? Постановка цих питань у психологічних дослідженнях може дати цікавий матеріал для вирішення проблем сімейних конфліктів, проблем спілкування з дитиною.

На нашу думку, цікавим і перспективним напрямком є вивчення етнокультурних та етнопсихологічних особливостей української родини, моніторинг етногенезу цих ознак.

Серед особливостей східнослов'янської родини, багато з яких характерні для українських родин, вчені виділяють такі:

- сім'я зазвичай не нуклеарна, а трипоколінна;
- матеріальна і моральна залежність членів сім'ї один від одного дуже велика;
- межі сімейної системи мають деякі особливості; загалом неадекватні вимогам оптимальної організації;

- часто все вищесказане призводить до явища возз'єднання, змішування сімейних ролей, нечіткого розподілу функцій, необхідності постійного торгу і неможливості довго домовлятися, підміни, де кожен в сім'ї може бути функціонально всім, а не одним. на один.

Підсумовуючи цей невеликий огляд, можна сказати, що сучасна сім'я, її особливості, структура, функції, її вплив на формування особистості дає дуже багатий матеріал для психологічних досліджень.

Нарешті, досліджуючи різні сім'ї – проблемні, аномальні, нетипові тощо, фіксуючи деякі негативні тенденції, важливо мати на увазі, що кожна сім'я має внутрішні ресурси та потенціал для розвитку. Кожен момент кризи не повинен бути виключно негативним, але він дозволяє сім'ї, усвідомлюючи та набуваючи власного досвіду, перейти на інший рівень функціонування – на рівень глибших, приємніших стосунків, які враховують потреби. кожен з них, Ейдемільер Е.Г. визначив сім'ю як групу людей, які живуть разом.

«Здорова сім'я» — це сім'я з високим ступенем внутрішньої єдності та індивідуалізації, підтримує свободу перегрупування та відносну свободу розвитку підгруп, дозволяє вільний виїзд і повернення [...] мобільність, яку кожен член сім'ї може виконувати в різних ролях, не ігноруючи. їх основні ролі відводять культура, релігія, традиції, вік, розумова і фізична зрілість.

Заповнюючи дослідницьку карту сімей з неповнолітніми дітьми, соціальний педагог орієнтується на дитину (від народження до повноліття). У цьому випадку сім'я розглядається як середовище, соціальні умови життя і виховання дитини.

Інформацію про поведінку, шкільні успіхи, а також деяку інформацію про сім'ю дитини можна знайти в особовій справі учня. Деякі відомості про сім'ю можна знайти у класного керівника, вихователя дошкільного закладу, дільничного міліціонера. Деякі дані (склад сім'ї, кількість дітей, умови проживання тощо) є в контрольному корпусі. За відсутності даних з деяких

позицій, що характеризують якість сім'ї дитини (освіта, матеріально-гігієнічні умови проживання тощо), соціальний педагог самотійно, за допомогою місцевих чиновників, а також медичних працівників добирає необхідну інформацію, вчителі та інше.

Інформаційна карта для соціально дезадаптованих неповнолітніх

У суспільстві давно сформувалися уявлення про стандарти життя, правила і форми взаємин, про поведінку, що схвалюється і засуджується суспільством чи громадою.

Відхилення - відхилення від правильної лінії, від необхідного напрямку нижче вплив будь-яких зовнішніх причин.

Девіантна поведінка (від лат. *deviatio* — відхилення) — поведінка, якої немає відповідає стандартам і правилам, прийнятним для певної групи компаній.

Правопорушник – це той, хто порушує існуюче Кримінальне право.

Соціальна депривація - відчуття, усвідомлення індивіда або групи обмеження або позбавлення можливостей задовольнити елементарні життєві потреби.

Девіантна поведінка - це система дій і вчинків людей, соціальних груп, які суперечать соціальним нормам або суспільно визнаним зразкам, і стандарти поведінки.

Останнім часом спостерігається збільшення кількості виступів девіантів поведінка між неповнолітніми. Хоча в багатьох випадках порушення не відбувається вони становлять суспільну небезпеку, оскільки є примітивними способи вчинення, вони часто мають яскраво виражену дитячу мотивацію, але вони існують небезпечно і за відсутності своєчасної реакції з боку вихователів може призвести до деформації особистості.

Вивчення та аналіз існуючих думок, поглядів, теорій щодо проблеми аномалії поведінки дозволяють виявити першопричини появи девіантної поведінки.

Грецькі філософи Демокріт, Платон, Аристотель були переконані в тому, що на виховання переконань позитивно впливають домашні тварини.

Отже, Демокріт вважав, що погане довкілля має негативний вплив дитина; Платон зазначав, що вихователь завжди повинен пояснювати позитивність і негативність дій дитини, оцінювати їх; Аристотель прагнув до освічених педагогів з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дитини і дотримуйтеся середини в освіті.

Цікавими є роздуми римського вчителя М. Квінтіліана, який у книзі «Про освіту оратора», — зазначив, що мають розвиватися позитивні тенденції, погані вчинки дітей є наслідком неувважності вчителя до них.

Слушні педагогічні ідеї мислителя-гуманіста М. Монтеня - це, по-перше, уявлення про здатність вихователя розуміти, поважати, знати домашню атмосферу; не застосовувати проти вихованця насильства, проявляти у стосунках з дитиною наполегливості, працелюбності і доброти.

Прекрасний чеський педагог Я.А. Коменський у своїй праці «Велика дидактика» піднімав проблему відхилень у поведінці дітей. Так, Коменський вважав, що діти не народжуються поганими чи хорошими вони стають результатом освіти. Він наголосив на тому, що «добре слово», похвала за добрі справи – найкращі методи виховання.

Позитивні думки Ж.-Ж. Руссо актуальні і сьогодні. Ж.-Ж. Руссо запропонував метод «природних наслідків», який можна використовувати у навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Якщо дитина зламала стілець, не варто поспішати віддавати йому новий. Нехай їй буде незручно без стільця.

В наукових практиках існує значна кількість теорії девіантної поведінки. Кожна з представлених теорій показує один із факторів або механізмів створення протиправної поведінки у людей, особливо в підлітковому віці.

Поведінці в підлітковому віці сприяють такі фактори:

- Відсутність умов для задоволення потреб, самореалізації та самоствердження;
- Відсутність чіткої системи норм і цінностей в середовищі дитини виховується;
- Наявність у полі зору дитини кримінальних субкультур та субкультури, які вважаються девіантними, приклади успіху протиправної поведінки; знаходження дитини в умовах, що погіршують її психічний стан; некоректне виконання освітніми закладами своїх функцій;
- Неправильна педагогічна поведінка щодо підлітка та надмірний контроль; наявність патологічних відхилень у дитини, некомпенсовані психічні проблеми, міжособистісні конфлікти;
- Несформовані інтелектуальні, емоційні та вільні якості дитина, її розумна впевненість у собі, недостатній розвиток духовної сфери, світогляд, який часто є наслідком розвитку дитини в несприятливих умовах.

Ці фактори не залежать від свідомого вибору підлітка. Однак без їх подолання неможливо повернути йому повне право послуху життя.

Ідеї ми знаходили у вітчизняній літературі ще з часів Київської Русі щодо профілактики поведінкових розладів. Це насамперед «навчання Володимира Мономаха, який визначає основні засоби профілактики ліні, долучення до праці; тактовний і людський підхід до інших. «Домострой» включає 164 правила поведінки, які слід вчити з дитинства.

У XVIII ст. проблему відхилення у поведінці дітей досліджували І. Бецька, М. Новіков, О. Радищев, Г. Сковорода. Науковці вважали, що виникаючі моральні вади та інші відхилення в поведінці людини залежать від соціальних умов, стихійного виховання, незнання дидактики. У правильному вихованні дитини з перших днів її життя – фундамент філософа має полягати у запобіганні відступам і порушенням у процесі виховання особистості.

Певний внесок у розвиток теорії відхилень у формуванні особистості дитини в другій половині XIX ст. введені такими вченими, як О.М. Добролюбов, М.І. Пирогова, К. Д. Ушинського. Цікавими є думки М.І. Пирогова, який закликав учителів з повагою ставитися до учнів, враховуючи всі обставини їхньої помилки та призначити відповідно штраф. Серед засобів морального виховання, як відзначив К.Д. Ушинський, має бути педагогічний такт, похвала, покарання тощо.

О. Духнович розумів, що на формування поведінки дитини впливають природні сили особистості та навколишнє середовище. Він спроектував нетрадиційні підходи до фізично слабких дітей та дітей з розумовою відсталістю. Вважав, що покарання до дітей слід застосовувати тактовно та обережно.

Проаналізувавши погляди вчених на проблему девіантної поведінки серед дітей слід зазначити, що вони характеризуються різноманітністю.

На основі аналізу ідей можна виділити теорії девіантної поведінки та фактори, що впливають на поширення відхилень:

- 1) соціально-економічний (низький матеріальний рівень життя сім'ї, погані житлові умови, безробіття батьків);
- 2) здоров'я та гігієна, несприятливі умови навколишнього середовища хвороба батьків та нехтування гігієною та нормами гігієни);
- 3) соціально-демографічні (один або багатодітна сім'я, сім'я з вторинним шлюбом і досвідом розлучення);
- 4) соціально-психологічні (сім'ї з деструктивними емоційно-конфліктними стосунками подружжя, педагогічна неспроможність батьків та їх низький рівень загальної освіти, спотворені ціннісні орієнтації);
- 5) злочинні (алкоголізм, наркоманія, аморальна та паразитарна).

Спосіб життя батьків, сімейні суперечки, присутність в оточенні дитини членів сім'ї, які відбувають покарання, схильність до субкультурних злочинних світів).

Перейдемо до розглядів форм девіантної поведінки. У науковому просторі існують різні погляди на вивчення проблеми девіантної поведінки дітей, форми її вираження. Згадаємо творчість М.М. Галагуза, який наголошує на таких формах девіантної поведінки:

- делінквентна поведінка характеризує дитячу злочинність (правопорушення),
- адиктивна поведінка - дитячий алкоголізм, наркоманія, проституція.

Злочинність неповнолітніх є негативним соціально-правовим явищем, з яким пов'язана вся сукупність злочинів, фактично вчинених неповнолітніми, за які притягуються до відповідальності за законом. Порушення включають проступки та злочини. Типовою злочинністю серед неповнолітніх є наклеп, систематичне порушення дисципліни в школі, бійки з однолітками, насильство.

Правопорушення є порушенням адміністративного законодавства, які проявляються дрібними крадіжками, знуцаннями, викраденнями транспортних засобів, хуліганство.

Злочин є протиправним, суспільно небезпечною дією, яка кваліфікується за певними нормами кримінально-процесуального законодавства.

Адиктивна поведінка - система відносин, спрямованість поведінки неповнолітніх, яка відбувається під впливом вживання різного роду речовин, під дією яких відбувається зміна свідомості особистості.

Якщо говорити про дитячий алкоголізм, то його прояви вперше з'являються у дитини до 18 років. Дитячий алкоголізм є однією з актуальних проблем сучасного суспільства.

Особливості дитячого алкоголізму:

- 1) швидка алкогольна залежність;
- 2) вживання дитиною великих порцій алкоголю;

3) погіршення фізичного та психічного здоров'я дитини.

Наркоманія - хронічне захворювання, що проявляється в непереборному бажанні вживати наркотичні речовини, які призводять до зміни сприйняття оточуючого середовища та свідомості особистості. Проявами наркоманії є психічна і фізична залежність від цих речовин, а також розвиток абстиненції внаслідок припинення їх вживання. Дитяча залежність - це форма дитячої девіантної поведінки, яка проявляється фізичною або психічною залежністю від наркотиків речовини, які поступово приводять організм до фізичного і психічного виснаження та соціальної деградації дітей.

Наркоманія має свої особливості, а саме:

- 1) збільшення кількості підлітків, які вживають наркотичні засоби;
- 2) залежність тривалий час залишається психічною;
- 3) вживання наркотиків у групі однолітків, які вживають ін'єкційні наркотики;
- 4) задоволення цікавості, прагнення до самоствердження.

Причини підліткової наркозалежності:

-прагнення до самоствердження та особливості акцентних типів підліткових характерів;

- асоціальний спосіб життя батьків;

- вплив підліткової субкультури;

Дитяча проституція є формою девіантної поведінки, яка проявляється в безладному статевому акті за окрему плату.

Особливості дитячої проституції включають:

- 1) неусвідомленість дій (мотивом може бути самоствердження, цікавість, бажання бути дорослим і навіть «голодування»);
- 2) прийняття оплати за свою роботу в різних формах;
- 3) продаж вашого тіла в будь-якому місці за бажанням клієнта;

4) вживання великих доз алкоголю або наркотиків перед тренуванням сексуальних послуг;

6) залякування, шантаж підлітка з боку клієнта;

7) ювенальний правовий нігілізм (коло друзів зазвичай включає: сутенери та інші кримінальні елементи, які підлітки не враховують злочинців і не відносяться до кримінального світу).

Сьогодні наука розглядає соціальні норми та соціальні відхилення поведінки як два протилежних полюса. Звичайно, кожне правило корисне, якщо актуально. Коли вона втрачає цю якість, результат досягається соціальні дії будуть негативними. Це призводить до його зміщення і заміни іншим правилом. І їх вихід з ладу більше не буде свідчити про відхилення поведінки, небажані прояви в суспільній практиці.

Повертаємося до змісту соціально-профілактичних заходів вчителів для профілактики девіантної поведінки дітей.

Серед усіх видів діяльності пріоритетним є соціальна робота з дітьми - профілактична робота, в якій необхідно об'єднати зусилля професіоналів та створювати комплексні послуги догляду за дитиною, де дитина може оволодіти видами психолого-педагогічних, правових, соціальних та інших.

Профілактична робота з дітьми в основному включає науку адекватні та своєчасні заходи щодо: запобігання можливих фізичних, психічних або соціально - культурних конфліктів з окремими дітьми та уразливими дітьми; збереження, підтримка та захист нормального рівня життя та здоров'я дітей; допомогти дітям відкрити їхній внутрішній потенціал.

Профілактична робота з дітьми має ряд напрямків. **Психопрофілактична робота** - цей напрямок визначається необхідністю раннього попередження про можливі порушення в індивідуальному інтелектуальному розвитку дітей, при створенні для них умов повноцінного розумового розвитку. Така робота проводиться опосередковано через

вчителів, опікунів та інших осіб, які впливають на формування особистості дитини.

Соціальний працівник у процесі психопрофілактичної роботи (спеціаліст у цій галузі) виконує ряд специфічних видів діяльності:

- проводить психологічне обстеження дітей при перебуванні в дитячій школі-інтернату та при переїзді з одного закладу в інші (з дитячого будинку до дошкільного будинку дитини, з дошкільного закладу дитячий будинок), а також при кожному новому віковому періоді (при вступі дітей до школи, перехід з початкової школи в середню, після її закінчення або середня школа) з метою створення індивідуальної програми працювати з кожною дитиною над її оптимальною адаптацією до навчання і навчання на новому етапі, рання діагностика можливих відхилень та їх корекція, розвиток особистості та індивідуальності дитини; виконувати роботу для запобігання психічної перевантаженості, і нервові зриви у дітей, пов'язані з особливими умовами життя;

- організовує педагогічні консультації з метою психологічного аналізу поведінки та розвитку учнів для якнайповнішого розкриття індивідуальних рис його особистості та здібностей;

- працює над створенням сприятливого психологічного клімату у дитячій школі-інтернаті: оптимізує форми спілкування педагогічний колектив (дорослий - дорослий), сприяє підвищенню стандартів вчитель спілкування з дітьми (дорослий - дитина), консультує педагогів і інші працівники дитячого інституту з широким спектром проблем, наприклад професійні та особисті;

- підтримує розвиток комунікативних навичок професійної діяльності педагогів, вживає заходів щодо запобігання та усунення психологічних перевантаження вчителя;

- виконує роботу з адаптації вихованців до широкої соціальної мережі середовище за межами дитячого будинку чи інтернату, оптимізує взаємини

учнів з членами їх сімей (родичами, опікунами тощо), якщо такі відносини зберігаються.

Консультування у сфері профілактичної роботи з дітьми має наступне завдання:

- інформування батьків (педагогів, соціальних працівників тощо) вік та індивідуальні особливості дитини;
- раннє виявлення первинних психосоматичних відхилень у дитини, і рекомендації для психолого-медико-педагогічних консультацій;
- профілактика вторинних порушень розвитку та рекомендації з психогігієни та психопрофілактиці (разом із психопатологами та лікарями);
- надання рекомендацій для об'єктів впливу (педагогів, батьків, соц працівники та інші) щодо психолого-педагогічної корекції вад навчання діти;
- надання рекомендацій щодо сімейного виховання (разом з експертами з сімейна терапія, соціальні працівники, вчителі);
- проведення корекційної роботи в спеціальних групах при консультації з дітьми та батьками.

Корекційна робота з дітьми у сфері профілактики тягне за собою відповідні заходи щодо дошкільного віку та посилення цієї роботи в молодіжній команді. З цією метою розвиваються соціальні працівники в напрямку корекційних програм, які охоплюють усі вікові групи дітей та є цільовими профілактики та корекції різних видів девіантної та делінквентної поведінки.

Для ілюстрації наведемо один із багатьох прикладів такої програми.

Австралійська програма первинної профілактики психоактивних речовин для дітей 6-8 років призначений для початкових шкіл і послідовно

впроваджує системний підхід до наркологічного лікування молодших школярів, на основі концептуальної моделі формування життєвих навичок.

Умови забезпечення ефективності приготування ліків у межах програми формування життєвих навичок відбувається так:

1) Навчання слід починати з дошкільного віку або молодшого шкільного віку, тобто до оволодіння загальноприйнятими традиціями вживання тютюну та алкоголю;

2) не може ґрунтуватися тільки на інформування дітей про небезпеку зловживання психоактивними речовинами та їх залякування;

3) має відповідати розумовому віку особливості дітей;

4) навчання ґрунтується на певних життєвих принципах цінності - такі як самодисципліна, відповідальність, чесність, повага люди, відповідальність у сімейних стосунках;

5) методи навчання життя навички включають підхід, орієнтований на студента, та участь у навчанні процес в якості батьківських партнерів;

6) його цілі чіткі, реалістичні;

7) очікуваний вміння оцінювати ефективність реалізованих програм.

Програма первинної профілактики (ППП) — це урок розвитку антинаркотична освіта молодших школярів, яка включається в навчальний рік програми початкової школи.

Зміст шести тем PPP поділяється на десять уроків. Тривалість кожного уроку – звичайний шкільний урок.

Завдання PPP:

1) сприяти інформації та її засвоєнню дітьми загальнолюдські цінності;

2) навчати дітей методам способу життя проблеми, подолання стресу та зняття стресу без використання психоактивних речовин;

3) інформувати дітей про психоемоційні, фізіологічні, соматичні та соціальні наслідки вживання психоактивних речовин;

4) форма діти мають психосоціальні та психогігієнічні здібності до прийняття рішень, які є ефективними комунікабельність, критичність, стійкість до негативного впливу однолітків, управління емоціями, в тому числі – у стресових ситуаціях;

5) досягти усвідомлення дітьми переваг припинення прийому психоактивних речовин;

6) розробити методичні рекомендації щодо ведення здорового способу життя;

7) збільшення впевненості дітей у собі.

Методологія програм життєвих навичок передбачає навчати дітей у процесі їхньої активної взаємодії. Тому працюйте з ППП для залучити всіх учнів.

Спеціальні методи навчання: робота в малих групах, «Мозковий штурм», групове обговорення, рольова гра, «драма». Курси ППП веде викладач, який пройшов спеціальну підготовку та має необхі психологічні знання.

Особливістю психології молодшого шкільного віку є впевненість дитини в собі у значущого дорослого. Інформацією поділилися з друзями і улюблений вчитель вдома під час обговорення батьків, має сильний вплив; чим молодші діти, тим сильніше цей ефект.

Оцінка ефективності ППП проводиться за допомогою спец анкети, яка аналізуватиме ставлення дітей до психоактивних речовин. Тестування проводиться до і після завершення роботи з ППП. Отримані результати відображаються у зміні своєрідного паспорту спостереження.

Можливість розширити роботу з ППП і вузько підвищити її якість пов'язані з підходом вчителя до навчання. Можна запропонувати дітям видавати класний журнал чи газету, присвячену здоровому способу життя, організувати конкурс на кращий плакат, малюнок, рекламу. Корисно практикувати до роботи дітей старшого віку: вони можуть поділитися своїми

враженнями від роботи, створені роком раніше, показують свої малюнки та плакати, організувати окремі заняття.

Соціальна робота з дітьми також включає їх типологію групи девіантної злочинної поведінки.

При психічних розладах такі психологічні прояви проявляються найбільш яскраво:

- високий афективний заряд поведінкових реакцій;
- імпульсивний характер реагування на ситуацію фрустрації;
- короточасні реакції з критичним виходом;
- низький рівень стимуляції;
- недиференційований напрям реагування;
- високий рівень підготовленості до девіантних подій.

Таким чином, девіантні діти часто знаходять систему якостей які вказують на значні емоційні розлади (зазвичай імпульсивні, роздратований, епатажний, агресивний, конфліктний), що ускладнює їхнє спілкування в навколишнім середовищі і створює певні труднощі з точки зору соціальної роботи з ними.

Для дітей з девіантною поведінкою характерні наступні характеристики: емоційно вільні та ціннісні нормативні сфери особистості, як тривожність, дефект системи цінностей (мета і сенс життя).

Дитяча девіація як форма поведінки знаходиться в прямій залежності з всебічної особистісної освіти, отриманої в дитинстві, що виявляє та забезпечує реалізацію девіантної поведінки.

Те, що у дитини є відхилення, визначається реальними суперечностями, які виникають у житті кожної дитини.

На необхідність зрозуміти і вирішити проблему сприяє твердження В.П. Кащенко, який займався питанням девіантів у 1920-х роках, відзначено виправлення недоліків особистості в процесі формування є проблемою

великого значення і для її продуктивного вирішення необхідно працювати в контексті державної політики.

Крім того, він звернув увагу на проблему поєднання методичних, виховних і педагогічних прийомів, спрямованих на виправлення характеру і відновити особистість в цілому.

Підкреслюється незаперечна залежність успішності реабілітаційного процесу від дати початку: чим раніше ви почнете, тим більше шансів на успіх.

Важливими принципами соціально-педагогічної реабілітації є:

- заміна вчителя, який домінує у навчанні учнів, що визначає зміст і методи роботи вчителя;
- орієнтація на потенційний соціально-психологічний зміст людини, яка реабілітується і повертається до нормального соціального життя;
- постійне вивчення так званої «виключності» особистості в процесі корекційно-реабілітаційні роботи повинні проводитися в тісній співпраці педагог і психолог.

Через цю проблему також не можна оминати увагою реабілітаційну діяльність А.С. Макаренка та С. Т. Шацького, які у 30-х рр століття заклали основні принципи, зміст і методи соціальної роботи з важкими діти та підлітками. Основа їхньої педагогічної теорії окреслила ідею створення освітнього соціального середовища для вчителів.

Так, С.Т. Шацький вважав, що з одних із таких освітніх середовищ можуть стати хобі-групи, які дозволять дітям і підліткам відкрити себе «Свої інстинкти», особливо соціальні інстинкти, суть яких полягає в прагненні дізнаватися про життя, пристосовуватися до життя, опановувати соц досвід, займатися соціалізацією.

В Україні склалася певна система соціально-педагогічної роботи з дітьми з девіантною поведінкою. Загальна соціально - педагогічна робота з дітьми, схильними до девіацій проводиться в державних школах, закладах

позашкільної освіти. У неспеціалізованих установах державна освіта та позашкільні навчальні заклади (напр. позакласна робота, гуртки за місцем проживання тощо) соціально-педагогічна робота з дітьми та підлітками з девіантною поведінкою координують та надають психологічні послуги, соціальні педагоги та педагоги-організатори. Відповідно до положення «Про психологічну службу в системі освіти України «психологічні послуги» надає психолог у вигляді обстеження дітей та підлітків, психолого-педагогічних заходів щодо усунення відхилення в індивідуальному розвитку та поведінці, схильність до правопорушень, попередження відхилень у формуванні особистості та її міжособистісні стосунки.

Соціальні педагоги відповідно до Закону про освіту здійснюють:

- соціально-педагогічне спонсорство, що заохочує взаємодію закладів освіти, сім'ї та суспільства у вихованні дітей, їх адаптації до соціального середовища, надає консультації батькам та опікунам;
- фіксують персональні, міжособисті і внутрішньосімейні конфлікти, факти поведінки, що відхиляються від норми;
- здійснюють профілактику правопорушень, виявляють дітей, які потребують піклування та опіки, допомагають їм;
- захистити інтереси дітей, підлітків та молоді;
- запобігають негативному впливу їх оточення;
- забезпечують співпрацю вихователів, вчителів школи, працівників позашкільних закладів, сімей та громадськості у вихованні дітей.

Відповідно до Закону України «Про органи та служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх», однією з функцій кримінальної поліції в середовищі неповнолітніх є здійснювати переважно профілактичну діяльність злочинності серед молоді; визначати причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушення та вживає заходів щодо

правопорушень неповнолітніми; бере участь у правовому вихованні неповнолітніх; припиняє та викриває злочини, скоєні неповнолітніми; розкриває людей, які втягнули неповнолітніх до злочинної діяльності.

З метою профілактики подібних правопорушень існують середні школи та школи соціальної реабілітації, навчальні заклади для неповнолітніх, які вчинили злочин у віці до 18 років. Дана категорія неповнолітніх, яким доводиться нести кримінальну відповідальність, потребують спеціальних умов навчання.

Засуджені неповнолітні віком до 18 років відбувають покарання та проживають у виховно-трудоx колоніях до моменту переведення їх у в'язниці.

Заповнюючи інформаційну карту соціально дезадаптованих неповнолітніх, варто враховувати обсяг роботи соціального працівника, що займає багато часу і не може бути вчасно скоригованою. Багато пунктів, що несуть об'єктивну статистичну інформацію, заповнюються відразу (пункти 1-8). Збір інформації про інші предмети пов'язаний з необхідністю безпосереднього ознайомлення з роботою працівників школи, а також із способом життя сім'ї, її педагогічними здібностями та соціальними звичками, системою цінностей. Збір інформації за цією картою має певні перешкоди, які пов'язані з необхідністю тісного контакту з обтяженою родиною для отримання достовірних даних про їх ціннісні орієнтації, духовні потреби, моральні принципи.

Показники соціального розвитку підлітка виявляються в процесі бесіди як безпосередньо з підлітком, так і з усіма, хто входить до його соціального середовища. За наявності суперечливих характеристик соціальний педагог повинен розуміти саму наявність цих протиріч, які скоріше відображають особливості взаємин підлітка з інформуючими сторонами.

Така анкетна картка дуже практична як для соціального педагога, так і для його наступника в разі потреби, оскільки дозволяє швидко увійти в хід подій.

Оглядова карта сімей з неповнолітніми дітьми

1. Склад сім'ї: мати, тато, бабуса, дід (5), тільки мати і батько (4), мати і вітчим, або мачуха з батьком (3), мати або один батько (2), батьків немає (1).

2. Кількість дітей у сім'ї: п'ятеро і більше (5), четверо (4), троє (3), двоє (2), один (1).

3. Спосіб життя та психічний клімат сім'ї: здоровий спосіб життя, але й дружня атмосфера, взаєморозуміння, емоційна близькість (5), здоровий спосіб життя, стосунки рівноправні, але без емоційної близькості (4), сімейні відносини суперечливі, характеризуються відчуженістю між члени (3), допускається жорстоке поводження з дітьми, інші члени сім'ї (2), постійне жорстоке поводження з дітьми (1).

4. Здоров'я батьків: батько і мати практично здорові (5), один із батьків має слабе здоров'я (4), батько має мати зі слабким здоров'ям (3), один з батьків інвалід або пенсіонер (2), батько і мати є інвалідами або пенсіонерами за віком (1).

5. Відносна освіта: обидва (або один) мають вищу освіту (5), обидва (або один) мають вищу освіту, середню спеціальну освіту (4), обидва (або один) мають загальну середню освіту (3), обидва (або один) має повну середню освіту (2), обидва (або один) мають базову освіту (1).

6. Наявність у сім'ї малюка (до 3 років): чотири і більше (5), три (4), два (3), один (2), ні (1).

7. Користування дошкільними закладами: дитина відвідує державний або комунальний дошкільний заклад (5), дитина перебуває вдома під наглядом матері (4), дитина перебуває вдома під наглядом бабусі. (3), дитина перебуває вдома під наглядом няні (2), дитина відвідує приватні дошкільні установи (1).

8. Наявність у сім'ї дітей дошкільного віку (4-6 років): чотири і більше (5), троє (4), два (3), один (2), відсутні (1).

9. Дошкільник відвідує дитячий садок: дитина відвідує державний або відомчий садок (5), дитина виховується вдома під наглядом матері (4), дитина вдома під наглядом бабусі (3), дитина перебуває вдома під наглядом няні (2), дитина відвідує приватний дошкільний заклад (1).

10. Потреба в дошкільній сім'ї: сім'я не потребує школи (5), сім'ї потрібен дитячий садок (4), сім'ї потрібні ясла (3), сім'я потребує і в яслах і в школах (2), сім'я не довіряє вихованню дітей у школах (1).

11. Наявність дітей шкільного віку (7-17 років): чотири і більше (5), троє (4), двоє (3), один (2), ні (1).

12. Місце навчання, робота дітей шкільного віку: навчання в загальноосвітній школі (5), навчання в середньому професійному інституті (4), навчання в державних школах та гімназіях (3), працевлаштування (2), без викладання (1).

13. Позакласна робота дітей шкільного віку: відвідування музичної школи, художньої студії, гуртків (5), відвідування технічної студії (4), відвідування спортивної школи (3), відвідування за місцем проживання та ін. зовнішні інститути інтересів (2), позашкільне безробіття (1).

14. Характеристика дитячого здоров'я і психосоматичного розвитку: дитина практично здорова (5), дитина з нормальним розумовим розвитком мало розвинений фізично (4), важкі хронічні захворювання, інвалідність (3), розумова відсталість (2), розумова розлади (1).

15. Наявність соціальних розладів у підлітків: втеча з дому, бродяжництво (5), вживання наркотиків, токсичних речовин (4), алкоголізм (3), непрофесійність (2), правопорушення (1).

Показники соціального розвитку підлітків

1. Наявність позитивно орієнтованих життєвих планів і професійних намірів: професійні наміри та плани відсутні через негативність та цинізм роботи (1), плани та наміри відсутні через необдуманість та необдуманість (2), бажання невизначені, іноді нереальні (3), плани та професійні наміри переважно визначені, але не активна підготовка до майбутньої професії (4), чітко визначені професійні плани та наміри, ознайомлення з майбутньою професією, підготовка до неї (5).

2. Ступінь свідомості та дисципліни щодо навчальної діяльності: ставлення негативне, не готується до уроків, пропускає уроки (1), готується до уроків нерегулярно під наглядом дорослих (2), ставлення щире, але без ентузіазму, не для знання, але для оцінок (3) ставлення свідоме, інтерес проявляється вибірково, не по всіх предметах (4), ставлення свідоме, щире (5).

3. Рівень розвитку корисних інтересів, знань, умінь, навичок (спортивних, технічних, художніх тощо): втрата часу (1), поверхневі, нестійкі, розважальні інтереси (2), інтереси та корисні професії не отримують самостійних. поглиблений розвиток, формуються швидше під впливом інших (3), глибокі інтереси, різноманітні, але не вкорінені в знаннях, уміннях, навичках (4), глибокі інтереси, що виявляються в самостійній роботі із закріплення корисних знань, умінь, навичок (5).

4. Ставлення до педагогічних впливів: різка, груба форма відкидання будь-яких педагогічних впливів, зауважень, вказівок (1), несприйняття педагогічних впливів у вигляді пасивного опору, незнання, впертості (2), вибіркоче ставлення до педагогічних впливів. . залежно від характеру стосунків з учителем (3), вміє слухати зауваження вчителя, адекватно сприймає покарання та заохочення (4), болісно реагує на зауваження вчителя, емоційно переживає засудження, намагається не повторювати засуджені дії, дії (5).

5. Колективістські прояви, вміння враховувати інтереси колективу, норми колективного життя: показує своє негативне ставлення до правил і норм колективного життя, до загальної думки в класі (1), суспільний осуд є рівноправними (2), зовнішня нормальна поведінка, але також живе в інтересах колективу (3), більшість із класу підтримує дружні стосунки, шанує соціальні відносини (4), розвиває почуття справедливості, суспільства, взаємної вигоди та взаємної пам'яті (5).

6. Здатність з точки зору моралі та права оцінювати дії інших, однолітків, однолітків: відкрите неприйняття моралі, прав, розкольніцьке ставлення до цинічної антигромадської поведінки (1), більше орієнтація на антигромадські норми та цінності і оцінює дії інших (2), байдуже порушення суспільної моралі, закону, «нейтральність» цінностей і нормативних уявлень (3), вміє розрізняти «погану» і «хорошу» поведінку та поведінку, (5).

7. Самокритика, наявність навичок інтроспекції: інтроспекція та навички самокритики не мають і не намагаються їх розвивати (1), інтроспекція іноді може впливати засудженням інших (2), самоаналізом або відсутністю критичного ставлення (3) і самокритика присутні, але вони завжди проявляються в активних зусиллях для саморозвитку (4), самоаналіз і самокритика є основними компонентами в процесі самовиховання і самокритики. покращення (5).

8. Ставлення до інших: прояви жорстокості до однолітків, молодших, слабких, тварин (1), здатність робити жорстокі вчинки «для суспільства», під впливом інших (2), байдужість, неуважність у стосунках з однокласниками, друзями (3), милосердя до близьких (4), високорозвинена емпатія, що виявляється в здатності співпереживати не тільки близьким, а й іншим, бажанням допомоги (5).

9. Вибірча характеристика. Не підпадає під негативний вплив. Здатність приймати самостійні рішення та долати труднощі: використання властивостей сильної волі в антигромадських цілях (1), сліпа підкорення негативному впливу інших, імпульсивність, слабка вільна регуляція поведінки (2), бажання уникати ситуацій, які вимагають воля, подолання труднощів, опір прийняттю рішень тощо (3), чітко визначена вільна саморегуляція, яка дозволяє протистояти сторонньому впливу, долати зовнішні та внутрішні труднощі (4), сильні вільні якості, що проявляються не лише на рівні самості -регулювання власної поведінки, а й у колективі, в умінні керувати колективними суспільно корисними діями (5).

10. Зовнішня якість поведінки: недбалість, недбале ставлення до одягу, відсутність культурних навичок соціальної поведінки (1), вульгарна поведінка (2), байдужість до зовнішнього вигляду, відсутність естетичного смаку по відношенню до своєї зовнішності, манер (3), охайність, бездоганний зовнішній вигляд, висока культура поведінки (4), естетичне виховання, розвинене почуття смаку, що виявляється в одязі, манері (5).

11. Відношення до алкоголю: зловживання алкоголем або регулярно вживання наркотиків, токсичні речовини (1), випадкове вживання алкоголю або токсичних речовин (2), нейтральне ставлення до алкоголю, відсутність розуміння шкоди, заподіяної алкоголем або токсичними речовинами (3), свідомо відмова від вживання алкоголю, пов'язана з розумінням соціальної небезпеки і шкідливості алкоголю для організму (4), активною позицією в боротьбі з алкоголізмом і наркоманією (5).

12. Ставлення до паління: постійні звички куріння (1), випадкове куріння (2), відмова від куріння через заборону батькам чи вчителям (3), свідомо самовідмова від куріння (4), активна непереносимість куріння, як у ставлення один до одного та своїх друзів (5).

13. Ставлення до нецензурної лексики: нецензурна лексика, використання нецензурної лексики в громадських місцях, у присутності дівчат, жінок, дорослих (1), випадкове вживання образливих слів («випадково») (2), уникнення нецензурної лексики (3), активне неприйняття нецензурної лексики (4), висока мовна культура, багатий мовний запас (5).

5.3. Діагностичні методи вивчення дитячих та молодіжних об'єднань

Велике практичне значення в психолого-педагогічній роботі має об'єктивне розуміння соціальної ситуації розвитку окремої дитини. Соціальний світ дитини, а особливо підлітка, виходить далеко за межі сім'ї та школи, стає об'єктом їх уяви, планування та оцінки. В результаті індивідуалізується соціальна ситуація розвитку визначає інші шляхи особистісного зростання дітей. На думку дослідників, на основі об'єктивної дійової діагностики індивідуальних ситуацій розвитку можна більш ефективно вирішувати завдання з пошуку профілактики утрудненого розвитку та різноманітних соціальних відхилень; індивідуалізувати навчання, контролювати процес розвитку дитини (Г.В. Бурменська, Л.Ф. Обухова, О.М. Поддяков, М. Ю. Кондратов).

Поняття соціальної ситуації розвитку ввів Л. С. Виготський. Він вважав, що до початку кожного вікового періоду існували ідеальні неповторні, вікові, виняткові відносини між дитиною та навколишньою дійсністю, особливо соціальною. З одного боку, соціальна ситуація розвитку цілком і повністю визначає форми і шляхи набуття дитиною все нових і нових рис особистості. З іншого боку, будучи активним учасником соціальної ситуації, дитина виражає своє ставлення до оточення і якимось чином переживає це ставлення.

Зміна оточення від віку до зростання може сприйматися як зміна ставлення дитини до оточення, перебудова її внутрішньої позиції - від самоусвідомлення суб'єкта дії до формування позиції дорослих (Л.І. Божович).

Враховуючи соціальний простір розвитку людини, соціальний педагог повинен усвідомлювати, що особистість дитини формується в системі переживання різних зв'язків з іншими людьми. Особистість завжди існує і розвивається в суспільстві та через нього. Наявність і сам характер цих зв'язків складають розгорнуту ситуацію розвитку (як зазначав В.І. Слободчиков).

Для того, щоб реальне середовище (об'єктивна соціальна ситуація) стало розвиваючим, воно повинно стати психологічною реальністю суб'єкта. Це означає, що об'єктивно існуючу ситуацію розвитку необхідно суб'єктивно переживати. Тоді це і буде дослідження індивідуальної соціальної ситуації розвитку дитини.

Індивідуальна соціальна ситуація розвитку є відображенням у внутрішньому світі особистості соціального світу в цілому у взаємодії всіх його сторін. Розвивальні аспекти середовища можуть бути представлені в індивідуальній свідомості суб'єкта у вигляді значущих фігур. Значними є всі ті учасники соціального середовища, які викликають активну роботу свідомості і переживання суб'єкта. Це не лише еталонні, авторитетні, емоційно привабливі персонажі, а й їх антиподи.

І.А. Миколаїв (1999) розглядає індивідуальну соціальну ситуацію розвитку (ІСО) у вигляді трьох рівнів.

1-й ступінь. Персональний склад ІСР. Хто особисто представляє соціальне середовище у внутрішньому світі суб'єкта? Які вікові, статеві, соціальні, професійні та інші категорії визначають ситуацію розвитку?

2-й ступінь. Структура емоційно-комунікаційних відносин суб'єкта в ІСР. Які риси особистості іншого, до яких аспектів взаємин з людьми дитина найбільш чутлива? Що викликає його позитивну емоційну реакцію, а що відштовхує? Які аспекти стосунків залишаються непоміченими?

Ця структура визначається двома факторами:

а) соціально-психологічною компетентністю, тобто здатність сприймати, розрізняти почуття та відтінки взаємин між людьми, мотиви їхньої поведінки, риси особистості;

б) емоційна спрямованість суб'єкта в соціальній сфері, тобто. емоційна сприйнятливність до певних характеристик, почуттів і установок і нечутливність до інших.

3-й ступінь. Структура змістовних життєвих відносин суб'єкта, що об'єднує ІСР в єдине ціле.

Характеристики цього рівня включають: саме оцінювання; життєва позиція (позиція по відношенню до учасників ІСР), яку можна представити у вигляді двох компонентів:

а) статус цінності по відношенню до інших (я можу поважати інших вище і нижче за мене);

б) значущі життєві ролі (хто інші в моєму житті і яка моя роль по відношенню до інших).

Методика «Індивідуальна соціальна ситуація розвитку»

І.А.Ніколалаєва

Діагностика ІСР проводиться в три етапи.

На етапі І респондент перераховує 50 символів у тому порядку, в якому вони з'являються на dmku. Символи записуються в стовпчик з лівого краю аркуша.

Інструкція: «Перед вами аркуш паперу з колонкою з 50 цифр зліва. Тепер ви згадаєте різних людей. Вони можуть бути великими і малими, відомими і невідомими, іноземцями і родичами, реальними і вигаданими, героями літератури і кіно. Вони можуть жити зараз, у далекому минулому чи в майбутньому. Головне, що всі вони люди.

Усіх, кого ви згадаєте, потрібно вказати в стовпці поруч із цифрами в порядку, в якому вони зустрічаються. Якщо нікого немає в списку, підкресліть номер проблеми та вкажіть її. Якщо ви не хочете писати повне ім'я, можете написати ініціали або умовне ім'я, головне, щоб надалі ви не забули, хто ховається під цим ім'ям.

На другому етапі респондент пише свої короткі характеристики поруч із героями. Для кожного зі свого списку потрібно вибрати найважливіші, відмінні риси. Необхідно коротко описати його і написати поруч цю характеристику.

На третьому етапі респондент відзначає своє положення на шкалі значень, а потім позначає місце кожного символу на цій шкалі.

Інструкція: На другому аркуші ви бачите вертикальну лінію, нижній кінець якої позначено «-», а верхній - «+». Верхній кінець цієї шкали символізує все найкраще, найвище, що може бути в людині; а нижня межа шкали страшна і неприємна людині. Спочатку ви повинні знайти місце на цій шкалі, де б ви були. Позначте це місце через дефіс або крапку і напишіть «я». Тепер знайдіть місце для кожного в порядку для символів на цій шкалі. Знайдіть для кожного місця, поставте дефіс і напишіть поруч порядковий номер персонажа. Виконайте це завдання в порядку від № 1 до № 50. Якщо ви хочете ввести кілька символів в одному місці, поставте відповідні цифри біля одного дефіса.

Результати обробки.

Кожна з цих діагностичних процедур призначена для діагностики відповідного структурного рівня ІСР і має свою реальність, гностичне значення. Для отримання інтегрованих показників важливо об'єднати результати всіх фаз.

Обробка результатів I етапу.

Основним показником є ступінь соціальної ролі. Він містить дані про соціальні складові важливих фігур в окремих ІСР. Щоб отримати цей показник, кожен символ спочатку аналізується в наступних категоріях:

- Чоловік жінці);
- вік (старший за респондента - не старший за респондента);
- родичі, у тому числі члени сім'ї;
- один із учнів;
- читач;
- інші знайомі;
- «зірки» (відомі історичні герої, художники, культура, політика, спорт);
- кін огерой;
- герої літературної екскурсії;
- тварини (з'являються в списку, не перевантажені інструкціями);
- інші люди.

Загальна кількість випадків у нагадуванні кожної категорії розраховується за рівнем і спалахом. Ви можете отримати числовий вираз частоти в пам'яті кожної категорії у відсотках від загальної кількості символів.

Обробка результатів II.

Основним показником є спектр емоційно-комунікаційних відносин «Я» – інші» або спектр якості відносин, що сприймаються респондентом у спілкуванні та стосунках. За результатами II вона поділяється в кінці таких аспектів комунікативної компетентності дитини, як здатність сприймати, усвідомлювати певні аспекти спілкування та особистісні якості іншого. Кожен віднесений до аналізованих за такими категоріями (при відборі категорій використовувалася класифікація емоційної спрямованості Донова):

І - інше історичне спрямування ("хороший", "поганий", "жадібний", "допомагаючий", "хороша людина");

Е - естетична спрямованість ("красивий", "ніс", "кінські зуби"),

Ф - майже завжди збігається з оцінкою фізичних якостей;

П – практична спрямованість (сюди входить оцінка професійних навичок, наприклад «хороший учитель», «погана роль», «багатий»);

Гн - гностичне (пізнавальне) правило (розумний ", "цікава людина");

З – зосередженість на боротьбі та подоланні перешкод і підкресленні відповідних характеристик у людей (тут можливо включати вільні якості («слово тримає», «повія»);

Р - романтична спрямованість («загадковий», «незвичайний»);

МС - методи і стандарти, спрямовані на оцінку нормативної поведінки («Вона добре поводиться», «іноді як жіноча психіка»);

ФД - орієнтація на оцінку фізичних даних («товсті», «високі»). Кожен знак певного права має позитивне, негативне та двовалентне (і «+», і «-») або нейтральне емоційне забарвлення, позначене символами та «+» або «-».

Потім обчислюється сума символів по всіх вибраних категоріях і визначається ряд координативних символів на основі їх згадки. Ми отримуємо профіль емоційного ставлення до іншого та ряд характеристик і відносин, які респондент усвідомлює у спілкуванні.

Іншим показником є емоційний баланс загальної ІС, який подається як співвідношення «емоційно позитивних» та «емоційно негативних» переконань. Він характеризує загальний емоційний фон ІСР.

Показано емоційну врівноваженість партії по відношенню до окремих груп в ІСР, виявлених на першому етапі. Визначається як співвідношення емоційно позитивних і негативних персонажів для кожної гри. Він характеризує переважання емоційно позитивного чи емоційно негативного ставлення до певних соціальних та інших категорій.

Обробка результатів III. Етап проходить за допомогою малюнка, на якому зображено драбину цінностей, на якій підліток позначає своє місце «Я», а потім позначає їх і помічає місце кожної людини. Усі оцінки можна розділити на ігрові рrs (фактори) за ступенем і близькістю за шкалою. Потім інтерпретується зміст кожної групи (персонажі та їх характеристики). Дослідник повинен знайти загальну смислову основу, що визначає близьке (або випадкове) розміщення символів на шкалі значень.

Основні показники III стадії.

Впевненість у собі або абсолютне значення статусу «І» визначається положенням точки «І» на шкалі значень. Відносне значення статусу «І» в ISR. Визначається як відношення кількості символів «над» І «і» ніж «І». Поки що необхідно уточнити змістовну інтерпретацію цього. Передбачається, що персонажі «над» Я «символізують ціннісно-цільові та ціннісно-інструментальні ресурси суб'єкта в його житті. Цифри «внизу» символізують суб'єктивні перешкоди особистості в її самореалізації. Несприятливим є значне переважання персонажів «під мною», хоча формально «я» цінується над іншими.

Баланс цінностей звичайний. Визначається як співвідношення кількості символів «над центром» і «нижче центру». Він характеризує сприйняття цілісного ISR як значення позитивного і значення негативного.

Баланс вартості частковий. Він визначається як співвідношення «вище» І / «нижче» І для певних соціальних груп, вибраних у фазі І.

Фактори, орієнтовані на цінність (COF). Визначається як інтерпретація-узагальнення змісту персонажів та їх характеристик за групами, обраними за шкалою значень. Охарактеризуйте ціннісні орієнтації суб'єкта в їх особистісному змісті.

З номером позивного СОФ (від'ємний). Він визначається ступенем і близькістю СОФ до полюса шкали. СОФ, максимально наближені до полюсів, відповідають цінностям - цілям досліджуваного. Інші СОФ відповідають значенням - ресурсам суб'єкта.

Ієрархія СЗФ визначається відповідно. зі значенням СОФ.

Узагальнені інші та ціннісні позиції в ІС Вони визначаються як змістовне узагальнення соціальних, вікових та інших ознак 1-го рівня в групах осіб, що входять до рейтингу цінностей. Узагальнені інші — це група ціннісних персонажів, які не завжди відповідають традиційним соціальним категоріям. Наприклад, середовищем узагальнених інших в ISR можуть бути не тільки сучасники, а й сучасники-шанувальники (віддані); однолітки, одягнені як дорослі та розумні; ровесники-родичі; однолітки, залежні від дорослих (шість); та інших однолітків, незалежно від їхніх уподобань та залишків. Підсумовуючи, усі «узагальнені інші», відібрані респондентом, утворюють суб'єктивну соціальну стратифікацію особистості ІСР.

Ці ролі є специфічними для всіх узагальнених інших, вони відповідають призначеній СОФ суб'єкта.

Методи діагностики та соціально-психологічної адаптації підлітки

К. Роджерс і Р. Даймонд

Інструкція: Анкета містить твердження про людину, про її картини - переживання, думки, звички, стиль поведінки. Вони завжди можуть бути пов'язані з нашим власним способом життя.

Прочитавши чи прослухавши висловлювання інтерв'юера, порівняйте його зі своїми звичками, способом життя та оцініть, якою мірою можна віднести ці слова. Щоб позначити форму відповіді: виберіть один із семи варіантів для класів 0–6, які ви вважаєте прийнятними:

0 не зовсім один;

1 - в більшості випадків це не моє;

2 - сумніваюся, що це можна приписати мені;

3 - я не смію приписувати це собі;

4 - схожий, але не вірний;

5- ця назва схожа; 6 саме той промінь. Позначте обрану відповідь на бланку відповідей у клітинці, що відповідає порядковому номеру твердження.

Анкета СПА

1. Їй незручно розмовляти з кимось.
2. Він не хоче ховатися від інших.
3. Вона любить змагання і боротьбу у всьому.
4. Він висуває до себе високі вимоги.
5. Він часто лається за те, що зробив.
6. Він часто відчуває себе приниженим.
7. Сумнівно, що комусь із протилежної статі це може сподобатися.
8. Він завжди виконуватиме свої обіцянки.
9. Теплі, добрі стосунки з оточуючими.
10. Чоловік стриманий, замкнутий; тримайся трохи подалі від усіх.
11. Він звинувачує себе у своїх невдачах.
12. Людина відповідає; на це можна розраховувати.
13. Він відчуває, що нічого змінити не може, всі зусилля марні.
14. Очі й однолітки дивляться на багато речей.
15. На основі правил і вимог, яких слід дотримуватися.
16. Впевненості в собі і правил недостатньо.
17. Іноді йому подобається мріяти про рівне середовище і близьку. Важко повернутися від мрії до реальності.
18. Завжди готовий захищатися, падати: образ «прилипає» до переживань, подумки перебирає способи помсти.
19. Він вміє контролювати себе і свої дії і налаштовувати себе, дозволяти собі; самоконтроль своїх проблем.
20. Середовище часто псується: його роздирає нудьга, меланхолія.
21. Все про інших не хвилює: егоцентричний; зайняти себе.
22. Вони подобаються людям.
23. Він не соромиться своїх почуттів, він їх відкрито висловлює.
24. Навколишнє середовище і велика конвергенція людей трохи самотні.
25. Тепер з великою кількістю себе. Хочеться все кинути, кудись сховатися.
26. З оточенням і, звичайно, виходить.
27. Їй важко боротися з собою.
28. Неслухняне ставлення інших викликає тривогу.
29. В душі - оптиміст, він вірить у краще.
30. Людина непохитна, по прямій, як важка і.
31. Він критично ставиться до людей і засуджує їх, якщо вважає, що заслуговує на це.
32. Зазвичай вони відчувають себе не провідними, а знаменитими: вони завжди можуть думати і діяти самостійно.
33. Більшість тих, хто його знає, добре ставляться до нього, люблять його.
34. Іноді виникають думки, якими ти не хотів би ні з ким поділитися.
35. Чоловік з привабливою зовнішністю.
36. Він відчувається безпорадним, йому потрібен хтось поруч.
37. Коли ми вирішили, ми йдемо.
38. Він приймає, здавалося б, найважливіші рішення, але не може позбутися впливу інших.
39. Він відчуває себе винним, хоча його ні в чому не звинувачують.
40. Він відчуває протидію тому, що його оточує.
41. Всі щасливі.
42. Зійшов з рейок, не може зібратися, взятися за руки, організувати.
43. Він відчуває млявість; все, що турбувало його раніше, стало байдужим.
44. Врівноважений, спокійний.

45. Злий, часто божевільний.
46. Він часто відчуває себе ображеним.
47. Чоловік рваний, нетерплячий, гарячий; відсутність володіння.
48. Буває, що пліткують.
49. Він не надто довіряє своїм почуттям: іноді йому не вдається.
50. Бути собою досить важко.
51. Насамперед розум, але не почуття: перш ніж щось робити, зрозумій.
52. Він по-своєму пояснює, що з ним відбувається, може надати додатково. Словом, не з цього світу.
53. Людина толерантна до людей і приймає всіх такими, якими вони є.
54. Намагайтеся не думати про свої проблеми.
55. Його вважають цікавою людиною – за визначенням привабливою як особистість.
56. Людина сором'язлива і легко задихається.
57. Треба згадати учня, підштовхнути його до завершення справи.
58. У душі відчувається перевага один одного.
59. Нічого, щоб виразити себе, показати свою індивідуальність, своє «Я».
60. Вони бояться того, що розуміють інші.
61. Амбітний, не прагне до успіху, похвали: у тому, що для нього важливо, він намагається бути посереднім.
62. Людина, якій тепер є чим зневажати.
63. Людина активна, енергійна, сповнена ініціативи.
64. Вони стикаються з труднощами та ситуаціями, які загрожують ускладненнями.
65. Він просто не до кінця себе поважає.
66. Лідер здатний впливати на інших.
67. Загалом він добре ставиться до себе.
68. Людина стійка, пориста; Завжди важливо стояти на власних ногах.
69. Він не любить, коли чийсь стосунки розриваються, особливо коли публічність загрожує стати очевидною.
70. За словами Ольги, він не може прийняти рішення, а потім сумнівається в його правильності.
71. Він розгублений: все заплуталося, все з нього сміялося.
72. Задоволений собою.
73. Невезіння.
74. Присмна людина, яка має для себе.
75. Обличчя, можливо, не дуже гарне, не можна подобатися як людина, як людина.
76. Воно ображає людей протилежної статі і не спілкується з ними.
77. Коли щось робиш, то лякаєшся: і комусь вдається, комусь вдається.
78. Спокій, душевний спокій, нічого сильно не турбує.
79. Може працювати в порно.
80. Він відчуває, що росте, дорослішає: змінює себе і своє ставлення до навколишнього світу.
81. Здається, це вказує на те, що взагалі неможливо.
82. Він завжди говорить правду.
83. Тривожний, стурбований, напружений.
84. Щоб поставити х, зробіть щось, перш ніж зупинитися, а потім здайтеся.
85. Він відчуває її вірність собі.
86. Обставини часто вимагають самозахисту, виправдання та виправдання

своїх дій.

87. Чоловік упертий, податливий, ніжний по відношенню до інших.
88. Чоловік розумний, він любить думати.
89. Іншим разом він любить схвалювати.
90. Приймає рішення та скасовує їх; він зневажає себе за лінь і нічого не може з собою вдіяти.
91. Він намагається покладатися на власні сили, а не розраховувати на чужих м
92. Ніколи не пізно.
93. Він переживає відчуття страждання, внутрішньої несвободи.
94. Є оточення інших.
95. Не дуже надійний друг, на нього не можна покладатися у всьому.
96. Все зрозуміло, він добре розуміє.
97. Соціальна, відкрита людина, легко зближується з людьми.
98. Сили і можливості повністю відповідають викликам; він може впоратися з усім.
99. Він не поважає себе: ніхто не сприймає його всерйоз; у кращому випадку достатньо усних уривків.
100. Він стурбований тим, що люди протилежної статі занадто багато думають про нього.
101. Усі свої звички він вважає добрими.

ФОРМА ВІДПОВІДІ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
11	12	13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26	27	28
30	31	32	33	34	35	36	37	38
39	40	41	42	43	44	45	46	47
48	49	50	51	52	53	54	55	56
57	58	59	60	61	62	63	64	65
66	67	68	69	70	71	72	73	74
75	76	77	78	79	80	81	82	83
84	85	86	87	88	89	90	91	92
93	94	95	96	97	98	99	100	101

Діагностика особистості та її соціальних зв'язків.

Методика «Незавершена робота».

Ця методика дає змогу визначити переконання інших, які вплинули на розвиток і формування особистості дитини в процесі її соціалізації.

Додайте таке твердження: Я був вихований у переконанні, що сім'я – це ...; робота - це ...; гроші - це ...; в Хебі це ...; чоловік - це ...; жінка - це ...; поспішаючи - це.

Важливо пояснити дитині, що вона повинна визначати особливий статус і статус інших (батьків, родичів, знайомих, вчителів та інших). Діти можуть помітити, які позиції вони займають (знаком «+»), а з якими принципово не згодні (зі знаком «-»). Проаналізувати отриману інформацію, визначити Я-концепцію учня.

Недоліки - постійні переваги.

Визначте найрозвиненіші риси кожної тварини. Перетворіть негативні риси характеру на позитивні за принципом: «без залишків продовження переваг». Наприклад: у прямолінійності — вміння відстоювати свою думку; жадібність - вміння жити скромно; піднесений - цікавий, має власну думку; боязкість - скромність, сором'язливість.

що я люблю що мені не подобається

Дізнайтеся життєві цінності вихованця. Дається завдання: написати 10 відповідей на запитання: «Що я люблю?» і «Що мені найбільше не подобається?».

Замовити

Визначте в порядку особистісної значущості переважні риси особистості, цінності, професії.

Використовуйте «чарівну» ситуацію та оновлюйте потреби дітей.

Наприклад:

Золота рибка прийшла до вас і запитала: «Навіщо вона потрібна?».

Якби ви були з чарівником, що б ви робили?

Ви поїдете на безлюдний острів і проживете там до кінця життя. Ви можете взяти з собою те, що ви маєте на увазі, п'ятьма словами.

Назви п'ять слів.

Незакінчений лист

Дитина продовжувала балакати з листом до іншого незнайомця: я добре живу, то в чому... я живу погано, то в чому...

«Мій Всесвіт»

Запропонуйте учням заповнити карту «Мій Всесвіт». Для виконання завдання вам знадобляться кольорові олівці або фломастери та фірмовий бланк.

Створіть сприятливу атмосферу, заведіть дітей. Попросіть їх намалювати сонце на альбомному аркуші, пояснюючи, що «сонце» є саме собою: «Це насправді сонце в житті близьких вам людей. зігріти її, пестити і дарувати радість. Отже, сонячні промені – перевага вашої особистості. Назвіть їх. Це можуть бути як уподобання характеру, так і сильні риси зовнішності чи віку – компанія, товариські стосунки, почуття гумору, відповідальність, красиві очі, молодість. ост ... Поміркуй на сонці і познач своє «Я».

Намалюйте планету світу у своєму просторі. Планети важливі для людей. Назвіть планети за їх назвами.

Планета може носити ім'я реальної людини або гаданого персонажа, історичного героя, чие життя, судження, характер, вчинки справили особливе глибоке враження, яким можна захоплюватися і пишатися.

Позначте зірки та найяскравіші враження на карті свого всесвіту окулярами, які залишили незабутній слід у ваших речах. Подумайте про своє улюблене місто, класи, події, талісмани, праведників, знакові пророцтва тощо.

Побажаннями (якщо ні, то не можна) позначати туманності, хмари, хмари, іншими словами, ваші проблеми.

Подивіться на сонце, промені, планети та зірки. Подумайте, що чи хто може вплинути на хмари, щоб хмари розійшлися, туманності розійшлися. З'єднайте їх лініями і зробіть висновки, які допоможуть вам вирішити проблеми: Ви, близькі.

Після завершення освітньої карти Всесвіту проаналізуйте:

- його сприйняття та вибір на «Я»;
- Впевненість у собі (розмір «сонця», його розташування на листку, промені тощо); - емоційний стан (які кольори використано);
- якості особистості (відображаються в «сонце», «промені»);
- Вплив референтних осіб (планет);
- Вибір професії, значиме життя (зіркові окуляри).

Використовуйте знання з психодіагностики при аналізі карти «Мій Всесвіт». Це допоможе вам краще зрозуміти свого вихованця.

Через деякий час ведіть годинник відповідно до методики. Проаналізуйте з кожним вихованцем, що змінилося на його карті Всесвіту, в його житті. Скільки в? Зробіть висновки.

Довідкові особи

Перелічіть її 10 людей у компанії, з якими дуже важливо спілкування. Вкажіть, хто найближчий. Створіть своєрідний ланцюжок. Наприклад: я → мама → подруга → Сергій К. → трен ...

Анкета «Я і мої друзі»

1. Треба мати друзів друзів: так, ні.
2. Що пов'язує: роботу з обладнанням; піти в кіно; грати на гітарі; хobbі; інший.
3. З ким із друзів ти міг би поділитися своєю таємницею.
4. До кого зі своїх друзів ви б звернулися за допомогою у скрутній ситуації?
5. Які якості цінують ваші друзі?
6. Згадайте випадки, коли ви допомогли комусь зі своїх друзів вибратися зі скрутною ситуації і впоратися з будь-якою проблемою.
7. Як ти почуваєшся з друзями: і нудно, і сумно, і тобі нема кому віддати; життя прекрасне і чудове; про зліт, потім посадку (падіння).
8. Як би ти хотів бути їхніми друзями і чого ти найбільше боїшся в дружбі.
9. Які риси характеру та поступки найбільше вітаються серед ваших друзів.
10. Як би ви визначили групу, з якою найбільше спілкуєтесь, де проводите найбільше вільного часу: я; моя компанія; ківш; мій суд; моя команда; інший варіант.
11. У вас є дорослі, з якими ви спілкуєтесь. Хто там?
12. Чи бувають у вас конфлікти? Якщо «так», як вони вирішуються: світ; бойові; завдяки втручання керівника; в результаті втручання дорослих; сам перспективна частина хлопців.
13. Як дорослі (новонароджені, сусіди) належать до вашої групи: дорожче; ворожий; п нейтральний льон; баланс; відключити зв'язок.
14. Укажіть, з якими твердженнями ви згодні: дайте друзям пораду для їхньої власної вигоди; часто рекомендують зі мною; Я не можу прийняти важливе рішення без друзів; ніхто мене насправді не розуміє; мені легше вирішувати самому і інформувати всіх; мені легше все вирішувати разом і підкорятися більшості; Я працюю на...
15. Намалюйте на малюнку свій душевний стан, який ви часто переживаєте з друзями: сонце; чоловік; розбите серце

Діагностика соціально-педагогічного ступеня дітей

Соціально-педагогічна занедбаність — це стан особистості дитини, що проявляється незрілістю її особливостей діяльності, спілкування та самосвідомості. Зосередженість виражається порушеним уявленням про себе. Таку ситуацію задає соціально-педагогічна ситуація розвитку, що характеризується неадекватною соціальною активністю дитини, з одного боку, і дезінтегруючим впливом освітніх мікросоціальних процесів соціалізації та індивідуалізації особистості, з іншого. Основними проявами соціальної занедбаності в дитинстві є нервовий розвиток соціально-комунікативних якостей і рис особистості дитини, її низька здатність до соціальної рефлексії, труднощі в управлінні соціальними та ролевими. Проявами і педагогічною занедбаністю слід вважати трудове навчання, старанність, тобто. Власна складність дитини та низький рівень її суб'єктивності в навчально-пізнавальному процесі. Для дошкільнят це виражається у розвитку комплексу ігрових умінь, недостатній активності в грі, несформованості ігрової рефлексії. Молодші школярі мають нездатність вчитися там, де це обмежено, наприклад, звіт про навчальну та пізнавальну мотивацію, низький рівень концентрації та усвідомленості. nn ost у навчальній діяльності, а не залишкової навчально-пізнавальної діяльності.

Зовнішніми причинами соціально-педагогічної занедбаності в дитинстві є дефекти сімейного виховання, до яких пристосовуються залишки і помилкові розрахунки у виховній роботі в дитячому садку та школі.

Комплексна психолого-педагогічна діагностика - це глибокий і всебічний аналіз особистості дитини, спрямований на виявлення притаманних їй плюсів. ред залишається, їх причини, а й вирішення практичних завдань: гармонізації розвитку особистості та підвищення ефективності цілісного педагогічного процесу. Комплексна екностика при належній її організації допомагає оцінити рівень розвитку, навчання та виховання дитини залежно від якості сім'ї. виховання та навчально-виховний процес у дитячому садку, школі, характер особистісного впливу виховного мікросуспільства

Результатом комплексної психолого-педагогічної діагностики має стати психолого-педагогічна діагностика, що відповідає на наступні запитання.

1. Чи має місце соціально-педагогічна занедбаність дитини?
2. На що спиратися у виховній, професійній та корекційній роботі з дитиною?
3. Що не розроблено для дитини, схильної до деформацій через соціально-педагогічну занедбаність?
4. Які є можливості змінити соціально-педагогічну ситуацію розвитку дитини?
5. Кому треба зайнятися?
6. Якими способами і засобами?
7. Який можливий результат (прогноз розвитку дитини) для використання будь-які методи профілактики та виправлення чи їх відсутність?

Тому предметом комплексної діагностики є вираз психолого-педагогічного діагнозу, який має підтвердити або спростувати існування соціально. і педагогічної запущенності; про формування особистості дитини, викликаной цим станом, їх причини, методи та засоби попередження та корекції їх відхилень і залишків.

Термінам «дефекти», «відхилення», «деформація» надається зміст, що виходить далеко за межі психопатології та дефектології. Зокрема, маються на увазі відхилення не тільки від норми, а й норми, прийнятої для даної дитини (індивідуальний досвід).

Метою комплексної діагностики є раннє виявлення ознак і проявів соціально-педагогічної занедбаності дітей.

Діагностично значимі ознаки соціально-педагогічної занедбаності дітей (в обох вікових групах):

- 1) порушення іміджу «Я», що виражається відсутністю самооцінки та рівня вимогливості;
- 2) низький соціальний статус, що проявляється діями однолітків, знедолених та батьків та перешкоджанням педагогам;
- 3) утрудненість і повільність у діяльності (ігровій, навчальній тощо), пов'язаних з гармонією та розвитком соціально-педагогічного генезу;
- 4) неадекватна поведінка в соціальних ситуаціях;
- 5) гіперсоціалізація та авторитет педагогів і батьків.

Для дошкільнят:

- (а) розвиток набору ігрових навичок;
- б) труднощі в ігрових стосунках з однолітками;
- в) невключення в сюжетно-творчі ігри;
- г) слабка готовність до навчання в школі;
- д) сімейна тривога. Для молодших школярів:
 - а) дисгармонія мотивів навчання;
 - (б) ряд освітніх і пізнавальних заходів;

- в) незрілість основних навчальних навичок;
- (г) переважання ділових стосунків з викладачем на час національно-особистісне спілкування;
- д) шкільна тривога.

Механізм комплексної діагностики полягає в її багаторівневості, послідовності та безперервності.

При цьому всіх дітей у дошкільних групах садочків чи ДНЗ сканують на відбір уразливих дітей. Однією з таких груп є соціально та педагогічно занедбані діти. У ньому використовується розроблений RV Learning Method MODOS (метод швидкої діагностики млявості). Це первинний педагогічний діагноз: соціально-педагогічна занедбаність.

На другому етапі цю соціально і педагогічно занедбану дитину оглядає психолог і педагогічне вивчення дітей ще більш приглушене (за ознаками занедбаності). Результатом такого скринінгу є визначення психопедагогічного діагнозу, визначення завдань корекційної роботи з дитиною.

І ІІІ. це відбивається на глибині психолого-педагогічної діагностики педагогічного мікросоціуму дитини, прогнозі її розвитку, визначаються профілактичні та корекційні завдання. робота з освітніми мікрокомпаніями.

На ІV це діагностика ефективності професійно-корекційної роботи за параметрами, що характеризують зміни особистості дитини та соціально-педагогічної ситуації її розвитку. Зупинимось на характеристиці методів та засобів комплексної ранньої соціально-педагогічної діагностики у дітей.

Метод комплексної експрес-діагностики стану соціально-педагогічної занедбаності дітей (МЕДОС)

Метод заснований на самостійних характеристиках дитини її вчителем, психологом, батьками та виявленні набутих характеристик і діагностично значущих ознак досліджуваного стану, що виявляються у вигляді зовнішніх симптомів. Метод визначає наявність або відсутність стану, виявляє картину основних відхилень і недоліків, викликаних цим станом, і приблизний рівень цих відхилень. Цей метод використовується для одночасного спостереження за дитиною, в якому беруть участь педагоги, психологи та батьки.

Інструкція: Уважно прочитайте твердження кожної шкали. Якщо це твердження відповідає особливостям вашої дитини, напишіть відповідну цифру у доданій формі. Щирість ваших відповідей допоможе правильно оцінити ситуацію і допоможе дитині подолати поточні труднощі. За шкалою III - SD дайте відповіді на запитання в стовпчику, що відповідає віку дитини.

Список тверджень

Масштаб I - СС

1. Він хоче бути занадто маленьким або великим.
2. Його вважають потворним.
3. Вважається плугом.
4. Вважається слабшим.
5. Йому не подобається його ім'я.
6. Він не хоче бути дівчиною (для дівчат), хлопчиком (для хлопців).
7. Вона думає, що у неї мало друзів.
8. Він вважає, що у його знайомих сім'я дружніша.
9. Здається, він заважає всім вдома.
10. Вони здаються йому дурнішими за інших.
11. Його вважають дуже здібним.
12. Це означає, що батьки не задоволені ними.

13. Вони вважають, що їм часто щастить.
14. Їм здається, що вчитель (вихователь) для них не вільний.
15. Він думає, що у нього все йде не так, що він нічого не може зробити.
16. Він думає, що він поганий хлопчик (дівчинка).
17. Він вважає, що у нього немає дружини, його ніхто не любить і часто про це говорить.

Шкала II - СО

1. Він любить, коли люди виявляють йому симпатію.
2. Він хоче, щоб його сповістили, але він активний.
3. Він рідко просить допомоги і сам комусь допомагає.
4. У неї мало друзів.
5. Рідко звертається до вихователя (вчителя) за власною ініціативою.
6. Дитина підпорядкована (згодна з невигащними ролями).
7. У нього в групі лише один друг (інших дітей він ігнорує).
8. Він часто скаржиться на дітей у групі.
9. Поводитися шумно біля вихователя (вчителя).
10. Іноді, коли він робить нотатку, він грає «героя».
11. Він чує, що прикидається «жартівником», — пояснює він.
12. Він заважає дітям в іграх, сміється з них і любить їх лякати.
13. Мало хто реагує на зауваження, поради або не звертає на них уваги.
14. Він не розуміє, чому інші вчиняють свій вчинок.
15. Дітям дає, до них дотримується.
16. У неї погані стосунки з однолітками.
17. Проявляє агресію до оточуючих, псує речі, іграшки.
18. Розв'язує хв роботу з лігандом.
19. Він поводить як глечик під час гри, він нехтує собою, він цап відпущення.
20. Уникає контакту з вихователем (вихователем).

21. Він часто поводитьсь без падінь.

ДР школа - гідність дитини в будь-якому порядку відповідає на питання:

Що йому подобається?

Що він може зробити?

Чого він хоче?

Що?

Результати обробки:

Шкала І-СС (характеристики самосвідомості) показує рівняння свідомості. Перші чотири міркування свідчать про відмову від фізичного «Я», 5 і 6 вказують на відсутність ідентифікації з гендерним ім'ям, 7, 8, 9, 12, 14 характеризують його соціальну дезадаптованість, інші вказують на недостатню впевненість у собі та рівні претензій. Загальна кількість збігів на шкалі вказує на рівняння порушення самосвідомості звільненої дитини.

Шкала II-СО (властивості суб'єкта спілкування) визначає рівняння формування властивостей суб'єкта спілкування. Перші два рішення стосуються необхідності визнання дитини; твердження 5, 6, 7, 20 вказують на обсяг комунікативної активності дитини та її незадоволеність потребою у спілкуванні; 4, 8, 16, 19 містять вказівки про низький соціальний статус дитини та її неприйняття оточуючими. Позиції 13, 14, 15, 21 вказують на соціальну неадекватність дитини, пов'язану зі слабкістю соціальної рефлексії та інших форм попередження злочинна поведінка соціально знедоленої дитини.

Школа III-СД (предметні характеристики) показує рівень розвитку ознак предмета. Шкала має два варіанти: для школярів (SDI) і для молодших школярів (SDU). Запитання 1-7 характеризують, за шкалою SDI, комплекс ігрових здібностей, 8-13 - ігрову діяльність і 14-18 - ігрове відображення дитини.

За шкалою SDU суди 1-9 показують дисгармонію та навчання, 10-16 вказують на порушення навчально-пізнавальної діяльності дитини, 17-22 характеризують відсутність усвідомленості та цілеспрямованого навчання на основі психічних новоутворень. шкільний вік (рефлексія, внутрішні виплати, довільні психічні процеси).

Школа IV – OT (Загальний рівень тривожності) містить 22 питання, 10 з яких характеризують сімейну тривожність дитини. Цей показник найбільш важливий для дошкільнят-гностиків.

Друга частина запитання (12) містить характеристику тривожності дитини в школі (дошкільному закладі) - OT У. Чим вищий бал загальна тривожність, тим більше ознак відторгнення звільненої дитини і відношення до громадської та соціальної дезадаптації. Цей показник більш характерний для молодших школярів.

Школа V – BM (освітнє мікросуспільство) і має два виступи: BM С – виховне мікросуспільство сім'ї (15 суджень) та BM У – освітнє мікросуспільство закладу (судження НДО).

Ці міркування відображають несприятливу сімейно-шкільну атмосферу, неприйняття кинутої дитини вчителями та батьками, вторинний районний гіперсоціалізований тип ставлення до дитини, що зберігає її активність і самовираження. Загальна висока кількість балів за шкалою діагностує несприятливу соціально-педагогічну ситуацію розвитку дитини.

Додатково вводиться школа DR (Child Dignity), яка зашифрована в опитуванні. Ця шкала містить чотири запитання про дитину, які стосуються її позитивних якостей, і показує, чи знають батьки чи опікуни, що вона любить, чого вона очікує та чого очікує. Неповнота цієї шкали свідчить про незнання, неприйняття, неприйняття, одностороннє протягом дитини з боку вчителів або батьків.

Соціально-педагогічна занедбаність діагностується за наявності збігів за I, IV, V та однією з інших шкал (II, III) або за всією шкалою. Кількість збігів для легкої форми та занедбаності становить 10-25%, важкої - 25-30% і більше. З незначним ступенем занедбаності судження анкети та відповіді респондентів групуються в першій третині тверджень.

ФОРМА ВІДПОВІДІ

Прізвище, ім'я дитини _____

Вік _____

Група (клас) _____

1-CC	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17
II - ТАК	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21
III - CD	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18
SDN	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21
IV-О ТЗ	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21
Про ТУ	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
V-VM Z	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
BM Y	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Способи фіксації соціальної активності дитини

Використовується для виявлення загального рівня активності дитини у взаємодії з навколишнім середовищем (МРСАД).

Мета: визначити рівень розвитку особливостей суб'єкта спілкування, діяльності та самосвідомості та їх проявів у реальній соціальній діяльності дітей.

Інструкція: соціальна активність кожної дитини окремо фіксується одним і тим же призначеним спостерігачем часового поясу. Використовуйте наступну карту одиниць діяльності, щоб вибрати та обчислити одиницю діяльності. Умови для навчання дітей мають бути однаковими. Діяльність дітей не стимулюється і вивчається в групі (класі).

Спостереження за складовими соціальної активності дитини

Самостійна діяльність: загальна самооцінка, висловлювання; суди загальної оцінки, заяви; порівнюючи себе з іншими та експресивно словесно; оцінка результату своєї діяльності; оцінка продуктів своєї діяльності; оцінювати свої стосунки з іншими; оцінка ставлення оточуючих до дитини; оцінка подій і об'єктів у світі.

Ігрова діяльність (для дошкільнят): окремий вибір ігрового сюжету; прийняття та виконання ролі; прийняття ролі читача, педагога/батька; розподіл ролей у грі; планування гри; словесне позначення його ролі; елементи творчості в грі; під підбір іграшок або їх представників.

Комунікативна діяльність: звертання до дорослого, експресивна словесна; мовлення однолітків; прояв невербальних форм діяльності (жести, міміка, постава, паніка); емоційна емпатія, спілкування; співпраця з дитиною; співпраця з дорослими і; ініціативи в контакті з дітьми або дорослими; демонстрація соціального та етичного знання; акти, що впроваджують соціальні стандарти та вимоги.

Навчально-пізнавальна діяльність (для молодших школярів): пізнавальні проблеми; елементи творчості; кількість правильно оформлених літер найбільш самостійних даних; елементи передачі кодування та передбачення; елементи порівняння, моделювання, зміни; елементи цілого поля; кількість правильних усних відповідей.

Узагальнення результатів: загальний індекс соціальної активності розраховується у вигляді:

$$CA = (Ea1 + Ea2 + Ea3 + Ea4) / t \cdot 100\%,$$

Де КА - Коефіцієнт соціальної активності; Ea1 - Ea4 - сума зареєстрованих одиниць кожного виду діяльності. Таким чином, можна самостійно визначити фактор для будь-якого виду соціальної активності дитини: як суб'єкта самосвідомості, суб'єкта діяльності. (гра, навчання) і предмет спілкування.

Існує кілька рівнів соціальної активності дитини:

I РІВЕНЬ «відсутність активності»: 20-5% (соціальна занедбаність);

II РІВЕНЬ «адаптивна активність»: 30-20% (соціальна підготовленість);

III РІВЕНЬ «розумна активність»: 45-30% (соціальна суб'єктивність).

2.7. Метод комплексної експрес-діагностики сімейної атмосфери, сімейного виховання та підходу батьків до дітей (МЕДСА)

Використовується для вивчення особистості батьків, їх ставлення до дитини, сімейної атмосфери.

Частина I. Самодіагностика типового сімейного стану

Інструкція: прочитайте анкету. Якщо ви в цілому згодні з цим, обведіть номер схвалення на формі. Якщо ваш вибір складний, поставте на цифрі знак питання.

1. Я знаю, що членів моєї родини часто не звільняють.
2. Я відчуваю, що як би швидко я не пив, все одно буде погано.
3. Я багато співаю.

4. Виявляється, я відповідаю за все, що відбувається в моїй родині.
5. Я часто відчуваю себе безпорадним.
6. Удома треба часто нервувати.
7. Коли я повертаюся додому, я відчуваю себе незграбним (не незграбним) і незграбним (некомпетентним)
8. Деякі члени моєї родини вважають мене дурним.
9. Коли я знаю, мене все одно щось хвилює.
10. Я часто відчуваю критичну думку членів моєї родини.
11. Вони йдуть і з тривогою думають про те, що все-таки сталося за моєї відсутності.
12. Будинок навичок – це постійне відчуття, що ще багато чого потрібно зробити.
13. Я часто відчуваю себе зайвим.
14. Будинок розуміння — це така позиція, де руки просто опущені.
15. Будинок постійно, але треба підтримувати,
16. Здається, якби інший зник, ніхто б не помітив.
17. Ти йдеш додому, думаєш, що зробиш одну справу, а мусиш робити інше.
18. Коли я думаю про це сім і це не має значення, мені стає страшно.
19. Деяким членам моєї родини незручно перед друзями та знайомими через зміни.
20. Часто буває: він хоче зробити добро, а виявляється, що пішло не так.
21. Я не люблю багатьох людей у нашій родині, але я намагаюся цього не показувати.

Результати обробки

Значення: 1 відповідь, обведена кружком, дорівнює 1 балу "Т" - тривога, "В" - почуття провини, "Н" - психічний стрес, "С" - тривога в загальній сім'ї, "D/z" - значення, коли який стан є діагностовано.

Частина II. Самодіагностика ставлення батьків до дітей

1. Я завжди відпочиваю своїй дитині.
2. Я вважаю своїм обов'язком знати все, що думає моя дитина.
3. Необхідно тримати дитину подалі від реальних життєвих проблем, якщо вона і вона травмовані.
4. Дитину потрібно тримати в суворих рамках, тоді вона виросте порядною людиною.
5. Я мрію, щоб моя дитина досягла всього, що мені подобається і що я вважаю за потрібне.
6. Батьки повинні підлаштовуватися під дитину, а не просто вимагати цього.
7. Мене дуже цікавить життя моєї дитини.
8. Суворі дисципліна в дитинстві розвиває сильний характер.
9. Я поділяю захоплення моєї дитини.
10. Діти тоді вдячні за суворе виховання.
11. Уважно стежу за здоров'ям дитини.
12. Дитина повинна зберігати таємниці від батьків.
13. Виховання дитини - систематична нервова витривалість.

Обробка даних

При підрахунку балу враховується відповідь «повернення», обведена у формі під час колективного огляду батьків соціально та педагогічно бездоглядних дітей та «відсутність співпраці». Оцінюється лише перша сума відповідей, яка порівнюється зі шкалою.

Всі три перераховані вище типи батьківських стосунків є високодіагностованими. Для батьків це тлумачення подається так: «Ви уважно стежите за досягненнями дитини, вимагаєте успіху, слухняності та дисципліни, не залишаєте без покарання та його негативні вчинки. На жаль, вам не вистачає розуміння дитини, ви даремно порівнюєте її з іншими дітьми, обмежуєте її самостійність і активність. Треба приймати дитину такою, яка вона є, більше довіряти їй, сприймати її як особистість.

Професійна діагностика соціально-педагогічної занедбаності дітей (Овчаржова Р.В.)

Ключові слова: властивості самосвідомості, властивості спілкування, властивості навчальної діяльності, загальна тривожність, виховний мікросоціум, гідність дитини, соціально-педагогічна занедбаність.

Метод заснований на самостійних характеристиках дитини педагогом і психологом. Метод виявляє наявність або відсутність стану, виявляє картину основних відхилень і недоліків, викликаних цим станом, і приблизний рівень цих відхилень.

Інструкції з тестування

Уважно прочитайте твердження на кожній шкалі. Якщо це твердження відповідає опису вашого навику, викресліть відповідне число у доданій формі. Щирість ваших відповідей допоможе правильно оцінити ситуацію і допоможе дитині подолати поточні труднощі.

Тест

Шкала I - VSm (особливості самосвідомості)

1. Він хоче бути занадто маленьким.
2. Його вважають потворним.
3. Його вважають хворим.
4. Його вважають слабшим за інших.

5. Йому не подобається його ім'я.
6. Вона не хоче бути дівчиною (хлопчиком).
7. Вона думає, що у неї мало друзів.
8. Вона вважає, що її знайомі мають дружнішу родину.
9. Вона ніби всім заважає вдома.
10. Він вважає себе дурнішим за інших.
11. Його вважають не дуже здібним.
12. Вона вважає, що батьки нею незадоволені.
13. Він вважає, що йому часто не щастить.
14. Їй здається, що вчитель (вихователь) нею незадоволений.
15. Вона думає, що їй погано, що вона нічого не може.
16. Він думає, що він поганий хлопчик (дівчинка).
17. Вона вважає, що вона нікому не потрібна, її ніхто не любить і часто про це говорить.

Шкала II - VSP (властивості зв'язку)

1. Вона любить проявляти симпатію.
2. Він хоче, щоб вони помітили, але він неактивний.
3. Вона рідко просить допомоги і сама допомагає комусь.
4. У неї мало друзів.
5. Він рідко звертається до вчителя з власної ініціативи.
6. Дитина-підлеглий (згоден з невигащними ролями).
7. У нього в групі лише один друг (інших дітей він ігнорує).
8. Він часто скаржиться на дітей у групі.
9. Шумно поводитьсь, коли поблизу немає вчителя.
10. Іноді, коли йому догана, він грає героя.
11. Він буває прикидається клоуном, дурні.
12. Він заважає дітям навчати, ігри, сміється з них, любить їх лякати.
13. Він рідко реагує на зауваження, поради або звертає на них увагу.

14. Вона не розуміє, чому іншим не подобаються її вчинки.
15. Набридливі діти чіпляються за них.
16. У неї погані стосунки з однолітками.
17. Проявляє агресію до оточуючих, псує речі, іграшки.
18. Імітує хуліганство.
19. Він поводить себе як незнайомець у групі, він одержимий, він «цап відпущення».
20. Уникає контакту з учителем.
21. Він часто поводить себе неадекватно.

ІІІ шкала - ВНД (характеристика навчальної діяльності)

А. Мотивація до навчання

1. Мені подобається шкільне приладдя і я люблю учнів.
2. Вони ходять до школи, бо там багато дітей.
3. Особливої допитливості не проявляє.
4. Викладання байдуже, іноді негативне.
5. До школи ходить без особливого бажання.
6. Він не любить вчитися.
7. Вони бояться поганих оцінок, бо вдома їх проклинають або карають.
8. Вона не любить вчитися, тому що її рідко хвалять.
9. Я не люблю школу, тому що вони не люблять поганих учнів.

Б. Навчально-пізнавальна діяльність

1. Не характеризується старанністю у навчанні.
2. Він не проявляє особливого інтересу до конкретної теми.
3. Годинник часто пасивний.
4. Він рідко задає питання і не намагається на них відповісти.
5. Спрацьовує, коли над ним «стоїть» вчитель (батьки).
6. Вона рідко робить домашні завдання самостійно, якщо і сама, то вони не дуже добре.

7. Мало читає.

Б. Цілеспрямованість та усвідомленість навчання

1. Насилу розуміє навчальне завдання, часто не вміє його виконувати.
2. Швидко забуває умову і питання.
3. Найчастіше виконує завдання за стандартом.
4. Помилки в їх діяльності важко виявити і виправити.
5. Ви не впевнені в правильності своїх дій.
6. Незадоволені результатами своєї навчальної діяльності.

Шкала IV - ST (загальна тривожність)

ZTS (сімейний)

1. Він часто просить вибачення у батьків або відчуває провину.
2. Удома поводитьсь безпорадно.
3. Удома поводитьсь незграбно.
4. Вона відчувається дурною в родині.
5. Надмірно прив'язаний до матері.
6. Його тримають окремо від усіх близьких.
7. Вони занадто бояться скарг вчителів на батьків.
8. Він часто обманює батьків.
9. Він занадто часто згадує свою родину.
10. У нього часто поганий настрій.

ЗТШ (школа)

1. Виявляє надмірне бажання привітатися з учителем.
2. Надмірно доброзичливий до нього.
3. Він часто приносить і показує йому різні предмети.
4. Облизування, намагаючись догодити вчителю.
5. Йому постійно потрібна допомога та підтримка.
5. Він прагне монополії на вчителів, але зазнає невдачі.

7. Учитель вважає, що діти повинні довіряти вчителю і ділитися з ним своїми думками та переживаннями.
8. Учитель переконаний, що успіху можна досягти, лише працюючи за чітким планом, неухильно його дотримуючись.
9. Учитель вважає, що недоліки дитини пов'язані переважно з її сімейним вихованням.
10. Вона переконана, що вчителі вчать дітей тільки хорошого.
11. Батьки часто соромляться своєї дитини перед знайомими.
12. Батьки бачать усі недоліки дитини, які переважають переваги.

Шкала GD (дитяча гідність)

Дайте відповіді на запитання у довільному порядку:

1. Що їй подобається?
2. Що він може зробити?
3. Чого він хоче?
4. Що це таке?

Обробка та інтерпретація результатів тестування

I шкала - VSp

Він показує рівень розвитку якостей суб'єктивної самосвідомості. Перші чотири судження свідчать про відмову від фізичного «Я», 5-е і 6-е вказують на відсутність ідентифікації з ім'ям і статтю, 7, 8, 9, 12, 14 характеризують соціальну непристосованість дитини, інші вказують на неадекватність самооцінки та рівень домагань. Загальна кількість збігів за шкалою висловлювань свідчить про ступінь порушення сформованості самосвідомості покинутої дитини.

II шкала - VSm

Вказує рівень формування властивостей об'єкта зв'язку. Перші два рішення стосуються необхідності визнання дитини; твердження 3, 5, 6, 7, 20 говорять про низьку комунікативну активність дитини та її незадоволену потребу в спілкуванні, твердження 4, 8, 16, 19 містять вказівки про низький соціальний статус дитини та її неприйняття оточуючими. Позиції 13, 14, 15, 21 вказують на соціальну недостатність дитини, пов'язану зі слабкою соціальною рефлексією, а решта показують способи захисно-компенсаторної поведінки соціально незахищених дітей.

Шкала III - ВНД

Показує рівень розвитку характеристик суб'єкта діяльності. За шкалою ВНД суди 1-9 показують дисгармонію мотивації до навчання, 10-16 свідчать про порушення навчально-пізнавальної діяльності дитини, 17-22 вказують на недостатню обізнаність та осмисленість навчання, засновану на психічних новоутвореннях початкової школи. вік (рефлексія, внутрішній план дій, психічне захворювання). процеси).

Шкала IV - ST містить 22 суди, з яких 10 характеризують сімейну тривожність дитини - STS, 12 судів містять характеристики тривожності дитини в школі - STS. Чим вище загальний бал тривожності, тим більше свідчень для відторгнення бездоглядної дитини референтними спільнотами, її соціальної дезадаптації. Цей показник більш характерний для молодших школярів.

Шкала V-VM має два варіанти: Navy - освітнє мікросупільство сім'ї (15 суджень) і VMS - освітнє мікросупільство установ (10 суджень). Ці судження відображають несприятливу сімейно-шкільну атмосферу, неприйняття бездоглядної дитини з боку вчителів і батьків, авторитарно-гіперсоціалізований тип ставлення до дитини, що обмежує її активність і самовираження. Загальна висока кількість балів за шкалою діагностує невідгідність соціально-педагогічної ситуації розвитку дитини.

Додатково вводиться шкала GD (Child Dignity), яка не зашифрована в анкеті. Ця шкала містить чотири запитання про дитину щодо її позитивних якостей і показує, чи знають батьки та вихователі, що вона любить, що вона знає, чого хоче та яка вона. Неповнота цієї шкали свідчить про незнання, неприйняття, неприйняття, односторонній підхід до дитини з боку вчителів чи батьків.

Конфліктні дані можна уточнити шляхом безпосереднього спостереження за дитиною. Отримана інформація про дитину узагальнюється.

Соціально-педагогічна занедбаність діагностується за наявності збігів за I, IV, V та однією з інших шкал (II, III) або за всіма шкалами.

- При незначному ступені занедбаності кількість сірників становить 10-25%,
- у вираженому ступені - 26-50%,
- при високому - 50% і більше.

З незначним ступенем занедбаності схожість суджень анкети та відповідей респондента згруповано в першій третині тверджень.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Методи психологічного дослідження

За рівнем застосування

Універсальні, які використовуються не лише у психології, а й в інших галузях наукового знання

Спеціальні – використовуються лише у психологічному дослідженні або у близьких за змістом наукових теоріях

Також виділяють

Експериментальні методи – стандартизовані процедури, призначені для отримання даних, які підлягають перевірці:
– експеримент
– тести

Неекспериментальні – гнучкі, нестандартизовані процедури, спрямовані на конкретну людину не лише з метою вивчення, а й для надання психологічної допомоги

Розрізняють

Основні:
– експеримент
– спостереження

Допоміжні:
– тестування
– бесіда
– інтерв'ю
– анкетування
– аналіз продуктів діяльності

ДОДАТОК 2

Вид	Джерело інформації
Карта-схема оточення. Доступні в органах місцевого самоврядування.	У разі його відсутності готується соціальним працівником.
Опис природного середовища.	Дані доступні у відповідних органах місцевого самоврядування. Рівень забруднення навколишнього середовища (високий, середній, низький) визначається за вихідними існуючими нормативами, де середній рівень ототожнюється з еталоном. Таким же чином визначаються показники інших характеристик паспорта (радіологічна обстановка, насиченість маршрутів і громадського транспорту тощо).
Опис матеріального середовища.	Деякі дані можна отримати від органів місцевого самоврядування. Більш конкретні показники, такі як кількість дитячих майданчиків у судах, уточнюються через муніципальні ради, органи місцевого самоврядування тощо.
Характеристика населення.	Більш загальна інформація міститься у звітних документах, наприклад, нетрадиційні форми зайнятості, кількість неповнолітніх у міліцейському обліку тощо. Деякі характеристики мають бути визначені саме в муніципальних радах, органах самоврядування, будинках і, в підсумку, внесені в паспорт (наприклад, кількість неодружених, кількість сімей з родичами, які мають судимість). У разі відсутності інформації за окремими пунктами ці графи заповнюються безпосередньо соціальними працівниками після оновлення статистики.
Характеристика сімей, молодих сімей та особливості молоді та неповнолітніх	Складається з результатів опитування населення, вивчення документів місцевого самоврядування, шкільних та трудових колективів.

ДОДАТОК 3

КЛАСИФІКАЦІЯ ДІАГНОСТИЧНИХ НАПРЯМІВ

Напрямок	Мета
Медична діагностика — це процес постановки медичного діагнозу, тобто висновку про характер і характер захворювання пацієнта та його визначення на основі прийнятої класифікації.	Ці діагнози зацікавлять соціального педагога з точки зору їх психолого-соціальних та педагогічних аспектів.
Психологічна діагностика (psychdiagnostics) - вимірювання індивідуально-психологічних особливостей індивіда або інших об'єктів, які є предметом психологічного аналізу (групи, організації).	Визначення психологічного діагнозу як висновку про сучасний стан психічних особливостей людини (або інших об'єктів) та прогноз їх подальшого розвитку. Соціальний педагог не встановлює психологічного діагнозу, але може виявляти або використовувати різні ризиковані факти як підтверджуючі психодіагностичні ознаки.
Соціальна діагностика — це складний процес виявлення та вивчення причин сучасних контекстів і взаємин у суспільстві, що характеризують його соціально-економічний, культурно-правовий, морально-психологічний, медико-біологічний та санаторно-екологічне становище.	визначення соціального діагнозу, тобто. науково обґрунтований висновок про стан соціального здоров'я.
Соціальна діагностика (оцінка) — це диференційоване, індивідуалізоване та точне визначення проблем і станів людей та їх взаємовідносин, необхідне для здійснення диференційованої допомоги.	Це передбачає збір даних про клієнтів та їхні умови життя, а також аналіз інформації для створення плану догляду.
Педагогічна діагностика – це вивчення особистості учня та його організму.	Забезпечення індивідуального та диференційованого підходу до процесу навчання та виховання для більш ефективного виконання його основних функцій.
Соціально-педагогічна діагностика - особливий організований пізнавальний процес, що збирає інформацію про вплив на індивідів і суспільство соціальних психолого-педагогічних, екологічних і соціологічних фахівців.	Підвищення ефективності педагогічних впливів.

ДОДАТОК 4.

Індивідуальна навчальна та облікова картка підлітка (можна використовувати у разі внутрішньошкірної реєстрації)

Використовуйте _____ Прийняття _____
 Використовуйте _____ Прийняття _____

1. ПП
 2. Адреса проживання та телефон.
 3. Пішов на другий рік.
 4. Відколи він навчається в цій школі.
 5. Дані про батьків (ПІБ, рік народження, де і ким): мати; Папа.
 6. Риси характеру підлітків, явні та приховані слабкості.
 7. Інтереси та захоплення, схильності підлітка.
 8. Характеристика побутових умов (склад сім'ї, доступ батьків до освіти, школи, умови навчання).
 9. Ставлення до навчання, відвідування.
 10. Участь у громадському житті класу.
 11. Участь у гуртках, секціях.
 12. Участь у суспільно корисній праці.
 13. З ким товариш: у школі; за місцем проживання.
 14. Кого він вважає авторитетом і чому?
 15. Начальник підлітка (ПІБ, де і ким він працює, адреса, номер телефону).
 16. Характер стосунків з однолітками (за малюнками): рівність, залежність, лідерство. 1
 7. Чи зареєстровано і для чого?
 18. Чи обговорювалась комісія про роботу недосконалих та захист їхніх прав.
 19. Місце і час вчинення злочину.
 20. Кримінальні заходи.
 21. Планові основи організації роботи з неповнолітніми.
 22. Успіх у поточному році.
- "Я схвалюю"*
Провідний навчальний заклад
(Підпис) депутат
(Ім'я)

ДОДАТОК 5**Сімейний паспорт**

Учень _____ класу _____ школа _____ район _____
 область _____

1. Загальні відомості про народження та інших членів сім'ї.

№	Назва	Зростання	Відображення	Спеціалізація	місце роботи	Примітка

Умови життя.

Стан матеріалу, джерела доступу. Характеристика культурного рівня сім'ї.

2. Загальні відомості про дітей.

ІБ ПІБ Вік Ми Де вчився, там працює Примітка

Інтереси дітей

Студентське робоче місце

3. Створити сім'ю неможливо.

- рівень освіти учня: (високий, середній, низький);
 - рівень педагогічної культури батьків батька (високий, середній, низький);
 - матері (високі, середні, низькі);
 - мікроклімат у сім'ї (здоровий, стабільний, недостатньо здоровий, нестабільний, нездоровий);
 - сімейне правління (соціальне правило, індивідуалістичне та соціальне правило);
 - ситуація сімейного виховання (сприятлива, складна, несприятлива);
- сімейний тип.

ДОДАТОК 6**Картка для дітей з неблагополучних сімей**

(зразок)

1. Прізвище, ім'я, щоб його батька студента _____
 2. Прізвище, ім'я, за батьками свого батька _____
 3. Тип сім'ї (повна, неповна, велика, "мама") _____
 4. Вік батьків: батько _____, мати _____
 5. Освіта та соціальний статус батьків: батько _____, мати _____
 6. Тип сімейного життя (сприятливий, суперечливий, несприятливий) _____
 7. Півня психолого-освітня культура (висока, середня, низька), батько _____, мати _____
 8. Характеристика стосунків між членами сім'ї (організаційна, емоційна, вільна, умовна, комунікативна, інтелектуальна єдність) _____
 9. Орієнтація на сімейні цінності _____
 10. Захоплення батьків _____
 11. Спеціальна допомога від батьків школи _____
 12. Індивідуальні особливості дитини _____
 13. Рівень освіти _____
 14. Навчальний успішністський студент (студент) _____
 15. Дефекти в сімейному вихованні, змішані з допомогою психолога або пішохідної шкалою _____
 16. Представляє сім'ю, яка повинна розглянути школу _____
 17. Будь це сімейна проблема? _____
- Класифікація...*
18. Які педагогічні цілі визначають соціальний статус сім'ї?
 19. Тенденції та особливості психолого-педагогічної роботи з цією родиною _____

«__» _____ 20__ Підписи:

Підписи членів сім'ї: _____

ДОДАТОК 7**Різновиди анкет****Анкета для батьків учнів 2-4 класів**

Клас _____

Класний керівник _____

Прізвище, ім'я дитини _____

Шановні батьки! Ми даємо відповіді на питання, з метою поліпшення підготовки і підвищення комфортності перебування ваших дітей в школі.

п/п	№ Питання	Немає	так	інколи
1	Є чи ваш дитина уважний до почуттів інших людей?			
2	Є чи це неспокійне, занадто активно, зухвале?			
3	Вона часто була скаржилася на болі в голові, нудота?			
4	Чи готова дитина ділитися своїми речами з іншими дітьми?			
5	Чи не часто він містить дратівливість, підвищення температури?			
6	Це, як правило, бути в ізоляції?			
7	Чи зазвичай це слухняно, відповідає вимогам дорослих?			
8	Чи має він часто турбуватися? Він часто виглядає неспокійним?			
9	Чи готовий він допомогти скривдjenим хворим?			
10	Дитина постійно рухається, неспокійна?			
11	Він знає, щоб з одним?			
12	Чи часто він свариться з іншими дітьми, підбурює їх?			
13	Чи часто дитина сумує? Ви готові плакати?			
14	Чи будуть інші діти відчувати себе на ній?			
15	Вона легко неуважний, може вона зосередитися?			
16	Дитина боїться і не відходить від дорослих у новому середовищі?			
№ п/п	Питання	Немає	так	інколи
17	Чи добре це для молодших?			
18	Як часто дитина бреше чи бреше ?			
19	У інших дітей дратують або образи її?			
20	Як часто дитина намагається допомогти дорослим і дітям?			
21	Чи слід враховувати її діяльність перед вчиненням діяння?			
22	Вчиняє дитина крадіжку вдома чи в школі?			
23	Чи вона відчувається краще з дорослими, ніж з однолітками?			
24	Це є багато страху, часто боятися?			
25	НГО дитини думати про задачі до кінця, він зможе зосередитися?			

Дата _____ Підпис _____

Анкета для батьків «Ти і твої діти».**З'ясування емоційної атмосфери в сім'ї**

Клас _____

Класний керівник _____

Прізвище, ім'я по батькові учень (студент) _____

1. Склад сім'ї _____

2. Якому часу віддати перевагу?

а) Спорт ;

б) відвідування кіно і театру;

в) читання книг;

г) походи в кафе, ресторани;

д) зустріч з друзями за загальним столом;

е) дозвілля в родинному колі ;

є) участь у змаганнях, матчах;

з) перегляд телевізора.

3. Як часто ви проводите вільний час зі своїми дітьми?

а) щоденно; б) щосуботи;

в) щонеділі; г) ніколи;

д) іноді; е) в той час як на відпустку;

(г) для кожного випадку.

4. Який сектор (тип) роботи діяльності ви рекомендувати бути моїм дитиною?

5. Яку суму кишенькових грошей, на вашу думку, повинен мати син (дочка)?

6. Які стосунки у вашій родині?

а) дуже добре; б) добре;

в) не дуже добре; г) погано.

7. Які відносини робить людина макіяж в вигляді сина (дочки)?

а) довіра; б) спокійний;

в) напружений; г) конфлікт.

8. Як часто це ваша сім'я отримати разом?

а) щоденно; б) щонеділі;

в) іноді; г) в той час як на сімейному відпочинку;

д) в країні; е) під час канікул.

9. Чи знаєте ви, що соціальна робота забирає її сина (дочку)?

10. Що соціальної та освітньої роботи ви робите в школі ?

11. Як часто ви ходите до школи, де навчаються ваші діти ?

12. Які труднощі ви відчуваєте під час виховання дітей?

а) Діти вже НЕ зрозумів;

б) Діти не звертають уваги на ваші вимоги;

в) не вистачає часу на спілкування;

г) може не знати, як виконувати рекомендації вчителів;

д) є різні погляди членів сім'ї на виховання;

е) діти все роблять на зло;

(г) немає достовірної інформації;

з) не може знайти спільну мову з викладачами;

й) ви не можете досягти вимог єдності вчителів і всіх членів сім'ї .

13. Хто, на вашу думку, є найбільшою петицією

щодо виховання дітей?

а) Сім'я;

(б) громадські організації;

в) школа;

г) вуличний / трудовий колектив.

Дата впровадження _____

Анкети для батьків підлітків

Клас _____

Класний керівник _____

Прізвище, ім'я дитини _____

Ваші відповіді допоможуть психологічній службі школи знайти правильний підхід до вашої дитини та створити сприятливі умови для навчання.

Ваша дитина:

№ п/п	Питання	так	Немає	Не знаю
1	Його обіцянка, щоб тримати виконання?			
2	Є _____ чи вона, як ризик, боротися, конкурентоспроможність в усьому?			
3	Чи висуває вона до себе високі вимоги?			
4	Чи не він хоче, щоб він з'явився в інших?			
5	Чи часто він звинувачує себе у своїх вчинках?			
6	Ви часто відчуваєте депресію?			
7	Сумнів, що могли б полюбити люди протилежної статі?			
8	Чи в нього теплі та добрі стосунки з іншими?			
9	Як ви дивитеся на багатьох речах очей ваших колег?			
10	Часто мінливий настрій, як це нудно?			
11	Він відчувається безпорадним; Це вимагає, щоб бути хто - то ще?			
12	З інших зазвичай вільно спілкуються?			
13	Всі щасливі?			
14	Ви часто відчуваєте образи?			
15	Терпляче для людей і все для себе, а це, отже, чи не так?			
16	Турбуватися про те, що люди думають про це більше?			
17	Активний, енергійний, активна людина?			
18	Чи не буде чи він зважувати себе досить?			
19	Природжений лідер і чи може впливати на інших?			
№ п/п	Питання	так	Немає	Не знаю
20	Ви любите хвалитися іноді?			
21	Вони _____ намагаються покладатися на власні сили, а не розраховувати на чийсь допомогу?			
22	ти любиш думати			
23	Чи _____ має він розуміти _____ один інший колодязь, він приймає все всередині себе?			
24	Іноді говориться про те, про що дійсно не маєш уявлення?			
25	Ще не пізно?			

26	Наполеглива, чи завжди їй важливо займатися своїми справами?			
27	Намагаєтеся не думати про свої проблеми?			
28	Соромитися за свої почуття, даючи їх відкрито виявляти?			
29	Врівноважений, спокійний?			

Анкета сімейних відносин

Анкета допомагає виглядати для сім'ї з різними видами і відображає на фактах або може бути щасливим дитиною в цій родині.

1. Як би ви оцінили стосунки у вашій родині:
 - а) дуже добре;
 - б) добре;
 - в) не дуже добре;
 - г) поганий;
 - д) Хіба це не дуже погано?
2. Ви думаєте про свою сім'ю з дружним сімейним колективом?
 - а) Так;
 - б) зовсім ні ;
 - в) ні.
3. Які сімейні традиції сприяють зміцненню вашої родини?
4. Як часто це ваша сім'я отримати разом?
 - а) щоденно;
 - б) у вихідні дні;
 - в) рідко.
6. Що робить ваша сім'я, коли ви разом?
 - а) разом вирішувати життєві проблеми;
 - б) домашня робота;
 - (с) робота на присадибних ділянках;
 - г) спільне розслаблення, перегляд телепередач;
 - д) обговорює питання виховання дітей;
 - е) обмінюється враження про дні, про своїх дослідженнях;
 - є) кожен виконує свою роботу;

з) інше.

6. Чи є у вашій родині суперечки чи конфлікти?

а) Так;

б) часто;

в) іноді;

г) рідко;

д) нічого не відбувається.

7. Що їх викликає?

(а) непорозуміння між членами сім'ї;

б) порушення етики стосунків (грубість, зрада, неповага тощо);

(с) відмова брати участь у сімейних справах;

(d) розбіжності в поглядах на виховання дітей;

д) зловживання алкоголем;

(е) інше (будь ласка, вкажіть).

8. Способи вирішення моральних конфліктів у вашій родині:

(а) примирення;

(b) обговорення ситуації та прийняття спільного рішення;

(с) припинення конфліктів на певний період часу;

г) звернення за допомогою до інших людей (батьків, друзів, сусідів, вчителів);

д) Конфлікти практично НЕ вирішене хронічний?

9. Чи є діти свідками чи членами сімейних конфліктів між дорослими?
и? а) Так;

б) ні;

в) іноді.

10. Як діти реагують на сімейні конфлікти?

а) Страх, плач;

б) підтримувати одного з батьків;

(с) домагатися примирення;

- г) вийти з дому;
- е) закриті всередині на один з одним;
- е) бути байдужим;
- є) стати злим, некерованим;
- з) намагатися знайти підтримку в інших людях.

11. Що ви плануєте зробити для зміцнення сім'ї та домогосподарства о-носин та покращення мікроклімату в сім'ї?

ГЛОСАРІЙ

АПЛІКАЦІЙНА ФОРМА ПРОЕКТНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ - перелік питань та завдань, на які потрібно сформулювати чіткі відповіді та дати необхідну інформацію

БЛАГОДІЙНІ ФОНДИ - недержавні організації, головною метою діяльності яких є здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства або окремих категорій осіб

ВИКОНАВЕЦЬ ПЛАНУ - організація, яка бере на себе зобов'язання щодо реалізації проекту відповідно договору / контракту з замовником

ВІДХИЛЕННЯ – деяка ненормальність, дивність у поведінці, розвитку, вихованні. В соціальній педагогіці поняття «відхилення» від норми є важливим і використовується для характеристики процесу розвитку і соціальної поведінки дитини. Відхилення можуть носити як негативний, так і позитивний характер (розумова відсталість, талановитість). Відхилення від норми умовно можна поділити на чотири групи: фізичні, психічні, педагогічні та соціальні.

ВІДХИЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНІ – пов'язані з отриманням чи неотриманням загальної та професійної освіти. Педагогічною нормою тут є освітні стандарти, прийняті в державі, за якими у певному віці дитина має отримати відповідний рівень освіти: початкова школа (4 кл.); неповна середня (9 кл.); повна середня (12 кл.). 27

ВІДХИЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНІ – пов'язані з розумовим розвитком дитини, з її психічними недоліками. До цієї групи відхилень перш за все відносяться затримка психічного розвитку (ЗПР) дитини та розумова відсталість дітей, або олігофренія (від грец. *oligos* – малий та *phren* – розум). До психічних відхилень також відносяться порушення мови, порушення емоційно-вольової сфери (замкненість, відсутність потреб у спілкуванні).

Особливу групу відхилень представляє обдарованість дітей – це своєрідна сполука здібностей, яка забезпечує успішність виконання якоїсь діяльності.

ВІДХИЛЕННЯ СОЦІАЛЬНІ – пов’язані з поняттям «соціальна норма», тобто соціальні відхилення, пов’язані з тим, що поведінка дитини не відповідає нормам і правилам, прийнятим в даному суспільстві. До соціальних відхилень відносяться: сирітство, а також такі відхилення в поведінці, як алкоголізм, токсикоманія, проституція, безпритульність, бездоглядність, правопорушення, бродяжництво, злочинність.

ВІДХИЛЕННЯ ФІЗИЧНІ – пов’язані із здоров’ям людини і визначаються медичними показниками. До відхилень у фізичному розвитку дитини можуть бути віднесені: хвороби порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату.

ГРАНТ - благодійний внесок або пожертвування, що має цільовий характер і надане фізичними або юридичними особами в грошовій і/або натуральній формах; фінансові ресурси, що надаються донором реципієнту на безповоротній основі та спрямовуються на реалізацію цілей, визначених програмою, проектом міжнародної технічної допомоги

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ - об’єднання громадян, створені для задоволення, представлення і захисту законних соціальних, економічних, культурних, національних, вікових, творчих і інших інтересів своїх членів.

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА — система дій і вчинків людей, соціальних груп, що суперечить соціальним нормам або вказаним у суспільстві шаблонам і стандартам поведінки.

ДЕЗАДАПТАЦІЯ — порушення узгодженості, адаптованості, установлених зв’язків тощо.

ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ — роз’єднання окремих психічних процесів.

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА — системна діяльність держави щодо конкретної особистості, молоді, молодіжного руху, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах.

ДЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ — явище, протилежне соціалізації (руйнація соціальних зв'язків).

ДЕСТРУКТИВНА СІМ'Я — родина, яка з об'єктивних та суб'єктивних причин утратила свій виховний потенціал, унаслідок чого в ній складаються несприятливі умови для виховання дитини.

ДИРЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ - це процес прийняття рішень, які мають обов'язковий характер для об'єктів планування

дитина з багатодітної родини — дитина мешкає в родині, де виховуються троє та більше дітей (зокрема, таких, які під опікою або піклуванням);

дитина з вадами — статус дитини з вадами надає медична установа (є посвідчення);

дитина з малозабезпеченої сім'ї — дитина, сім'я, якої стоїть на обліку в УТСЗН та отримує допомогу.

дитина матері-одиначки — дитина, яку виховує тільки мати, тому що: дані про батька у свідоцтві про народження дитини були написані за вказівкою матері; батько дитини помер (або батько дитини визнаний судом безвісти відсутнім, померлим, недієздатним, у розшуку), до того ж призначити дитині пенсію через утрату годувальника неможливо, бо він не мав достатнього трудового стажу;

дитина-напівсирота — дитина, в якої помер один із батьків;

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ — поділ, розчленування чого-небудь на окремі різномірні частини.

ДІАГНОСТИКА – вчення про методи і принципи розпізнання хвороби (явищ, особистості) і постановка діагнозу. Термін «діагностика» (від грецьк. *diaghostikos* - здатність розпізнавати) використовується в медицині для визначення процесу розпізнавання хвороби, встановлення діагнозу.

ДІАГНОСТУВАННЯ — прояснення, розпізнання; отримання інформації про стан та розвиток контрольованого об'єкта, його відхилення від норми.

ДІТИ ВУЛИЦІ:

бездоглядні діти — діти, які мають певне місце проживання, але вимушені перебували на вулиці внаслідок матеріальної неспроможності опікунів (родичів, бабусь, дідусів), психічних розладів батьків, байдужого ставлення останніх до виховання дітей;

безпритульні діти — діти, які не мають постійного місця проживання у зв'язку з утратою батьків, соціальними формами поведінки дорослих у сім'ї, та діти, яких вигнали з дому батьки;

ДІТИ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИХ КАТЕГОРІЙ:

діти, позбавлені батьківського піклування — дитина, яка залишилася без батьківського піклування, тому що батьки були позбавлені батьківських прав; дитину відібрали в батьків за рішенням суду; батьки визнані судом безвісти відсутніми; батьки визнані судом померлими; батьки визнані недієздатними; батьки перебувають у місцях позбавлення волі; батьки перебувають під вартою на час слідства; батьки — у розшуку; тривала хвороба батьків перешкоджає виконанню батьківських обов'язків; батьки невідомі;

ДІТИ, ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ — діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням батьківських прав, відібранням від батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісти зниклими або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження; тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм

виконувати свої батьківські обов'язки; а також викинуті діти, діти, батьки яких невідомі; діти, від яких відмовились батьки, та безпритульні діти.

діти, які за своїми психологічними ознаками схильні до постійного перебування на вулиці — позбавлені систематичного батьківського піклування, аутсайтери шкільних колективів; діти з яскраво вираженими ознаками важковиховуваності, схильні до марнування часу.

діти-втікачі із виховних установ — діти, які зазнали психологічного, фізичного та сексуального насильства в закладах інтернатного типу та притулках;

діти-втікачі із зовні благополучних сімей — діти з високим рівнем конфліктності, патохарактерологічними особливостями, відхиленням у психічному та особистісному розвитку;

ДОНОР - держава, уряд іноземної держави, а також організація, установа, фонд, уповноважені урядом іноземної держави, міжнародна організація, що надає міжнародну технічну допомогу Україні

ЗАМОВНИК ПРОЕКТУ - фізична чи юридична особа, яка вкладає (інвестує) кошти і приймає рішення щодо термінів проекту, його вартості, контролю якості тощо

ІНДИКАТОР МОНІТОРИНГУ - кількісні та якісні показники, які дають можливість виміряти та оцінити рівень досягнення відповідних завдань

ІНДИКАТОРИ МОНІТОРИНГУ - кількісні та якісні показники, які дають можливість виміряти та оцінити рівень досягнення відповідних завдань

КЕРІВНИК (МЕНЕДЖЕР) ПРОЕКТУ - фізична особа, який виконавець делегує повноваження з управління роботами за проектом

КОНТРОЛЬ — це процес, який повинен забезпечити відповідність функціонування керованого об'єкта прийнятим управлінським рішенням, і спрямований на успішне здійснення поставлених цілей.

МЕТА ДІАГНОСТИКИ СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТА – встановлення соціального змісту факторів, які діють в економічній, психологічній, демографічній, правовій та інших сферах суспільного життя; встановлення достовірності інформації про нього і його оточення, прогнозування його можливих змін і впливу на інші соціальні об'єкти, а також вироблення рекомендацій для прийняття організаційних рішень, соціального проектування дій для надання соціальної допомоги.

МЕТОД ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК - метод прогнозування, заснований на досягненні згоди між членами експертної групи.

МЕТОД ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ - способи / процедури дослідження різних аспектів життєдіяльності людини, процесу, явища, тенденції з метою формування системи знань про них. Методами збору інформації є: опитування (інтерв'ю, анкетування), фокус-групи, бесіди/структуровані та цілеспрямовані дискусії, спостереження, тестування тощо

МЕТОД (гр. *methodos* - шлях дослідження, спосіб пізнання) - система прийомів для досягнення поставленої мети.

МЕТОДИ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ - способи / процедури дослідження різних аспектів життєдіяльності людини, процесу, явища, тенденції з метою формування системи знань про них. Методами збору інформації є: опитування (інтерв'ю, анкетування), фокус-групи, бесіди/структуровані та цілеспрямовані дискусії, спостереження, тестування тощо

МЕТОДИ ПЛАНУВАННЯ – це сукупність операцій і прийомів, які на основі ретроспективних даних, екзогенних (зовнішніх) та ендогенних (внутрішніх) зв'язків об'єкта прогнозування, а також їхніх змін дають змогу передбачити його майбутній розвиток; це способи, прийоми, за допомогою яких забезпечуються розробка й обґрунтування планів.

МОНІТОРИНГ – це *регулярне* відстеження ключових елементів роботи програми/проекту (зазвичай) внесків, процесу та результатів) шляхом

ведення документації та обліку, регулярної звітності та систем нагляду, а також спостереження за медичними закладами та їх дослідження.

НОРМА (від лат. *norma* – правило, взірць) – міра, взірць, звичайний стан. У психології нормою називають міру розвитку і виявлення психічних функцій і властивостей. Основним змістом норм виступають передусім вимоги суспільства. Засвоєні суб'єктом норми значною мірою визначають перебіг його діяльності.

НОРМА СОЦІАЛЬНА – офіційно встановлені або такі, що склалися під впливом соціальної практики, норми та правила суспільної поведінки та прояву людини в конкретно-історичних умовах життя суспільства. Вони визначають ті, що склалися або встановилися, стандарти поведінки особистості в групі, дотримання яких виступає для індивіда необхідною умовою взаємодії.

ОЦІНКА – це *епізодичний* аналіз змін в запланованих результатах, пов'язаних із втручаннями програми або проекту. Іншими словами, оцінка намагається зв'язати певний результат чи наслідок з втручанням через певний проміжок часу.

ПЛАН – це система взаємозалежних, об'єднаних загальною метою завдань, що забезпечують реалізацію цілей виробничої системи.

ПЛАНУВАННЯ – це процес визначення цілей і завдань підприємства на певну перспективу, та вибір оптимального шляху їх досягнення й ресурсного забезпечення.

ПРИНЦИП ВЕРИФІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ВСТАНОВЛЕННЯ ЇЇ ДОСТОВІРНОСТІ. Соціальна дійсність містить багато протиріч, поодиноких фактів і випадковостей. Тому, щоб формулювати на їх основі закономірності, необхідно перевірити емпіричні дані теорією, співставляти відомості, отримані з різних каналів.

ПРИНЦИП ЕФЕКТИВНОСТІ - не варто пропонувати людині рекомендації, які за наслідками діагнозу для неї не корисні, можуть призвести до небажаних або непередбачуваних наслідків.

ПРИНЦИП КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ в соціальній діагностиці полягає в необхідності обліку і аналізу всіх умов і чинників, що спричинили або сприяють виникненню певного соціального явища.

ПРИНЦИП КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ - нерозголошення результатів соціального діагнозу без персональної згоди на це особи, яка виступала об'єктом дослідження.

ПРИНЦИП НАУКОВОЇ ОБҐРУНТОВАНOSTІ передбачає, що результати аналізу повинні бути валідними і надійними.

ПРИНЦИП НЕНАНЕСЕННЯ ШКОДИ - діагностичні результати ні в якому випадку не повинні бути використані на шкоду людині, яка досліджувалась.

ПРИНЦИП ОБ'ЄКТИВНОСТІ – по-перше, соціальний педагог не повинен залежати від зовнішніх факторів; по-друге, соціальний педагог повинен протистояти впливу на результати власних незнань, аберації власного життєвого досвіду. Це може блокувати корекцію соціальної патології. Вплив таких факторів може негативно відобразитись як на зборі фактів, так і на їх інтерпретації

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНА - складне теоретичне або практичне питання, яке вимагає вивчення та вирішення; ситуація, яка характеризується нестачею засобів для досягнення певної мети; усвідомлення суб'єктом неможливості вирішити труднощі та протиріччя, які виникли у певній ситуації, засобами наявних знань та досвіду

ПРОГРАМА - зміст і план діяльності; розроблений комплекс завдань та заходів, який спрямовано на досягнення певної мети; засіб поетапної організації діяльності щодо розгортання певного змісту, а також з реалізації конкретних процедур.

ПРОЕКТ - сукупність скоординованих дій із певними точками відліку та завершення з метою досягнення певних цілей із встановленими строками, витратами та параметрами виконання

ПРОЕКТ СОЦІАЛЬНИЙ - сконструйоване соціальне нововведення, мета якого - створення, модернізація чи підтримка в середовищі матеріальної або духовної цінності, яке має просторово-часові та ресурсні обмеження та вплив якого на людей позитивний за своїм соціальним значенням. Щоб забезпечити створення та реалізацію соціального проекту в соціально-педагогічній діяльності, необхідно виконати певний комплекс робіт: інформаційних, аналітичних, організаційних, правових, фінансових, кадрових, матеріально-технічних, експертних, прогнозних тощо

ПРОЕКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ - сконструйоване соціальне нововведення, мета якого - вдосконалення педагогічних процесів (розвитку, освіти, виховання, соціального становлення особистості) у певних соціокультурних умовах

ПРОЕКТНА КОМАНДА - група осіб, яка організовується на період реалізації проекту

ПРОЕКТНИЙ ЦИКЛ («життєвий цикл проекту») - період часу з моменту розробки проекту до його реалізації

ПРОЕКТУВАННЯ - процес створення прообразу можливого об'єкту чи стану

РЕСУРСИ - джерело та арсенал засобів і можливостей, до яких можна вдаватися в міру необхідності з метою виконання певних завдань чи вдосконалення діяльності

РОЗРОБКА ПРОГНОЗУ - спеціальне наукове дослідження конкретних перспектив розвитку якого-небудь явища

СЕРЕДОВИЩЕ ПРОЕКТУ - зовнішні та внутрішні чинники впливу на його підготовку і реалізацію

сирота — дитина в якій померли батьки, мати померла, дані про батька у свідоцтві про народження дитини були записані за вказівкою матері;

СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА - процес наукового виявлення та вивчення причинно-наслідкових зв'язків і взаємостосунків у суспільстві, що характеризують його соціально-економічний, культурно-правовий, морально-психологічний, медико-біологічний та санітарно-екологічного стану; визначення соціальних проблем та їх причин, котрі створюють складні життєві ситуації для індивіда, сім'ї, окремих груп

СОЦІАЛЬНА ІННОВАЦІЯ – свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, яке формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і яке має своєю метою ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері.

СОЦІАЛЬНА ПРОГРАМА - розділ державних планів економічного та соціального розвитку, який визначає основні цілі та завдання, які належать до соціальної сфери та які мають бути виконані в запланований період, а також головні засоби та шляхи їх здійснення; сукупність, система соціальних заходів, спрямованих на вирішення певної соціальної проблеми

СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ - комплекс заходів організаційно-правового характеру, які спрямовані на вирішення соціальної проблеми у межах окремої адміністративно-територіальної одиниці, який здійснюється некомерційними організаціями за рахунок коштів бюджету та інших джерел на основі соціального контракту з органами державної влади чи місцевого самоврядування. При цьому вирішення соціальних проблем здійснюється, як

СОЦІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ — це науково обґрунтоване визначення перспектив і показників розвитку соціальних інститутів, явищ і процесів, а також розробка заходів для досягнення бажаного на всіх рівнях формування соціальних відносин.

СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ - конкретне уявлення, передбачення і судження про подію, стан соціального об'єкта в майбутньому

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ - комплексна розробка, спрямована на створення науково обґрунтованого та затребуваної моделі бажаного майбутнього з метою її подальшої реалізації в процесі практичної діяльності; побудова конкретних соціальних моделей, прогнозів, заснованих на соціологічних дослідженнях, економічних розрахунках, адміністративних новаціях тощо

СОЦІАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ - діяльність різних організацій, об'єднаних ідеєю соціальної активності, турботи про навколишній світ і перетворення його засобами соціальних проектів

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ - це довгострокове планування на основі проміжних цілей.

СТРАТЕГІЯ - це генеральна комплексна програма дій, яка визначає пріоритетні для підприємства проблеми, його місію, головні цілі та розподіл ресурсів для їхнього досягнення.

СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОГО ДІАГНОЗУ – це спеціально підготовлений спеціаліст, позиція якого визначається значною мірою соціальним замовленням закладу соціального обслуговування. Орієнтиром для соціального педагога виступає той соціальний досвід, який в нього наявний, соціальні цінності, національна культура.

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТОМ (проектний менеджмент) - процес керівництва та координації людськими і матеріальними ресурсами протягом життєвого циклу проекту шляхом застосування сучасних методів і технік управління та мінімізації ризиків для досягнення визначених у проекті результатів

УЧАСТЬ - виконання разом з ким-небудь якоїсь роботи, здійснення якоїсь справи; спільна дія, діяльність кого-, чого-небудь; співучасть, співпраця.

ФАНДРЕЙЗИНГ - комплекс заходів, включаючи набір спеціальних технологій, методик і засобів, спрямований на пошук фінансування,

необхідного для забезпечення діяльності організації, включаючи реалізацію неприбуткових проектів

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаров Ю. П. Сімейна педагогіка. - М., 1989.
2. Алеев, Р. Юридический этимологический словарь [Електронний ресурс] / Р. Алеев. – М. : Викон, 2002. – Режим доступу: <http://mirnot.narod.ru/7.html>.
3. Антологія соціальної роботи. За 5 т. / Сост. Фирсов Михайло Васильович . - М., 2008.
4. Артющкіна Л. М. Соціальний педагог школи: теорія і практика роботи / Артющкіна Л. М. - Суми : Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004.
5. Баб'як Т. І. Психокорекційна робота з дітьми та підлітками, що зазнали насильства / Т. І. Баб'як. – Львів : ВНТЛ, 1999. – 48 с.
6. Басов Н. Ф. Соціальний Учитель: Введення в професію : Підручники. внесок. / Н. Ф. Басов, Володимир Миколайович Басов, А. Н. Кравченко. - М.: Академія, 2006.
7. Бевз Г. М., Пєша І. В. Дитина в прийомній сім'ї: нотатки психолога / Г. М. Бевз, І. В. Пєша. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2001. – 101 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
9. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 р.
10. Десятніков Б. Ф. Психічні дев'яти і протиправне чужання підлітка / Б. Ф. Десятніков, В. Г. Козюля. - М., 1982.
11. Дмитрієва І. Особливості побудови змісту факультативного предмета « Світ мистецтва» у старших класах спеціальної школи / І. Дмитрієва // Д ефектологія. - 2009. - № 1.
12. Європейська соціальна хартія від 18 жовтня 1961 року.
13. Закон України «Про захист від дітей» на день 26 квітня 2001.
14. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 р. № 1060НП.

- 15.Іванов Володимир Васильович прояви агресії в підлітковому віці / В. В. Іванов // Практична психологія та соціальна робота. - 2000. - № 5.
- 16.Інструкція про порядок заповнення інформаційної карти про результати ревізії, перевірки: Затв. наказом ГКРУ від 04.03.98 № 46.
- 17.Інструкція про порядок складання звіту про контрольно-ревізійну роботу: Затв. наказом ГКРУ від 18.12.97 № 165.
- 18.Кащенко В. П. Педагогическая коррекция: исправлені недоліки характеру у дітей та підлітків. - М.: Академія, - 1999.
- 19.Клейберг Ю. А. Психологія девіантної поведінки. - М., 2001.
- 20.Кодекс етики для соціальних робітників фахівців.
- 21.Коза Н. М. Агресивність дитини: за і проти // Практична психологія і соціальна робота. - 1999. - № 6.
- 22.Колодій, А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація, місце і роль у правовій системі України [Текст] / А. М. Колодій // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2008. – Т. 1.
- 23.Конвенція про права дитини від Сентября 2 , +1990
- 24.Леони, Б. Свобода и закон [Текст] / Б. Леони ; пер. с англ. В. Кошкина ; под ред. А. Куряева. – М. : ИРИСЭН, 2008. – 308 с.
- 25.Лист МОН від 15.08.2007 р Номер 1/9479 «Щоб внести зміни і доповнення до нормативного числа практичних психологів і соціальних педагогів у навчальному закладі»
- 26.Литовченко С. Інклюзивна школа – реальність / С. Литовченко // газета Пе-дагогічна . - 2009. - № 4.
- 27.Лукашевич А.
М. П. теорія і методика соціальної роботи / М. П. Лукашевич, І. І. Мигovich. – К.: МАУП, 2002.

28. Матвєєва М. Психокорекційна робота з молодшими школярами, які мають недоліки розумового фізичного розвитку, в умовах інтегрованого навчання / Н. Матвєєва, С. Миронов, Л. Грецько // дефектологія. - 2008. - № 4.
29. Методи соціальної діагностики відносин у суспільстві // Теоденція і методи соціальної роботи. - М., 1994.
30. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. – С. 689–704.
31. Міщик Л. І. Соціальна педагогіка: навч. посібник. - К., 1997.
32. Моніторинг та оцінка програм і проєктів. Практичний посібник / Ольга Морозова, Ольга Варецька, Деніел Джонс, Пепукай Чікуква, Тетяна Салюк) Київ, «Оранта», 2008 р.) 144 с.
33. Нікітін Л. Є. Соціальний учитель у школі / Нікітін Л. А. - М.: Академічний проєкт, 2003.
34. Овчаров Роберт Б. Фонові книги соціальний педагог / Роберт У. Очагова. - М.: ТЦ Сфера, 2002.
35. Ожегов, С. И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений [Текст] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова ; Рос. АН ; Рос. фонд культуры. – М. : АЗЪ, 1995. – 928 с.
36. Панок W. G. Стратегія від психологічної служби в освітній системі в Україні: Методичний посібник / В. Г. Панки, І. І. Цушко. – К.: Нікентент, 2004.
37. Погребняк, С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) [Текст] : монографія / С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
38. Положення про психологічне дослідження дошкільних, загальноосвітніх та інших шкільних закладів від 19.10.2001 р.
39. Положення цієї психологічної служби в освітній системі в Україні від 05.03.1999, стор. No. 127.

- 40.ПРООН: [http://www.undp.org/gef/undp\)gef_monitoring_evaluation](http://www.undp.org/gef/undp)gef_monitoring_evaluation)
- 41.Професійна діяльність соціального працівника: зміст і організація. - М., 1993.
- 42.Психологічна служба Рівненщини: нормативно-правові, організаційно-методологічні, науково-прикладні аспекти / Ю.В. Мельник, С. Шаргородська, Я. Серкіс. - Прямо, 2005.
- 43.Психологія девіантної поведінки: причини формування стану, методи профілактики / Під ред. А. О. Лігоцького. - К.: НАВСУ, 1999
- 44.Сак Т. педагогічної технології в освітньому процесі спеціальної школи // Дефектологія. - 2008. - № 3.
- 45.Скуратівський В. А. Основи соціальної політики: Навч. посіб. / В. А. Скуратовський А. М. Пале. - К.: МАУП, 2002. - 200 с.
- 46.Словник синонімів української мови [Текст] : у 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С.І. Головащук та ін. - К. : Наук. думка, 1999. - Т. 1. - 1040 с.
- 47.Советский энциклопедический словарь [Текст] / под ред. А.М. Прохорова. - 4-е изд. - М. : Сов. энцикл., 1989. - 1632 с.
- 48.Сорокін П. А. Sotsyokulturnaya dynamika evolyutsyonyzm / П. А. Сорокін // Amerykanskaya sotsyolohycheskaya Нападу. - М., 1996.
- 49.Сорочинський Б. Є. Організація по соціальному педагогу вчити. посіб. для студентів. вищих навчальних закладів / Сорочинська В. Є. - К. : Кандор, 2005.
- 50.Соціальна педагогіка: Підручник / Під ред. проф. Мис А. а. - Київ: Центр освітньої літератури, 2006
- 51.Соціальна робота: теорія і практика: підручники. пост / Відп. ред. е. а. п., проф. Е. а. Холостова, д. С. п., Проф А. С. Sorvina. - М. : INFRAM, 2004.
- 52.Соціальна робота: теорія та організація: навч. посібіє / Під ред. АП АП Українець. - Пн.: Тетрасистеми, 2005.

53. Соціальна робота: технологічний аспект: навч. користувач / За ред. проф. А. а. Pelerina. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004.
54. Сучасний словник із суспільних наук [Текст] / за ред. О. Г. Данильяна, М. І. Панова. – Х. : Прапор, 2006. – 432 с. 8. Огурцов, А. П. Идея [Текст] / А. П. Огурцов // Новая философская энциклопедия : в 4 т. – М. : Мысль, 2001. – Т. 2. – С. 83.
55. Теорія і методи соціальної роботи: підручники для старших студентів . učebnice školy / Під ред. Т. В. Семигіна, І. І. Миговича. – К.: Академвідав, 2005.
56. Фіцула М. М. освітні проблеми знову учнями видання 2-е, допов., перероб. – Тернопіль, 1999.
57. Формування здорового способу життя студентської молоді: менеджер класу користувачів / Під ред. А. А. Новак. – Полтава: ПОІППО. - 2005.
58. Хлебніков Т. М. Управління освітньою діяльністю / Т. М. Хлебніков. - Х., 2008.
59. Шакурова М. Б. Методика і технологія роботи соціального педагога: Навч. посібник для студентів. вищий пед.
60. Шанский, Н. М. Школьный этимологический словарь русского языка: происхождение слов [Текст] / Н. М. Шанский, Т. А. Боброва. – 4-е изд., стереотип. – М. : Дрофа, 2001. – 400 с.
61. Этимологический словарь русского языка [Текст] / сост. Г. А. Крылов. – СПб. : ООО «Полиграфуслуги», 2005. – 432 с.
62. ЮНЕЙДС: <http://www.unaids.org/en/default.asp>
63. MEASURE: <http://www.cpc.unc.edu/measure>
64. Місчик Л. а. Професійна підготовка соціального педагога (педагогічної, психологічної та управлінських аспектів) / Л. а. Місчик. - Запоріжжя: ІПК «Запоріжжя», 1996.